

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08635

ALTERS YUNGNT-YORN

Leib Malach

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ל. מלאך

אלטערס יונגט = יאָרן

ארויסגעגעבן דורך די „ליטעראַרישע פּלעטער“

1934

וואַרשע

Printed in Poland

L. MALOCH — „ALTERS KINDER-JORN”

Nakładem tyg. „Literarische Blätter”

Warszawa, druk. „Wir”

~~11711111~~ y 560, c. 1

די שרפה

ס'האט קיינער נישט געוויסט, אז אלטער, האט נישט געהייסן „אלטער“ אז דאס איז נאר געווען א צוגאמען און אין דער אמתן האט ער געהייסן גרשון. „אלטער“ האט אים דאס ערשטע מאל אנגערופן זיין מומעס יונגל חיים. ס'קאן זיין, אז חיים האט אויך נישט געוויסט פארוואס, נאר ס'איז אים אזוי געפעלן. אפשר דערפאר, ווייל גרשון האט נישט געשפילט אין „פאלענט“, נישט געשפרונגען איבער פרויטן, זיך נישט אפגעגעריסן דאס לייב און לעבן, און אמילו פסח-צייט, איז ער בלויז געשטאנען לעבן „גריבל“, וואס אונטער דער שול, און זיך צוגעקוקט, ווי אנדערע קינדער שפילן פארפלאצט אין ניס... איינמאל, ווען חיים האט געפירט די „קאמאנדע“ מיט חברה יונגען און געשפילט „וואלף און שעפס“ און דערזען, ווי גרשון שטייט איינגעהויקערט און קוקט זיך צו מיט אן אפן מויל, ווי די יונגען דרייען זיך ווי א שלאנג, האט ער אים א רוף-געטון, ער זאל זיך אנטאפן אין עמיצנס פאלעס און זיך מיטשפילן. ווען גרשון האט זיך אונטערוויילעכץ צוגעשפארט צו אן אויסגעקאלעכטע ווייסע וואנט, האט חיים פון דער שורה ארויס א געשריי געטון: „אלטער!“ און דער לוסטיקער עולם חדר-יינגלעך האט דאס אונטערגעכאפט מיט א געלעכטער. צו מארגנס האט מען אים שוין אזוי גערופן אין חדר. און מיט א וואך שפעטער האט דער מלמד אים אויך אזוי גערופן, און שפעטער דער פעטער מיט דער מומע. און אזוי ביסלעכווייז

איז זיין נאָמען גרען אויסגעמעקט געוואָרן, און אָנשטאָט דעם
איז אויפגעקומען „אַלטער“ ביז ער אַליין האָט זיך אָפגעוואוינט,
און געבליבן ביי זיין נייעם נאָמען.

אַלטער האָט געוואוינט ביי זיין מומע גענדעלע. די דאָ-
זיקע מומע האָט אים גענומען צו זיך נאָכדעם, ווי מען האָט
אים געהאַט אַרומגעטראַגן איבער אַ סאָך הייזער אין שטעטל,
און אין יעדן הויז האָט מען אים געגעבן אַ פאָר לעפעלעך
וואָרים וואָסער מיט אַ שטיקל צוקער צו זייגן. דאָס איז גע-
ווען דעמאָלט, ווען ער איז אַלט געווען פערצן טעג און איז
געווען שטיי, אַז עס האָט אויסגעזען, ער וועט אַזוי שטיי
פאַרמאָכן זיינע אייגעלעך, ווי זיין מאַמע האָט עס געטון צוויי
טעג נאָכדעם ווי ער איז געבוירן געוואָרן.

און ווייל די גוטע ווייבער, זיין מאַמעס חברטאָרינס,
האַבן דאָס „פיצל“ מורא געהאַט ביי זיך צו האַלטן, האָט סוף
פל סוף די מומע גענדעלע אים גענומען צו זיך און די וויי-
בער האַבן אָפגעמאַכט צווישן זיך, אַז ווי לענג עס וועט זיך
אַזוי פאַרציען, אַזוי לענג וועט מען צווישן זיך צונויפמאַכן צוויי
גילדן אַ וואָך און עס וועט זיין צו באַצאָלן אַן אַם...

און פונדעסטוועגן איז גרשונדל אויסגעוואַקסן אַן אַם.
די צוויי גילדן אַ וואָך זענען דער מומע גענדעלע גוט צו-
נוץ געקומען, און מען קען נישט זאָגן, אַז חיים אין איר אייגן
יינגל, איז עפעס אָפגעקומען פון דעם, וואָס איינמאָל אין טאָג
האַט זי, די מאַמע זיינע אַ ביסל מילך אַוועקגעגעבן דעם
יתום. חיים האָט איצט טאַקי אַ פאָר רויטע באַקן, וואָס אויף
די קיין-ביינער שטייט אַ צעברענטער גלאַנץ, אַרום דעם מויל
איז די נאָמבע אויסגעקייילעכדיקט און פעט.

גרשון אָבער איז מאַגער. און עפעס ווי אונטער דער
הויט וואָלט געווען איינגעשפריצט סאַדזעס, אַזוי קוקט פון איר
אַרויס אַ טונקלקייט; דערצו איז ער תמיד פאַרטראַכט, געפרוירן
און טויליט זיך אַפילו צו אַ טיר פון אַ הויז.
נאָר אויפגעצויגן האָט ער זיך פאַרט. ער איז שוין איצט
אַלט זיבן יאָר. ער טראַגט אַ קאַפּאַטעלע, וואָס איז אונטערגע-

קירצט געוואָרן פון אַ גרויסן. די לאַטעס אויף די עלענבויגנס
 וואָלטן שוין נישט אַזוי אויסגעמאַכט, ווי דאָס, וואָס ער שווימט
 אַרום אין דעם מלבוש. ווען ער איז צום ערשטן מאָל אין דעם
 הולץ געקומען אין חדר אַריין, האָבן די קינדער זיך שטאַרק צעלאַכט
 און געזאָגט, אַז ער גייט אָנגעטון אַ שובע פון אַ יידענע...
 האָט זיך גרשון פאַרקליבן אין דעם ווינקל, וווּ די רביצן
 איז געזעסן און געשליסן פּעדערן, דאָרט זיך אַריינגעשפּאַרט
 צווישן אויוון און אָנגעלייגטן האַלץ, פאַרקלאַפט דאָס מויל, צור-
 נויפּגעפּרעסט די ליפּן, כדי נישט צו וויינען. ערשט ווען די
 רביצן האָט אים באַמערקט און געפּרעגט, פאַרוואָס ער וויינט,
 האָט ער זיך צעיאַמערט, אַזוי, אַז אַלע קינדער האָבן זיך אַרום
 אים צענויפּגעשטעלט. - איז דער רבי צוגעקומען און נישט
 וויסנדיק וואָס און ווען, האָט ער דאָס ערשטע געגעבן אַ
 „שמיר“ איבער גרשונ'ס פנים מיט זיין פאַרפעצטן רימען, און
 דערנאָך זיך ערשט געפּרעגט, ווער עס האָט אים געשאַגן...
 די מומע גנענדעלע האָט געוואוינט אין איין שטוב. אַ
 פיר-עקידיקער חדר פון אָפּגעקאַלעכטע ברעטער, דער סופּיט
 האָט זיך אויסגעקרוּמט און שווער אָנגעשפּאַרט אויף דריי בעל-
 קעס, און די בעלקעס האָבן זיך ווידער אָנגעלענט אויף זעקס
 סלופּעס, צו צוויי סלופּעס אונטער יעדן בעליק.
 קיין פּאָל איז אין חדר נישט געווען, נאָר אָנגערעטענע
 בלאַטע, איבערגעשאַטן מיט געלן זאַמד. אַ חוץ אַ ברייטער
 פירקאַנטיקער קוימען און אַ קיך צום קאַכן, איז אויך געווען אַ
 ברייטער ליימענער אויוון, אַ פּיעקעליק און אַ צווישן-אוייוון.
 אין צימער זענען געשטאַנען צוויי בעטן, איינס האָט
 נעהערט צום פעטער יאַנטשע, מיט אים זענען געשלאָפּן דריי
 יונגלעך, קלענערע, און צופּוסנס - היים'ס. אין צווייטן בעט
 איז געשלאָפּן די מומע גנענדעלע מיט אירע צוויי מיידלעך,
 און אַ גאַנצע נאַכט האָט זי אַרויסגעשטעקט אַ האַנט פון אונטערן
 איבערבעט און געווינט דאָס זויג-קינד. וואָס איז געלעגן אין וויגל.
 און אויפן קיילעכדיקן קופּערט, וואָס איז געשטאַנען ביים
 אויוון, האָט מען דאָס אַרויפּגעלייגט דעם שעניק, דעם זעל-

ביקן גראָבן שטרוי־זאק, וואָס האָט זיך אַ גאַנצן טאָג „געלויב־
 טערט“ אין דרויסן לעבן דער טיר, און אויף וועלכן יעדער
 איינער, וואָס איז דורכגעגאַנגען איז דווקא אַרויפגעטרעטן, צוגלייך
 מיט די קעץ, וואָס האָבן דאָרטן אויסגעוואַלערט זייערע רוקנס.
 איינמאָל, אין אַ האַרבסטיקער נאַכט, ווען ביי דער מומע
 גענדעלע זענען אַלע געשלאָפן, הויך דער מומעס האַנט, וואָס
 האָט אַזיין געוויגט דאָס קינד אין וויגל, האָט זיך פלוצלינג
 געהערט אַ טראַסק אין דער טיר און באַלד דערנאָך אַ זעץ
 אין לאַדן, אַזוי אַז דאָס פענסטער האָט זיך צעקלונגען. די
 ערשטע, וואָס האָט זיך אויפגעכאַפט איז געווען די מומע און
 אַ געשריי־געטון „אוי, דאָס קינד!“ זי האָט געמיינט, אַז דאָס
 קינד איז אַרויסגעפאַלן פון וויגל. דער פעטער יאַנטשע איז
 אָבער שוין געשטאַנען מיט די נאַקעטע פיס אויף דער ערד
 און אַפירגעצויגן דאָס אַנטוועכץ פון אונטערן צוקאַפנס. דער
 בראַזג פון די שויבן האָט זיך איצט צעשאַטן איבער אַנדערע
 פענסטער אין זייער געסל. דורך די הילצערנע ווענט האָט זיך
 עפעס געטראַגן אַ געדעמפט געשריי, ווי מען שרייט אַריין אין
 אַ ברוינען... באַלד אָבער איז די האַלבע לבנה, וואָס איז
 אויסגעשוניטן אין לאַדן, געוואָרן אַנגעגאַסן מיט רויטס און די
 שפאַרעס האָבן אויסגעזען, ווי רויטע, אַנגעפאַרבטע לייטערלעך.
 דער פעטער יאַנטשע האָט אויפגעריגלט די טיר און צו־
 זאַמען מיט אַ פייכטקייט האָט זיך אויך אַריינגעריסן אַ געדיכ־
 טער קנויף רויך, וואָס האָט זיך ערשט אינעווייניק אויפגע־
 וויקלט און פונאַנדערגעלייגט אונטער די בעלקעס. דער
 רויך האָט זיך אַלץ מער און געדיכטער אַריינגעשפאַרט, ווי אַ
 מחנה צעשראַקענע שפּסן, וואָס אַנטלויפן פאַר אַ סכנה. דער־
 ווייל איז שוין דער גאַנצער לאַדן געווען אויפגעפראַלט: אין
 געסל האָט זיך געיאָגט אַ רויטער וואַלקן און פון וואַלקן אַרויס
 האָבן זיך געטראָגן קולות און געשרייען. די מומע גענדעלע
 האָט ווידער אַ געשריי געטאָן: „אוי דאָס קינד!“ און געבליבן
 שטיין מיט אַראָפּגעהאַנגענע הענט. ערשט ווען דער פעטער
 יאַנטשע האָט גענומען אַראָפּציען די איבערבטן פון די שלאַ־

פענדיקע קינדער, אפירציען די קישגט פון אונטער זייער עקעפ, דאָס
אַלץ אָנגעהויבן וואָרפן דורכן פענסטער און גענומען קניפן די
שלאָפנדיקע, זיי זאָלן אויפשטיין און זען, וואָס עס טוט זיך, האָט זי
ערשט געכאַפט דאָס עופה'לע און אַרויסגעלאָפן אין געסל אַריין.
ווען דאָס גאַנצע בעטגעוואָנט איז שוין געווען אייני-
געבונדן אין די ליילעכער, די מעשענע לייכטערס און דאָס קי-
פערוואָרג איז שוין געווען איינגעפאַקט אין די ציכן, און די
קינדער האָבן שוין געהאַט אַרויפגעצויגן אויף זיך אי די קלייד-
לעך אי די כאַלאַטלעך און דאָס „קליינע“ איינגעבאַבעט אויף
דער מוטערס אַרם אין אַ טישטוך, גרייט צו גיין אויפן פעלד
אַרויס, האָט מען זיך ערשט דערמאָנט אין יתום. דער פעטער
איז אַריינגעלאָפן אין הויז אַראָפצורייסן אַלטערל פון געלע-
גער, אָבער צוליבן רויך, וואָס האָט זיך געדרייט אינעווייניק,
ווי דאָס וואָסער אין אַ קעסל-גרוב, האָט ער נישט געזען נישט
איב, נישט זיין געלעגער, בלויז אַ שוואַך געוויין האָט פון ער-
געץ זיך אָפגעשלאָגן. האָט יאָנטשע אַ שטרעק אויס געטון זיין
האַנט און אָנגעטאַפט אַלטערן-ווי אַ שטיק געדיכטער רויך, איז
ער מיט אים אַרויס, נישט וויסנדיק אַפילו, אַז דאָס יונגעל איז
נאַקעט און באַרוועט.

ווייט, הינטער דער שול, אויף אַ ברייטן פעלד, זענען
אין אַ האַלבן קרייז, וואָס האָט זיך געצויגן אויף אַ ווייטן
שטח, געזוכן ווייבער ביי זייערע פעקלעך. ווער עס האָט גע-
קאַנט האָט געראָטעוועט די הויז-חפצים, נישט נאָר דאָס בעט-
געוואָנט, וואָס איז דער עיקר, נאָר אויך קופערטן מיטן ביסל
וועש, אַנדערע - ספרים. אַפילו די ספר תורות פון שטיבלעך
און מנינים האָט מען דאָ געהאַלטן אויף אַן אונטערגעשפרייט
טישטוך. לעבן די ווייבער האָבן זיך געטויליעט קינדער, האַלד
שלאָפנדיק, דורכגענומען מיט נייגיר, שרעק און פייכטע קעלט,
די טאַטעס, די מאַנסבילן זענען געווען פאַרנומען מיטן
לעשן. איבערן הימל האָט זיך געשפרייט אַ פלאַמענדיקער טיש-
טוך מיט פּראַנזן ביים אויסלאָז פון קנאַקנדיקע פּונקטן.

אין זי קינדערס אויגן האָט עס זיך אויסגעוויזן, ווי אַ
רויטער פייערדיקער טייך גייט עס אַזוי, שטראָמט ערגעץ אין
דער אומענדלעכקייט אַריין און אין דעם שטראָם האָבן זיך
געטראָגן אָנגעצונדענע שפענער און שינדלען פון דעכער. און
ווייט, פון דער העלִיקייט אַרויס, פון וואַנען דאָס פייער האָט
זיך אַרויסגעוויבן, האָבן געשניטן קולות, קוויטשערייען, הוילע
קלעפּ אויף פויקן און ציטערן פון טראָמפייטן.

די אייזערנע בלעכן פון די דעכער איבער די געמויערטע
הייזער האָבן אַראָפגעקראַכט מיט רויש פון דונער און די ציגל
פון די קויענס, וואָס זענען צעריסן געוואָרן פון די פייער-
לעשערס העקלעך, האָבן אָנגעהילכט, ווי טויזנט אָפגעלאָזטע
טייכן נאָך אַ פאַרפלייצונג.

די ווייבער האָבן זיך משער געווען, וווּ עס ברענט איצט.
טייל האָבן געמיינט, אַז די תומאה-גאַס, און אַנדערע האָט זיך
געזוכט, אַז שוין די ציצינער גאַס. האָט מען געקוקט אויף
דעם ליכטיקן איבערדעק אויפן הימל, געטויליעט די קינדער און
אַרויסגעשאַקלט די זיפצן מיטן קאַפּ.

אַלטער האָט איינגטלעך געמיינט, אַז דאָס שלאָפּט ער
נאָך, כאָטש ער האָט געוויסט, אַז ער איז וואָך. ער געדענקט
אַפילו, ווען ער האָט זיך אויפגעכאַפּט, נאָכדעם ווי עס האָט
אים עפּיט געביסן אין האַלדז, און נישט געוואָרט אויף גאַרנישט,
איז ער אַראָפּ און געפרוּווט אַרויסוויינען דאָס רייסעניש פון
דער קעל, נאָר ער קאָן נישט געדענקען פאַרוואָס האָט אים
דער פעטער יאַנטשע אָפגעלאָזט און פאַרוואָס ווייסט ער איצט
נישט, וווּ אים צו זוכן.

דאָ, אויפן פעלד איז ער אַהערגעקומען מיט אַ סך אַנ-
דערע פעקלעך, עפעס האָט אים פאַרשלאָפּט אַ יידינע, ווי
מען פאַרשלאָפּט אַ פרעמדע זאָך. די יידינע האָט געהאַט נאָך
קינדער און אויך ווי ער - נאַקעטע און באַרוועסע. זיי זענען
געגאַנגען, איז ער אויך געגאַנגען. אָבער דאָ, אין דער צו
העלער ליכטיקייט האָט די יידינע זיך אָפגעיאָגט פון אים,
ווי אַ קוואַקע יאַנט אַוועק אַ פרעמד, פאַרבלאַנדזשעט הינדעלע.

זי האָט אַפילו נישט געוואוסט, ווער ער איז און פון וואָנען ער קומט צו איר, האָט זי געזאָגט:

— גיי צו דיין מאַמע, זי זוכט דיך דאָרט אַרום.
האָט ער געפאָלגט און איז געגאַנגען, גלייך ער וואָלט טאַקי געהאַט אַ מאַמע און גלייך זי וואָלט אים טאַקי אַרומ-געזוכט.

געוואָלט האָט אויסער געפונען, וועלכעס „פעקל בעטגע-וואַנט“ עס איז זיין מומע גנענדעלע. ער האָט זיך אַרומגע-דרייט ביי אַ סך פעקלעך און זיין מומען נישט געפונען. איז אים געוואָרן גאָר קאָלט; ווען נישט דער רויטער שייך, וואָס איז געפאלן אויף זיין קורץ העמדל און לאַנגן טלית קטן, וואָס אַן עלטער פעטער האָט אים איבערגעמאַכט פון זיינעם אַן אַלטן טלית, וואָלט מען געקאָנט זען, אַז ער איז בלוי ווי אַ מילך. ער האָט געפרווט זיך צושפּאַרן צו אַן אַנדער פעקל בעטגעוואַנט, האָט מען אים גלייך באַמערקט און מיטן זעלבליקן אויסרייד „די מאַמע זוכט דיך אַרום“ האָט אים קיינער נישט צוגעלאָזן צו זיך.

שפעטער שוין, ווען שוואַרצער רויך האָט זיך שוין גע-מישט מיטן העלן פּלאַם איבערן הימל, ווען די רויטקייט האָט זיך ביסלעכווייז גענומען לעשן און אַ געדיכטע פינסטערניש האָט פון ערגעץ גענידערט איבער די פּנימער און פעקלעך אויפן פעלד, האָט אַלטערל, פּמעט נישט וויסנדיק, וואָס ער טוט, זיך צוגעשטאַרט צו אַ פעקל בעטגעוואַנט. דאָס פעקל איז געווען אויפגעבוּנדן און אַ הויפן קישנס זענען געווען אַרויפ-געוואָרפן אויף עטלעכע שלאָפנדיקע קינדער. האָט ער אַרונטער-גערוקט די נאַקעטע פיס, די וואַרעמקייט האָט אים אַרומגענו-מען ביז אין דער העלפט פון זיין אויסגעדאַרטן גוף. ביסלעכ-ווייז האָט ער זיך געגלייטשט ווייטער אונטער דעם צודעק, ביז די פּערערן האָבן דערגרייכט זיין האַלדז און אַפילו איבערן

קאַפּ. ער איז איינגעשלאָפּן, צוגעטויליעט צו פרעמדע, אומבאַ-
קאַנטע קינדער און זיך צונויפגעגאַסן מיט זיי אין עפעס אַ
שווערן זיס-פייגלעכן חלום.

דער ערשטער וועג

דער אינדערפרי איז געווען אַ זוניקער, אָבער אַ פייכטער
און עס האָט אויסגעזען, ווי די זון וואָלט זיך דורכגעשטאָכן
דורך אַ נעפֿל.

דער רויך פון די אָפגעברענטע הייזער האָט זיך מיד
געצויגן און געשנירלט פון אונטער די חורבות.
אַלע קינדער פון דער אומבאַקאַנטער יידענע זענען שוין
געהאַט אַפירגעקראַכן פון אונטער די קישנס און איבערבעטן,
די מאַמע האָט שוין פון וווּ עס איז געהאַט צונויפגעטשאָבעט
מייטקעלעך פאַר די יינגלעך און האַלקעלעך פאַר די מיידלעך.
די קינדער זענען געווען אויסגעשלאָפן און דורכגעוואַרעמט פון
אונטערן צודעק. איצט האָבן זיי געקוקט פריש אויף דער
וועלט און מיט חידוש אויף דעם שטעטל מיט זיינע נאַקעטע,
אַרויסשטאַצנדיקע קוימענס...

ערשט, ווען די יידענע האָט אויפסניי געוואָלט צונויפבינדן
די קישנס, האָט זי באַמערקט עפעס אַ שווערע זאַך, אַ
קילעכדיקע, איינגעקנוידערט אין די ציכן. פון אָנפאַנג איז זי
אָפגעשפרונגען און באַלד דערנאָך האָט איר דורכגעבליצט: אַ
חזיר, אָדער אַ פֿלֿב. האָט זי געפרוּווט אַ שטורך טאָן מיט אַן
אויער פון אַ קופערנער פאַן. דאָס קילעכדיקע אין די ציכן
האָט זיך נאָך מער צונויפגעקאַרטשעט, ביז עס האָבן זיך אַרומ-
געשטעלט עטלעכע ווייבער פון די שכנישע פעקלעך, אָנגענומען
די ציכן ביי די שפיץ־עקן און אַרויסגעשאַקלט אויף דער אייג־

געטרעטענער, פייכטער ערד אַלטערלעך, כמעט אַ נאַקעטן. האָט צום ערשט די יידענע אויסגעשפיגן, דערנאָך האָבן די ווייזער צוגעגעבן „צו אַל די בייזע חלומות“ און זיך אָפגע- קערט צו זייערע אייגענע פעקלעך. די יידענע האָט דערווייל צונויפ- געקניפט איר בעטגעוואַנט און פאַרגעסן אָן דעם ציטערדיקן יינגל, וואָס איז געשטאַנען כמעט נאַקעט און איינגעטונקען אין פעדערן. קיין מאַנסבילן האָט מען אַלץ נישט געזען. די קינדער זענען געזעסן, זוי צעשראָקענע ביי זייערע מאַמעס פעקלעך און טייל האָבן שוין אָפילו אונטערגעזונגען מיט אַ וויינענדיקן ניגון „מאַמע, מיך הוננערט“ און די מאַמעס פלעגן זיי אייננעמען, אַז דער טאַטע איז געגאַנגען ברענגען צו פרעסן...

אַלטערלעך האָט זיך ווידער געלאָזט גיין אויפזוכן זיין מומע גענעלטע פעקל. ער האָט זיך אַרומגעדרייט און נישט געפונען. אַ גרויס מיידל, וואָס האָט געהאַט אַן אַרומגעבונדן פנים מיט אַ וואַרעמע דערקע און איז געווען באַרוועס, האָט אים פלוצ- לינג פאַרהאַלטן און אַרויפגעצויגן אויף זיין גוף אַן אַטלעסן קאַפּאַטקעלע, אַ גאַנצע און אַ ניס, אָט אַזא, ווי פייוועלע, דער רביצינס אייניקל גייט אין „שטיבל“ פרייטיק צו נאַכטס און שבת אינדערפרי צום דאָווענען.

דאָס אַטלעסענע קאַפּאַטקעלע האָט אַלטערלעך נאָר באַזונדער אינטערעסירט, נישט ווייל עס האָט צוגעדעקט זיין נאַקעטן גופל, נאָר ווייל עס האָט אויף דער לינקער זייט געהאַט אַ גרין סטענגעלע, מיט אויסגעדריקטע גוישע אותיות. דאָס דאָזיקע בענדעלע האָט זיך געצויגן פון די לאַצן ביז גאָר אונטן, און ס'איז אים אַ שאַד געווען, וואָס אַזאָ לענטעלע איז נישט פון אויבן, אויף דער רעכטער זייט... עטלעכע מאָל האָט ער אָפילו געפרוווט פאַרשאַרצן די פאַלע, כדי דאָס בענדעלע זאָל זיך אַרויסזען, אָבער אונטער דעם קאַפּאַטקעלע איז ער געווען הוילע נאַקעט, אָן הוילעך, און ווען ער וואָלט פאַרשאַרצט די פאַלעס, וואָלט מען אים אַרויסגעזען די הוילע פיס.

ווער די מויד איז געווען, וואָס האָט אים אָנגעטאָן דאָס אַטלעסענע קאַפּאַטקעלע האָט ער נישט געוואוסט, און נישט

פארשטאנען, ווי קומט עס, וואָס גראָד אינדערוואָכן טוט מען אים אָן אַזאַ מלבוש'ל. ער האָט זיך וועגן דעם נישט פאַרטראַכט, און אויב ער האָט געטראַכט וועגן מלבוש'ל, האָבן אים אַממיינסטן אינטערעסירט די קנעפלעך, וואָס דאָס קאַפּאַטקעלע האָט געהאַט – טאַפּלע רייען. דערצו נאָך צו צוויי אויף די אַרבל און צו צוויי ביי די קעשענעס, וואָס זענען געווען פון הינטן, און האָבן סיי ווי נישט גענוצט, ער זאָל זיך אָנוואַרעמען זיינע הענטלעך, וואָס זענען עפעס אויפגעוירן געווען, ווי די רויטע קישעלעך. דערווייַל האָט זיך די זון, ווי אָפּגעקערט און דער דרויסן האָט אָנגענומען דעם קאָליר פון רויך. דער רויך, וואָס איז געווען ביז איצט בלוי, איז איצט געוואָרן ברודיק און האָט אויסגעזען ווי גענוצטע וואַטע. די „פעקלעך“ אויפן פעלד האָבן זיך איבערגעטראָגן. אַנדערע ווייטער אַרויף צו נעבן דער סטאַ-דאָלע מיט היי, אַנדערע נענטער צום מאַרק. עס איז געוואָרן אַן אויסמיש און אַ צונויפדרענג. עס האָבן זיך עפעס אויסגע-פאַרמט געסלעך. געסלעך פון פעקלעך מיט בעבעכעס. מען האָט אויסגעגראָבן גריבער, אָנגעלייגט פייערן, און איבער זיי אויפ-געהאַנגען פענדלעך מיט געקעכצט. אַלעטערל ווייסט נישט פון וואַנען, נאָר עס האָט זיך באַוווּזן ברויט. גרויסע ברויטן, וואָס זענען צעריסן געוואָרן נעבן יעדן „פעקל“. קינדער האָבן גע-האַלטן אין ביידע הענט אָפּגעריסענע שטיקער „מוציאות“ און געגעסן מיט חשק. אַלעטערל האָט זיך אַלע מאָל, ווי אַ הונגעריק הינטל געשטעלט קוקן אין די אויגן פון די עסנדיקע קינדער, און אַז מען האָט אים נישט באַמערקט, האָט ער ווי אַ קאָץ זיך געשאַרט און געשפּאַרט צו די פעקלעך. האָבן זיך די מאַמעס אויסגעדרייט מיט די פּנימער צו די עסנדיקע קינדער, און מיט די פלייצעס צו אים, ווי זיי וואַלטן דאָס פאַרשטעלט די איי-גענע פאַר אַ ביז אויג...

דערווייַל האָבן זיך אין מאַרק באַוווּזן די ערשטע פּורן מיט געבעקס, וואָס אַנדערע, דערבייאיקע שטעטלעך האָבן גע-שיקט צו די נשרפים. די מאַמעס האָבן איבערגעלאָזט זייערע קינדער, ווי אויף הפקר און זיך געלאָזט צו די פּורן כאַפּן ברויט.

עס איז געוואָרן אַ געדערענג. מען האָט אומגעוואָרפן
איינער דעם אַנדערן. מען האָט זיך אַרויפגעכאַפט אויף רעדער,
זיך געדראַפּעט אויף אַקסלן, און ווי מחנות הונגעריקע בינען,
זענען זיי יידן באַפאַלן יעדע פּור, וואָס האָט זיך נאָר באַוווּזן
הינטער דער ראַגאַטקע. די פּור איז גלייך באַקלעפט און אָפּ-
געלעקט געוואָרן ביז דער לעצטער קרישקע.

אַלטערל איז געווען דאָס איינציקע קליינע מענטשעלע,
וואָס האָט זיך מיטגעשרויפט מיט דער מענגע דערוואַקסענע,
און כאַטש ער האָט נישט געהאַט קיין שאַנס צו קריגן פאַר
זיך אַ שטיקל ברויט, האָט אים אָבער דער ריח פון פּרישן
געבעקס נאָס געמאַכט די צונג און געבלעזלט מיט שפייזעכץ
אין די ווינקלען פון די ליפּן. דער קאַפּער האָט געקיצלט אין
דער נאָז, האָט ער געצויגן דעם אָטעם און דאָס הערצל האָט
שיער געחלשט.

די דערוואַקסענע האָבן אים נישט באַמערקט און נישט
צוגעלאָזט. אַלע מאָל ווען ער האָט זיך אַריינגעשלאָמפּערט אין
רעדל מענטשן, פּדי זיך צוצוקריגן צום וואָגן ברויט, האָט אים
אָן אַנדערער אויפגעהויבן ביים קאַלנער פון אַטלעסן קאַפּאַטקעלע
און אַריבערגעשטעלט איבער די קעפּ, אַזוי זיך, אַפּילו נישט
ביז דער ערד, נאָר אָפּגעלאָזט אין דער לופטן, ווי ער וואָלט
געווען אַ קלעצל. און ער איז טאַקע אויך עטלעכע מאָל געפאַלן.
און ווען דאָס גאַנצע ברויט איז שוין געווען צעכאַפּט,
און יעדער ייד, ווער מיט איינס, און ווער מיט מער ברויטן
אונטערן אַרעם, איז געלאָפּן אַהין, אויפן פעלד צו זיין הויז
געזונט, האָט אַלטערל פּלוצלינג דערזען פאַר זיך, ממש אויף
זיינע פּיס דעם פעטער יאַנטשע, טראַגנדיק דריי לאַנגע ברויטן.
אַלטערל האָט אין אַליץ פאַרגעסן און גענומען שמייכלען.
ער איז געווען זיכער, אַז דער פעטער יאַנטשע הערט זיין
שמייכל און וועט זיך אָפּשטעלן. אָבער דער פעטער יאַנטשע
איז געווען פאַרטראַכט, ווי ער וואָלט זיך אין די מחשבות
איצט צענויפגעקלעפט מיט די ברויטן. אַליין איז ער געגאַנגען
פאַמעלעך, נאָר טריט האָט ער געשטעלט ברייטע, אַריבערגע-

שפרייזט איבער אַרץ, וואָס איז געלעגן אין וועג, איבער טליי
ענדיקע בעל־קעס און קופּעס ציגל. אַלְטער־ איז אים נאָכגע-
לאָפּן. שנעל נאָכגעלאָפּן ווי אַ הינטל, וואָס דערזעט זיין באַ-
לעבאָס אין גאַס. ער האָט זיך עטלעכע מאָל דערנענטערט צו
אים, אויסגעקומען גלייך ביי זיין זייט און איז ווידער גע-
בליבן הינטערשטעליק. ביז ער האָט דעם פעטער אַ צי גע-
טאָן ביים כאַלאַטל. דער פעטער האָט זיך אַרומגעזען, אַרייני-
געקוקט אפילו אים אין די אויגן און אים נישט דערקענט.

דער פעטער איז ווייטער געגאַנגען, לאַזנדיק דאָס יונגל
נאָכלויפּן נאָך זיך, נאָר אין מיטן גאַנג, האָט ער זיך ווי אַ
בערגעלייגט און ראַפטום אָפּגעשטעלט, אַזוי, אַז אַלְטער־
איז שוין געבליבן אַ שפּאַן פאַרויס, און אויך געבליבן שטיין,
אויף דעם פעטערס אָנפרעג, וווּ ער איז געווען, האָט ער אַ
טייט געטון מיטן פינגער סתם פאַר זיך - דאָרט - און דער-
ביי האָט ער פאַרגעסן אָן הונגער און שטאַרק חשק געהאַט
דער פעטער זאָל אים פרעגן וועגן זיין אומגעריכטן אַטלע-
סענעם מלבוש.

דער פעטער יאָנטשע האָט ווידער נישט געענטפערט. ער
האָט גענומען אַ לאַנגן ברויט, דערמיט אַ קלאַפּ געטון איבער
זיין קני, אַז ער האָט זיך מיט אַ קוויטש פון פרישקייט אין
צווייען צעשפּאַלטן, פון איין האַלבן ברויט, ווידער אַרויסגעריסן
אַ טייל און עס אים דערלאַנגט.

אַלְטער־ האָט גענומען עסן, נאָכן ערשטן ביס האָט ער
אין זיך גענומען מאַכן אַ המוציא, וואָס ער האָט גוט געקענט
פון אויסווייניק. אַבער ער האָט זיך פאַרשליקערצט, אַ קנול
פון ווייכן טייג האָט זיך אים געלייגט אוינטערן האַרץ און נישט
געקאַנט אַראָפּ.

גערעכנט האָט ער, אַז דער פעטער יאָנטשע נעמט אים
מיט מיט זיך צו דער מימע גענדעלע מיט אירע קינדער, און
אַז זיי וועלן גאַרנישט האָבן עפעס אַנדערש אין זין, ווי נאָר
צו באַטרעכטן זיין אַטלעסענע קאַפּאַטקעלע און מען וועט באַ-
ווונדערן דאָס גרינע סטענגעלע. אַבער דער פעטער יאָנטשע

האָט זיך אין מיטן וועג אומגעקערט, אַ קוק געטון צו ער
עסט, אין געהייסן אים, ער זאָל זיך אָנהאַלטן אין זיין פּאַלע-
און אַכטונג טון, ער זאָל זיך נישט אַריינשטעכן אַ טשוואַק אין
די נאַקעטע פּיס.

אַלטער'ר האָט געמיינט, אַז דעם פעטערס גוטסקייט נעמט
זיך זיכער פון דעם, וואָס ער טראָגט אָן אויסטערליש מלבוש'ל,
און אַז דאָס איז אַזאָ דרך-ארץ. און ער וואָלט טאַקי געווען
אַ בעל'ן צו זען, אויב דער מלמד פון דער תלמוד-תורה וואָלט
אים איצט געשלאָגן. און צי וואָלט ער אים אויך איצט געשיקט
אַ גאַנג, ברענגען פון דעם פּלומפּאַ קאַלטן שעפּ וואַסער פאַר אָן
אַנדער יינגל, און צי וואָלט ער אים נעהייסן אונטערטראָגן דער
רביצין אַ גרויסן פאַק מיט וועש צום טייך?...

פּונקט ווי אונטער דער שויל, איז דאָ, אויפן חזיר-מאַרק.
אויך געווען אָן אויסלייג פון פעק און פעקלעך. אַבער דאָ זע-
נען שוין געשטאַנען קופּערטן, שויפן-שענקלעך, שלאַף-בענק און
צענומענע בעטן. פון די „ליימענע געטער“ האָט אַלטער'ל דער-
קענט, אַז דאָס זענען „גוים“ צוואַמען מיט זייערע קינדער,
ביי די פעקלעך זענען אויך געשטאַנען פּערד און בהימות, גע-
בונדענע גענו, חורים.

דאָ, ביי די „גוים“ איז שוין געווען אַ סאַך מער אָר-
דענינג. עס זענען שוין געווען אויפגעשטעלט גרויסע, ליימענע
באַק-אויונס און קאָך-קוימענס, און מען איז אַפילו געזעסן
אַרום טישן און געטרונקען פון פלעשער.

פדי דאָס יינגל זאָל נישט פאַרלוירן גיין, האָט דער פּע-
טער יאַנטשע אים אָנגענומען ביי דער האַנט. דאָס האָט אַל-
טערלס האַרץ שטאַרק ווייך געמאַכט און ער האָט אַפילו פאַר-
געבן די מומעס יונגלעכס עוולות, און טאַקי חיים'ס גרויסע
עוול'ה, וואָס ער האָט אים פאַרמסרט, אַז ער איז אַ נאַשער...
אין זיין האַרץ איז אויפגעגאַנגען אַ ווייכקייט און אַ
מידקייט, אַבער צליבוואָס דער פעטער האָט אים דאָ מיטגע-
נומען, האָט ער נישט געוואוסט, ביז ער איז צוגעקומען צו אַ
פור, אויף וועלכער עס זענען שוין געזעסן ווייבער אויף הויכע

קאסטנס. די פור איז געווען באַלייגט מיט פעק בעטגעוואָאָנט
און פאַרבונדן מיט דיקע שטריק.
די ווייבער האָבן זיך גאַרנישט וויסנדיק געמאַכט, זיי
האַבן זיך בלויז געשאַקלט, ווי זיי וואָלטן זיך דאָס פריער אויס-
געלערנט. דער פעטער האָט זיך בלויז געדונגען מיט דעם,
וואָס האָט געהאַלטן אָנשטאַט אַ בייטש, אַ לאַנגן בויגעוודיקן
שטעקן אין האַנט. דער באַלעגאַלע האָט אים נישט געוואָלט
ארוי-נעמען אויף דער פור און דער פעטער האָט אים איינגערעדט.
ער האָט אַלטערלעך ממש אַריינגעשטופט אין דער בויד. דער סוף
איז געווען, אַז דער פעטער האָט אַלטערלעך אויסגעשטרעקט די
האַנט מעשה גרויסן מענטש, געזאַגט: „פאַר געזונטערהייט“
און פאַרטראַכטערהייט אַוועקגעשפּאַנט. אַלטערל איז געבליבן
זיצן אויפן אָנגעלאָדענעם וואָגן...

ביים טאטן איז דער פרעמד

אַלטערר האָט זיך מיטגעשאַקלט מיט אַלע פאַרשוניען אויף דער גרויסער ברייטער פּור. ער האָט שווייגנדיק איינגע-
חזרט אין זיך דאָס וואָס דער פעטער יאַנטשע האָט אים אָנ-
געזאָגט, אַז ער האָט שוין נישט קיין אָרט, וווּ דעם קאַפּ צולייגן,
און זיינע, דעם פעטערס אייגענע קינדער, האָבן אויך שוין נישט קיין
דאָך איבער זיך.

די יידענעס האָבן אין צווייען זיך געשאַקלט, אי פון
דעם וואָס דער וואָגן האָט זיך געטרייסלט, אי פון דעם וואָס
זיי האָבן באַזיפצט אַלטערליך. אַלטערר האָט זיך איינגעהערט,
וואָס די ווייבער האָבן גערעדט, און פון דעם איינגעהערטן
האָט ער נאָר אויפגעכאַפט איינציקע, צופעליקע ווערטער, וואָס
האָבן יאָ געהאַט און נישט געהאַט קיין שייכות צו אים.

מען האָט באַזיפצט זיין מאַמע, וואָס איז געבעך יונגער-
הייט אַנטרוינען געוואָרן און די ערד קילט איר שוין געשטאַלט.
מען האָט גערעדט פון טאָטן זיינעם, וואָס איז אַוועקגעפאַרן און
נישט געוואָלט הערן פון דעם קינד. פון די אַלע רייד איז אַל-
טערליך זייער ענג געוואָרן, עס האָט זיך אים אויסגעדוכט, אַז
די פּור איז אָנגעלאדעוועט מיט שווערע רייד, אַז זי האָט זיך
איבערגעדרייט און די שווערע רייד פאַלן אויף אים, פּרעסן אים
און דעקן אים צו.

אַבער פּונדעסטוועגן האָט ער זיך פאַרגעשטעלט, אַז דאָס
פאַרט ער ערגעץ אין אַזאַ אָרט, וווּ עס וועט אים זיין היימלעך

און ווארים, און אז עס וועט עפעס זיין אזא ע מי י, וואס וועט
אנדערש אכטונג געבן אויף אים, בעסער ווי זיין פעטער יאנטשע
און זיין מומע גננדעלע, און אז ביי יענעם אומבאקאנטן טיש
וועט ער זיצן גלייך מיט אלעמען, און אפשר טאקי אויבנאן ביי
יענעם רעכטער האנד, אט אזוי ווי היימל, זיין פעטערס.
— און אז עס וועט אים זיין גוט אויפן הארצל, וועט ער מיט-
זינגען שיר המעלות און זיך מיטשאקלען מיטן אומבאקאנטן, צו
וועמען ער פארט.

אלטערל האט געזען פעלדער, אפגעליידיקטע בייטן, די
זון האט זיך באוויזן און באהאלטן, דא האט א ברי געטאן און
דא איז קיל געווארן. דער וואגן איז ארויסגעקראכן פון איין
בלאטע און אריין אין א אנדערער. אפטמאל האט דער בעל-
עגלה גאר געהייסן זיינע פארשוניצען אראפקריכן, כדי די פערד
זאל זיין גרינגער צו שלעפן, דאמאלט האט ער אויך געוואלט
אראפגיין, נאר דער בעל-עגלה האט א זאג געטאן:

— דו טרחל, זיך, ווייל דו וועסט זיך נאך צעפליקן די
הייזעלעך...

האט זיך אלטער'ל פארשעמט, אינעווייניק האט א ברי
געטאן, ווי א הייט שפיוזל, זיין בלייך פנימל האט זיך גערויטלט
דערפון, וואס ער, א מאנסבילדל" ויצט גאר אן הויזן, מיטן
הוילן געזעטל אונטערן אטלעסענעם קאפאטקעלע און דערצו
נאך בארוועס אויך...

דער ווייטערדיקער וועג האט אים שוין ניט באקומען,
כאטש די מענטשן זיינען צו אים גוט געווען. ער ווייסט ניט פון
וואנען, נאר פון די באהעלטנישן האבן זיך באוויזן גאנשערס מיט
איינגעמאכען. מען האט דערמיט געשמירט ברויט און אים געגעבן
צו פארוועסן.

זיין פאנטאזיע האט אים איצט געמאלן אן אנדער בילד:
עס איז נאכט, טאקי שפעט ביינאכט, ער קומט אן צו דעם הויז,
ווי הייזער פארט. דאס הויז איז אין א גארטן. ער קומט
אחין, קיינער באמערקט ניט, אז ער גייט בארוועס און האט
נישט קיין היילעך. מען לייגט אים שלאפן אין א ניי שייך בע

ס'לע. אַזאַס ווי ער האָט געזען אויף די געמעלן, וואָס זיינען געהאַנגען אין די צימערן פון זיינע חברים. ער ליינט קריעת שמע און לייגט זיך שלאָפן. ער שטייט אויף און אויף דעם סוף ליגן אַ פּאַר נייע האַלבע הויזן, ווי פאַר אַ דערוואַקסענעם, מיט שעלקעס און מיט אַ פּאַסטעק... ער טוט זיך אָן. פיר קעשע-נעס, צוויי אין דער זייט און צוויי פון הינטן. די הויזן האָבן גרייטע, נאָגעוויצעס, אַזעלכע ברייטע, אַז זיי קאָנען אַריבער אַבער די כאַלעוועס און די שטיוול קאָנען אויסזען, ווי קאַמאַשן... פאַרשטייט זיך, אַז אויף די הויזן גייט ער אָנגעטון דאָס אַטלעסענע קאַפּאַטקעלע. אַלע אין דעם, הויז" באַטראַכטן אים מיט חידוש. דאָס קאַפּאַטקעלע איז ממש אַ שפּיגעלע און אַלע מענטשן שפּיגעלען זיך דערינען...

אַט אַזוי ווי דער וואָגן, באַרג-אַרויף, באַרג-אַראָפּ, — אַזוי האָט אַלטער געהלומט. פון איין פּאַנטאָזיע אַרויס, אין דער אַנדערער — אַריין, ביז די פּערדלעך האָבן זיך געטאָן אַ פאַר-נאַלאַפּיר ערגעץ פון אַ בערגל אין אַ טאָל אַריין. פון אונטן, אין טאָל האָט זיך געזען אַ פּלאַנטער פון דעכער און קוימענס. אַלטערל האָט געמיינט, אַז דאָס פאַרט מען אַזוי אַרויף אויף די שינדעלע און שטרויענע דעכער, אָבער די פּור איז אַריינגעלאָפּן אין אַ געסל. אַ קליין שטעטל האָט זיי הויקערדיק באַגריסט — און איידער וואָס ווען האָט דער בעל-עגלה איינגעהאַלטן די טערד אין אַ זאָג געטאָן צום יונגל:

— נו, שמעלע, קריך אַראָפּ!

האַט זיך אַלטערל ערשט פאַרשעמט און פאַרוונדערט. ער האָט זיך נישט טאַרגעשטעלט, אַז ער איז שוין דאָ אויפן אָרט. אַרום זיך האָט ער געזען ליידיקע, ליידיקע פּלעצער, און אויף איינעם אַזאַ ליידיקן פּלאַץ איז געווען אַ שמאַל הילצערן שטיבל, וואָס איז נאָר געווען אַזוי ברייט, ווי אַ טיר פון אַ געוועלבל. פאַר דעם געוועלבל איז קיינער נישט געשטאַנען, אַ הויך אַ פעסל טראָגן, אין אויף אַ קעסטעלע דערביי איז געלעגן אַ שוין-בערשטל. אַלטערל האָט זיך נישט גערירט, ווייל ער האָט זיך נישט גע-גלויבט, אַז דאָס מיינט מען אים, אַז צוליב אים האָט מען זיך

אָפגעשטעלט. דער דרויסן איז נאָך געווען בלאַס-ליכטיק, און ווען ער זאָל זיך נישט צוהאַלטן ביי ביידע פּאַלעס, זיי זאָלן זיך נישט צופלייען, וואָלט זיך ארויסגעזען, אַז ער איז נאַקעט אונ-טערן קאַפּאַטקעלע.

ווען דער בעל-עגלה האָט געזען, אַז דער יתום רירט זיך נישט, האָט ער אים אָן קונצן געגעבן אַ צי אַרויס פון צווישן די פּעק און קאַסטנס, און אויפהויבנדיק אים אין דער לופט, אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד. דערווייל איז פון קרעמל אַרויס-געקומען אַ ייד, וואָס מען האָט ביי אים גאַרנישט אַרויסגעזען קיין פנים. דאָס גאַנצע פנים איז געווען בלוז איין שטיק באָרד, בלוז פון דער באַוואַקסעניש האָבן אַרויסגעליכטן צוויי בליצעלעך פון אונטער געדיכטע ברעמען. אַלטערל האָט זיך משער געווען, אַז דאָרט זענען אויגן, אָבער ער האָט נישט געקאָנט וויסן צי שמייכלען זיי צו אים, צי קוקן זיי מיט רוגז.

דערווייל האָט אים דער בעל-עגלה אַראָפּגעשטעלט, און ער האָט דערפילט ערד אונטער די באַרוועסע פיס. דער בעל-עגלה האָט אַרויסגעוואָרפן פון זיך עטלעכע ווערטער, וואָס אַלי טערל האָט געמיינט צום ערשט, אַז דאָס רעדט ער צו די פּערד, גאָר ווען דער בעל-עגלה האָט אים אונטערגעשטופט ביי די פלייצעס האָט ער זיך ערשט געכאַפּט:

— נו, שמעלקע, שטיי נישט, גיי צו, גיב שלום דעם טאַטן, און מיטן זעלבן טאָן האָט ער געגעבן אַ „זאָג“ צו די פּערד, זיי זאָלן גיין און זיי זענען טאַקע „געגאַנגען“...

אַלטערלן האָט אָנגעהויבן צו ווערן זייער אומהיימלעך. ער איז געווען אַ קינד און ס'האָט זיך אים געדויכטן, אַז „יענער“ קוקט אויף אים, ווי אויף אַ גרויסן. עס האָבן געמוזט נעמען אַסאַך רגעס, ביז די שטילקייט האָט זיך איבערגעשפּאַלטן. דער טאַטע האָט אָנגעהויבן צום ערשט צו רעדן און אַלטערלן האָט זיך געדויכטן, אַז זיינע רייד קומען נישט פון מויל נאָר פון גאַנצן פנים אַראָפּ:

— ווער האָט דיך געהייסן קומען, כאַלערע?

האָט אַלטערל מער פאַרשטאַנען דאָס פרעגן, ווי ער האָט
דערהערט די ווערטער און געענטפערט:
— דער פעטער יאָנטשע.

האָט דעם טאַטענס באַרדיקע פנים אים גוט אַרומגעקוקט,
געזען די באַרוויסע פיסלעך, מיט דער בלאַטע צווישן די פינגער,
די דירכגעשפּאַלטענע צעבלויטיקטע נעגל, און אים ווידער
געפרעגט:

— האָסט געלערנט אין אַ חדר?
האָט אַלטערל געוואָלט פאַרזיכערן זיין ענטפער און
פאַרפעסטיקן:

— אין תלמוד תורה.

— ביי וועלכן רבין?

— ביים בלינדן זרח.

דער טאַטע האָט אין איין קול ווייטער געפאַרשט:
— קאָנסט עיברו?

דאָס יינגל האָט זיך געוואָלט אויספיינערן און געענטפערט
שוין מיט אַ ביסעלע גאוה:

— איך לערן שוין חומש מיט רשי.

אַבער, צי דער טאַטע איז נישט געווען צופרידן מיט דעם
דרייטן ענטפער, צי האָט ער זיך נישט געמאַכט הערן— ער האָט
זיך געוואָלטן ביים זייניקן:

— האָסט מיטגעברענגט אַ סידור?

איז דאָס אַלטערן נישט געפעלן. ווען ער איז שוין אַ
חומיש-יינגל, קאָן שוין מעבר-זיין די סדרה מיטן טראָפּ, זאָל
מען זיך אים גאָר פרעגן אויף אַ סידור. האָט ער נישט געענט-
פערט און געשוויגן אַ ווילע.

דער טאַטע האָט געוואָרט עטלעכע מינוט. דערנאָך קורץ
באַפוילן:

— קום אַריין דאווענען מנחה.

אין שטוב איז קיינער נישט געווען. די טונקעלניש איז
געלעגן. ווי אין אַן איינגעפרעסטן קאָסטן. בלויז אין די פיר
קליינע פירעקיקע שויבן האָבן זיך אָפגעשלאָגן פיר גלייכע

פערטעלעך" הימל. דער טאטע האט אויפגעמישט א סידור, אים
דערלענגט און באפוילן:

— היפער נישט, זאג איינס און איינס, יעדעס ווארט,
לאמיר הערן.

האט זיך אלטערל אדוקגעשטעלט נעבן טישל. וואס איז
געשטאנען ביים פענסטער, און גענומען ציילן די ווערטער:

— אשרי יושבי בתך...

אז עס איז געקומען צו שמונה עשרה, האט ער מיט די
אויגן געשטעלט א פראגע דעם פארוואקסענעם פנים; אין דער
פינפטער הארט א טייל געטון א פינגער, און ווי דער פינגער אלעין
וואלט ארויסגעזאגט:

— דארט.

האט זיך דאס קליינע יידעלע געשטעלט מיטן פנים צו
דער טיר, צו מזרח און געוואלט זאגן ווי א גרויסער שמונה
עשרה שטילערהייט, אבער דער טאטע האט זיך נישט געלאזט
אנזארגן און געפאדערט ווי מען מאנט שטרענג:

— הויך, יעדעס ווארט באזונדער!

אלטערל האט זיך אויפגעהערט צו שאקלען. געבליבן
שטיין, ווי א פארדארט בוימל. גלייך און טרוקן. געזאגט הויך
און אפגעציילט. ערשט ווען עס איז אריינגעקומען עפעס א יי-
דענע האט ער זיך אפגעשטעלט, איינגעהערט זיך, ווי דער
טאטע רעדט געדיכט, ווי עס וואלטן געפאלן הייסע קאר-
ט פיל פון זיין מויל. ער איז שטיל געווארן און געענדיקט
מנחה שוין שטילערהייט.

די יידענע האט געמאכט דעם לאמל, אנגעגאסן נאפט,
צוויי מאל אריינגעהויכט און אויסגעווישט דאס גלעזל מיט א
פאלע פון איר פארטוך, ארויפגעשטעלט עס אויף א פלעמעל,
וואס איז געשוואמען איבער דער קנויט, ווי אין דער לופט, און
ערשט ווען דאס גלעזל האט זיך ארויפגעשוויפט אויפן ברענער,
האט זיך דאס פלעמל באהאפטן מיט דער קנויט און מיטאמאל
האט א האלב ליכטיקייט ארויפגענומען די שטוב. אלטערל האט
א קוש געטון די פארמאכטע טוועלעך פונם סידור און דערזען

ווי אַ חוץ דער יידענע איז אויך אַרײַנגעקומען נאָך אַ מיידעלע.
ער האָט זיך גלייך דערמאָנט, אַז אונטער דעם קאַפּאַסקעלע איז
ער אדם נאָקעט, און אַ רויטקייט האָט אַרויסגעשפּאַרט אויף
זײַנע בעקעלעך. דאָס מיידעלע האָט אַראָפּגעוואָרפּן פּון
זיך עטלעכע פּאַרטשיילעכעלעך און ער האָט דערזען שטיין אַ שיין
מיידעלע מיט רויטע אויסגעגלעאַצטע בעקעלעך אין מיט פּלוייע
לעכענדיקע אויגעלעך. זי איז גלייך צוגעגאַנגען צו אַלטערל, אַ
קוק געטאָן אויף אים און זיך צולעכט.

האָט דער טאַטע צוגעגעבן :

— דער נאָר שטופּט זי שוין.

אַלטערל האָט געהערט, ווי דאָס מיידעלע רופּט די יידענע
„מאַמע“ און דעם ייד „טאַטע“. ווייטער האָט ער נישט שטאַרק
געוואוסט, וואָס דאָ טוט זיך און נאָכוואָס ער איז דאָ.
די אידענע האָט אים דערלענגט עפעס אַ געקעכץ און
ווען ער האָט גענומען דעם לעפל צום מויל, האָט זיך דאָס מיי-
דעלע הילטיק צולעכט.

די יידענע איז געשטאַנען לעבן אַלטערלען און אַלעמאַל
צוגעגאַסן אין זיין שיסל פּון אַ טאַפּ, וואָס זי האָט געהאַלטן
אין איר האַנט. ער האָט נישט געקאַנט אַזוי פיל אין זיך
אַרײַנגיסן. דאָס בערדיקע פנים איז אָבער געשטאַנען ביים
ברעג פון טיש און אַכטונג געגעבן, ער זאָל נישט אָפּשטיין.
אַלטערל האָט געוואָלט ווייזן, אַז ער ווייסט ווי זיך צו
פירן, געמאַכט אַ בורא נפשות מיט אַ ניגון, ווי מען זאָגט
דאָס יומטובדיקע בענטשן, און אים האָט זיך געדוכט, אַז דאָס
מיידל מיט די רויטע אויסגעגלעאַצטע בעקעלעך באַווונדערט אים.
דאָס בערדיקע פנים האָט געזאָגט צו דער יידענע:—זאָל ער
גיין פאַפּן!

האָט די יידענע, ווי אָן השק, צערודערט אַ בעט, אַפיר-
גענומען פון צוקאַפּנס אַ שטרויען קישעלע, פון אַ ווינקל אַ
בינטל שמאַטעס און דערמיט „אויסגעבעט“ אַ געלעגער אויף
אַ בינטל האַלץ, וואָס איז געלעגן צווישן איוון און זיך גע-
טרוקנט.

אַלטערל האָט זיך אַוועקגעזעצט ליינענען קריאת־שמע און
געזאָגט האָט ער עס זייער פֿאַנג. דער פֿאַמפּ האָט זיך גע-
ברענט און ער האָט זיך געשעמט אויסצוטאָן, מען זאָל נישט
דערזען, אָז ער האָט נישט קיין הייזעלעך. דאָס מיידעלע האָט
נאָכגעזאָגט עטלעכע ווערטער נאָך דער מאַמע און זיך באַלד
געלייגט מיט איר אין בעט. דער טאַטע האָט ערשט אַראָפּגע-
נומען פון דער פּאָליצע אַ גרויסע גמרא, אַוועקגעשערט פון
ביידע זייטן די באַרד מיט די וואַנסעס פונם מויל, כדי די
ווערטער זאָלן זיך נישט אָפּשלאָגן און זיך צעלערנט און צו-
זינגען: ער האָט זיך געפרעגט מיט איין ניגון און געענטפערט
מיט אַ צווייטן. דאָס פּלעמל פון פֿאַמפּ האָט מיטגעטאַנצט, זיך
אונטערגעטונקן אין נאַפּט און קאַפּויער געקומען. אַלטערל האָט
זיך אויסגעטאָן, פּאַררוקט זיך צווישן אויוון, און נישט געפונען
דיק גאַרנישט מיט וואָס זיך איינצודעקן, האָט ער אויף זיך אַרויפ־
געצויגן דאָס אַטלעסענע קאַפּאַטקעלע און איינגעוויגט מיט דעם
לערנענדיקן ניגון, וואָס האָט זיך ווי אָפּגעשלאָגן פון די ווענט
גלייך צו אים אין האַרץ אַריין, איז ער איינגעשלאָפּן.

אינדערפרי איז די שטוב נישט געווען צו דערקענען. ווי
אַלטערל האָט נאָר געעפנט זיינע אויגן, האָט זיך אים גע-
דוכט, אָז עס איז שבת. אָבער ווען זיין בליק האָט זיך אויפ־
געקלעפט, האָט ער דערזען, ווי עס שטייען אָנגעשטעלט קעסט-
לעך מיט הינערנע און געזענע אייער, עס קרייען געבונדענע
הענער און שפּרינגען אַזוי געבונדענערהייט פון איין אָרט אויפן
אַנדערן; עס ליגן רויזע פּעל פון אָפּגעשונדענע חיות און ווייקן
זיך אין צעגאַנגענעם זאַלץ. די יידענע רעדט מיט פּויערים
און דאָס קליינע מיידעלע רעדט הויך און הייליך פּויליש און
העלפט דער מאַמע זיך דינגען. דער טאַטע גייט אַרויס און
קומט צוריק, טראָגנדיק אַלעמאָל אין האַנט אַן אַנדערע זאַך.
אַלטערל איז געלעגן פּאַרצווייפלעט, נישט געקאָנט אַראָפּ
ניין, סיידן ער זאָל זיך אויפן געלעגער אָנטאָן דאָס קאַפּאַט
קעלע, פּלוצלונג האָט עפעס אַ פּלי געטאָן אין זיין פנים אַריין

צום ערשט האָט ער געמיינט, אַז דאָס האָט זיך אַ האָן פריי-
געלאָזט פון זיינע פענטעס, נאָר באַלד האָט ער אָנגעטאַפט, אַז
דאָס געפלוּגענע איז אַ שמאַטע. האָט ער שוין גאָרנישט גע-
וויסט פון וואָנען דאָס איז געקומען, אָבער באַלד איז נאָכגע-
קומען דאָס פאַרפאַקטע קול פון זיין טאַטן:

— וואָס כאַלעצט ער נאָך? גרויסער טאַג! עובר קריעת שמע.

אין די אידענע האָט מיט אַ פרומען קול צוגעזיפצט:

— צי אַרויף אויף זיך די הויזן, וועסט נאָך פאַרשפּע-

טיקן צום מנין.

האָט דעמאָלט ערשט אַלטערל אויפגעוויקלט די שמאַטע
און דערזען, אַז עס איז אַ פאַר גרויסע הויזן, נאָר ביי די
פיס אַרומגעשניטן, נישט פאַרווימט און מיט אַראָפהענגנדיקע
צויטן...

ער איז אַריין אין די הויזן און אים האָט זיך געדוכט,
אַז ער שווימט אַרום אין אַ גרויסן פאַס. ווען ער איז אַפיר-
געקראַכן פון זיין געלעגער האָט ער ערשט דערפילט, ווי זיינע
ביינער זענען אָנגעקוועטשט פון דעם טרוקענעם האַלק. ער
איז געווען צובראַכן און צעשטיקלט און קוים וואָס ער האָט
זיך געקאָנט אָפּגיסן די נעגל, אָפּוואַשן דאָס פנים און זאָגן
קריעת שמע.

דער טאַטע האָט באַפוילן דעם מיידעלע, זי זאָל אים
ווייזן ווי דאָס בית המדרש איז און אים אָנגעזאָגט, אַז ער זאָל
דאַווענען וואָרט ביי וואָרט און וואָרטן אין בית המדרש ביז
ער וועט נאָך אים קומען.

אויפן וועג האָט דאָס מיידעלע אים געפרעגט צי ער
איז איר ברודער.

האָט ער געענטפערט:

-- אוודאי.

האָט זי אים געפרעגט ווי אַזוי ער הייסט.
האָט ער געקלערט און געזאָגט, אַז אין דער אמתן
הייסט ער גרשון, נאָר, האָט ער טרויעריק צוגעגעבן:
— מען רופט מיך מיט אַ צונאַמען „אַלטער“.

- אַלטער ?

דאָס מיין עלע האָט אַ פלינקן קוק געטאָן אויף זיין קאַ-
פאַטקעלע און דערנאָך אויף די הויזן, וואָס האָבן אויסגעזען
אויף זיינע פיס ווי צוויי זעק.

האָט אַלטער'ס אַראָפּגעלאָזט זיין קעפל און איבערגעענט-
פערט נאָך שטילער:

- יאָ, אַזאָ צונאָמען האָט מען מיר געגעבן.

דאָס שוועסטער'ל האָט ווי איבערגעחזרט פאַר זיך דאָס
וואָרט „אַלטער“ און זיך, ווי נעכטן ביים עסן, הילכיק צע-
קלינגען מיט אַ געלעכטער.

אַרטערלעך האָט עס נישט פאַרדראָסן. אים איז געפעלן
וואָס ער האָט אַ שוועסטער, אַן אייגענע שוועסטער, וואָס ביז
איצט האָט ער גאַרנישט דערפון געוויסט און אים וואָלט גוט
געווען ווען עמין פאַרטשעפעט זי, כדי ער זאָל זיך קענען
פאַר איר אָננעמען. דערצו איז אים געפעלן, וואָס זי האָט
אַזעלכע בלויע, שמייכלדיקע אויגן. זיי זענען אַזוי ליכטיק, אַז
ס'ווערט פון זיי וואַרים.

כאָטש עס איז שוין געווען טיף אין הערבסט און די
קעלט איז פייכט געלעגן אין דער לופט, איז זי, ווי ער, גע-
גאַנגען באַרוועס.

אין מיטן לאַכן האָט ער זי געפרעגט:

- און ווי אַזוי הייסטו?

- ווי אַזוי? - האָט זי איבערגעפרעגט און באַלד פאַר-
ענטפערט: - מחלה.

און גלייך אויך צוגעגעבן:

- איך האָב אויך אַ צונאָמען.

אין נישט וואַרטנדיק ער זאָל איר פרעגן, האָט זי אַליין
געזאָגט:

- מאַריאַנע.

- מאַריאַנע, - האָט אַלטער'ל געוואָלט ווערן פאַראינ-
טערעסירט - מאַריאַנאַ? אַ גוישער נאָמען...

דאָס מיידעלע האָט זיך צעקוואַלן און ווידער געזאָגט:

— און כ'האָב נאָך אַ צונאַמען.
אַלטערל, מעשה גרעסערער ברודער, האָט געוואָלט ווייזן,
אַז ער ווערט אָנגעצונדן פון איר ביטערן גורל, האָט געפרעגט
מיט ערנסט:

— נאָך אַ צונאַמען?

— יאָ — האָט זי פאַרכאַפט: — מאַריאַנקע.

און נאָך איידער ער האָט עס אַראָפּגעשלינגען, האָט זי
שוין ווייטער געמאָלן און געלאַכט מיט איר מיילעכל, מיט אירע
אויגעלעך און דאָס פּנימל האָט זיך רויט צעגלאַנצט:
— און כ'האָב נאָך אַ צונאַמען: די משוגענע מאַריאַנקע.

אַלטערלס וועלן זיך דערצערנען האָט נישט געהאַט קיין
זין. זי אַליין האָט דערפון געלאַכט. דאָס האָט אים מער גע-
אַרט ווי אַלץ און ער האָט ביי זיך שוין געהאַט באַשלאָסן, אַז
זי איז אַ נאַר. נאָר פיינט קריגן דאַרף ער זי נישט. זי איז זיין
שוועסטער, דאַרף ער זי לערנען און פירן אויסן גלייכן וועג.

ביי דער טיר פון בית המדרש האָט זי זיך דוקא אייב-
געשפּאַרט, אַז זי וויל מיט אַריינגיין. אַלטערל האָט איר גע-
געבן צו פאַרשטיין, אַז אַ בית המדרש איז נאָר געמאַכט גע-
וואָרן פאַר מאַנסבילן און פאַר איר איז נישט קיין שכל אַרייב-
צויגיין און זי טאָר עס טאַקע נישט, סיידן אין דער ווייבערשער
שול אין דער הויך אויפן גאַניק.

אַבער מאַריאַנקע האָט פון די אַלע רייד נישט געוואָלט
וויסן. זיינע ווערטער זענען אין איר אויער אַפילו נישט אַרייב-
געדרינגען. זי האָט געטענהט, אַז דער טאַטע נעמט זי אויך
מיט, און אַז „ווען מען טאַנצט מיט דער תורה“ האָט זי גע-
האַלטן אין האַנט אַ פּאָן מיט אַ ליכטל און מיט אַ רויטן עפל...
און ווען ער האָט געזען, אַז זי עקשנט זיך צווי איין,
האַט ער זי פשוט אַ שטופּ אָפּ געגעבן פון זיך און גענומען
ציען די טיר צום פאַרמאַכן, אַבער איידער ער האָט די קלאַמקע
צוגעצויגן, האָט ער דורכן שמאָלן אָפּענעם פּאַס געזען, ווי זי
שטעקט אים אַרויס די צויג.

אין בית המדרש זענען געווען א סך יידן און נאך מער
יינגלעך. טייל האָבן געלערנט און טייל האָבן געדאוונט. אַ טייל
טאַטעס האָבן זיך געשאַקלט איבער גמרות מיט די קינדער און
אנדערע קינדער האָבן זיך געיאָגט אַרום דעם גרויסן קאַפּלע-
נעם אויוון, וואָס איז געשטאַנען ווי אַ גלאַנצנדיקע מערב-
וואַנט נישט ווייט פון דער טיר.

זען אַלטער אַזוי אַריינגעקומען האָבן די ערשטע די
יינגלעך, וואָס זענען אַרומגעלאָפּן, זיך אָפּגעשטעלט, צוגעגאַנגען
צו אים, באַטראַכט אַ רגע זיינע פּאות, זיין אַטלעסן קאַפּאַט-
קעלע, זיינע ברייטע הויזן (אַ נס), אַז צוליב דער ברייטקייט
האַט מען נישט אָנגעזען צי ער גייט באַרוועס צי נישט) און
איינער פון זיי, אַ דרייטער האַט אים דער ירשטער דער-
פּאָנגט שלום עליכם.

האַבן זיך שוין אַלע הענט פון די איבריקע קינדער
אַליין געשטרעקט און ער האַט אַלעמען געענטפערט מיט
חשיבות: עליכם שלום. דערנאָך זענען צוגעקומען יידן, אָנגע-
טאָן אין טלית און תפילין, און אַז זיי האָבן געזען ווי די
יינגלעך שטרעקן די הענט, האָבן זיי אויך אַלטערן געשטעקט
די הענט, און נישט קענענדיק אויסרעדן אין מיטן דאוונען,
האַבן זיי געוויזן מיט די הענט ווי שטומע, אַרויסגעקוועטשט
עטלעכע אָנפּרעגן מיט דעם איינעם וואָרט „נו אַ נוי? און
„מה? דערנאָך זענען אויך צוגעקומען די לערנענדיקע יינגלעך.
אַלטערן האַט שוין אויף אַן אמת פאַרדראָסן, פאַרוואָס ער האַט
זיין שוועסטערל נישט אַריינגעלאָזט, אַז זי זאָל טאַקע זען ווי
מען גיט אים אָפּ כבוד... ער איז אַפילו נישט געווען זיכער,
צי דאָס מיינט מען אים. ביי זיך האַט ער געטראַכט, אַז דאָס
איז זיכער זיין אַטלעסן קאַפּאַטקעלע, וואָרום מער פון אַליין
האַט דאָס קאַפּאַטקעלע געצויגן די בליקן צו זיך. אַנדערע
יינגלעך האָבן עס אַפילו אָנגערירט מיט זייערע פינגער, ווי
זיי וואָלטן זיך וועלן איבערצייגן, צי עס איז טאַקי ריינער
אַטלעס.

ווען די יידן האָבן געהאַט אָפּגעלייגט זייערע טליתים
און תפילין, האָט מען גענומען איינטענהן מיט אים, ווער ער
איז אין וואָס ער איז? פון וואָנען קומט ער און צו וועמען
איז געקומען?

אַלטערל האָט געענטפערט ווי אַ גרויסער און בפיוון
אויסגעמיטן מיט זיינע תשובות די יינגלעך, גלייך ווי ער וואָלט
מיט זיי קיין מגע ומשא נישט וועלן האָבן. ער האט אָבער
נישט געקאָנט ענטפערן צו וועמען ער איז געקומען און נאָך
וואָס. ווען ער האָט געזאָגט, אַז ער האָט אַ טאַטן, האָבן זיך
אַלע געריבן די שטערנס צו דערגיין, ווער זיין טאַטע קאָן דאָס
זיין, וואָרום דעם נאָמען פון זיין טאַטן האָט ער נישט גע-
וויסט אָנצורופן.

דאָס וואָס ער האָט געזאָגט, אַז ער איז פון פשיטיק,
האָט אים שוין פאַרשאַפט גרויס אָנזען אין זייערע אויגן, וואָ-
רום, עס איז ערשט דער דריטער טאָג נאָך דער גרויסער
שרפה. מען האָט אים גענומען אויספרעגן פרטים וועגן דעם
פייער, און ער האָט דערציילט, ממש געמאָלן בילדער פון דעם
חורבן, ווי עס וואָלט לעבעדיק אַלץ אויפגעשווומען פאַר זיינע אויגן.
דאָס רעדל האָט זיך אַלץ אויסגעברייטערט און געדיכ-
טער געוואָרן. מען האָט לאַנגזאַם געוויקלט די רצונות פון די
תפילין און איינגעלייגט פאַמעלעך די טליתים. אַפילו דער בעל-
תפילה איז אַוועקגעאַנגען פון עמוד און זיך איינגעהערט אין
די שילדערונגען פון קינד: מעשיות וואָס ער האָט אַליין גע-
הערט, בעת די ווייבער האָבן דערציילט, ווען זיי זענען גע-
זעסן אויף די פעקלעך, און מעשיות, וואָס ער אַליין האָט
אויסגעטראַכט דאָ אויפן אָרט.

זיינע אויגן האָבן אויפגעפלאַמט און אַלעמען אַריינגע-
צויגן אין זייער פייער אַריין, אַלע האָבן אים געגלויבט, ווייל עס
איז געווען אַן אמת, טאַקע אַן אויסגעטראַכטער אמת, אָבער
אַן אמת, וואָס האָט מיטגעריסן.

עס איז שוין געווען נאָנט צו וואַרעמס. מיידלעך און
ווייבלעך האָבן זיך געשטעלט אוינטער די פענצער פון בית-

המדרש און געקלעפסט מיט די פינגער אין די שויבן, אַרויס-
רופנדיק די טאַטעס און די מענער צו עסן אָנבײַסן. און אַזוי
ווי קײנער האָט נישט געוואוסט ווער דאָס ײַנגל איז, האָבן
אַלע אים געוואָלט מיטנעמען צו געבן אַ מאָלצײט; מען האָט
גענומען אַפּילו וואַרטן ביז ער וועט אָפּדאווענען, וואָס ער האָט
געטאָן מיט פּונה, ווי זײַן טאַטע האָט אים אָנגעזאָגט.

די ײַדן האָבן זיך דערווײַל משער געווען, אַז ער איז
אַ רבניש קינד, אַ שאַרפּער מוחל, און צוגעגעבן:
- וואָס דען, פון אונזערע חזרים-טרייבער וועט עפעס
אַרויסוואַקסן אַ לײט?

און בשעת אַלטערל האָט זיך געשאַקלט שמונה עשרה,
איז אַרײַנגעקומען זײַן פּאָטער, און וועלנדיק באַוײַזן פאַר
דעם עולם, אַז דער אורח געהערט זיך עפעס אָן מיט אים,
האָט ער שטרענג באַפּוילן אַלטערלען און מיטן שאַקלען זיך:
- היפּער נישט, יעדעס וואָרט באַזונדער?

האָט זיך דער עולם אַ לאַז געטון צו אים!
- דײַנער איז ער, נפתלי? מיר האָבן גאָר נישט געוואוסט,
אַז דו האָסט אַ ײַנגל?

אויפן וועג צוריק

אין שטעטל ביי זיין טאטן האָט מען נישט געוואוסט, אַז „אַלְטער“ איז זיין צונאַמען און עס איז נאָר געווען קשה, פאַרוואָס זיין טאַטע רופט אים גרשון, אָבער אזוי ווי מען דאַרף אים דאָך פאַרט קרוינען מיט אַ צונאַמען, האָט מען אים אָנגעהויבן רופן „גר“ און פון דעם איז געוואָרן „אורח“.

דעם „אורח“ האָט יעדער לייב געהאַט, וואָרום זיינע חכמות האָבן גאָר קיין שיאור נישט געהאַט. אַלע חדר יינגלעך, אַלע גמרה־בחורים זיינען מיט אים געוואָרן אויסגעבונדן. אָבער אַלטערל איז עפעס זייער פאַרטראַכט געוואָרן. אָפטמאָל פלעגט ער זיך אַרויסקרייגן אונטערן בת המדרש, ווי עס האָבן זיך געצויגן אין דער ווייטקייט אַריין ליידיקע בייטן. און דאָרט, ווי קיינער האָט נישט געזען און נישט געהערט פאַרזייצט זיינע טרערן.

פאַרוואָס ער וויינט, האָט ער נישט געוואוסט. אין יינגן האַרצל האָט עפעס גענאָגט. אים איז זיס געוואָרן דער הונגעל, וואָס איז נישט אָפגעטרעטן פון אים זינט זיינע אויגן זענען אָפן אויף דער וועלט. אים האָט געפעלט דער הינטערן אויחן ביי דער מומע גנענדעלע מיט דעם פייכטן בינטל שטרוי אין אַפילו די מסירות פון דער מומעס יינגל, וואָס האָט אויף אים אָנגערעדט אַלדאָסבייז.

ניין, אפשר נישט דאָס, אפשר נישט נאָך זיי בענקט ער? אפשר נאָך דער שוואַרצער פייגעלע, וואָס האָט אים אָנגענאָסן

מיט אַ שעפּ וואַסער און דערנאָך אים אָפּגעווישט מיט אַ נייעם האַנטוך און געזאָגט, אַז זי האָט אַראָפּגענומען פון אים אַלע עבירות... אים האָט באַנק געטאָן, וואָס די שוואַרצע פייגעלע, מיט די דיקע צעפלעך און מיטן בלויען בענדעלע אין די צעפלעך, זאָל דאַרפן טראָגן זיינע עבירות אויף זיך. און זיינע עבירות זענען נישט קיין קליינע.

אַט ערשט דעם היינטיקן יום-כיפור ביינאַכט האָט ער געמוזט גיין אָנגעטאָן אין די שיד, ווייל ער האָט נישט גע- האָט קיין זאָגן... און דער פעטער יאָנטשע, האָט אים תמיד געגעבן שבת נאַכצוטראָגן זיין טלית און טאַמער איז דאָס נאָך ווינציק געווען, האָט אים די מומע גגענדעלע מיטגעגעבן צו טראָגן איר סידור, די ברילן און אַ פאַטשיילעכל, און אַלץ דערפאַר, ווייל זיי האָבן נישט געוואָלט אַרויפלייגן די עברה אויף זייער יינגל, וואָס איז געווען אין איין עלטער מיט אים. אַלטערל האָט גוט פאַרשטאַנען, אַז נאָר דערפאַר ווייל ער איז אַ יתום, האָט מען נישט קיין רהמנות, וואָס ער וועט דאַרפן גיין אין גהינם אַריין.

ער האָט אַפילו געוואָלט זאָגן דער שוואַרצער פייגעלע, אַז ער איז איר אַזוי מוחל, און אַז זי דאַרף נישט אַראָפּ- נעמען פון אים די עבירות. אָבער פייגעלע איז שוין נישט געווען. פייגעלע איז געווען אין איין עלטער מיט אים. נאָר אים האָט זיך געדוכט, אַז זי איז קלוגער. תמיד, ווען ער איז גע- ווען ביי איר מאַמען אין שטוב, האָט אים געשיינט, אַז זי לאַכט פון אים. און וואָס מער דאָס האָט זיך אים געדוכטן, אַלץ מער איז ער געגאַנגען צו איר מאַמען. ער האָט זיך אַפילו אין אַ דאָנערשטיק אַרויסגעגנבעט פון חדר, און איז אַרויס צו דער שטעל און אַכטונג געגעבן אינאיינעם מיט פייגעלע, אַז די שקצימלעך זאָלן נישט צעטראָגן דאָס ביסל זיסוואַרג.

אַלטערל האָט געחלומט, אַז ווען ער וועט שוין זיין אַ גרויסער און ער וועט גוט קאַנען לערנען, וועט ער זיך צע- זינגען ביי דער גמרה, אַז זיין קול וועט זיך דערטראָגן צו דער שטעל מיט צוקערוואַרג, וווּ פייגעלע מיט איר מוטער

וועלן זיצן און ביידע וועלן זיך איינהערן און זיך ווונטשן, אז אזא מיל זאלן זיי האָבן, ווי אַ טייער קינד ער איז, וואָס פאַר אַ וויל קעפעלע ער האָט און וואָס פאַר אַ זיס קולעכל ער פאַרמאָגט. דאַמאָלט וועט זי שיקן פייגעלען צום בית המדרש און וועט אַריינשיקן מיט עמיצן זאָגן, אז ער זאָל אַרויסקומען און אַהיימגיין עסן.

וועט דער עמיצער אים זאָגן: די „קאַשקעכע“ האָט גע- שיקט ער זאָל גיין איבערכאַפן. וועט ער זיך נישט איינן, נאָר פאַמעלעך זיך אויפהייבן, פאַרקרייזלען די פּאות, אויסטאַן דעם גאַרטעל און אַרויסגיין. וועט ער גיין דורך אַן אַנדער געסל און זי וועט גיין דורך אַן אַנדער געסל, ביז ער וועט אַריינ- קומען צו דער קאַשקעכע. דאָס עסן וועט שוין שטיין אויפן טיש, נאָר פאַרדעקט מיטן שפיץ-טישטויך, כדי די פליגן זאלן עס נישט באַפאַלן. וועט ער זיך וואַשן, און פייגעלע וועט שטיין מיט אַ האַנטויך, אָט אזא ווי זי האָט אים אָפגעווישט דאָס פנים, ווען זי האָט אים באַגאָטן קליינערהייט. ער וועט זיך אָפּווישן די שפיץ נעגל, זיך זעצן מיט דרך ארץ ביים טיש, אָנשניידן קליינע שטיקעלעך ברויט און עסן פאַמעלעך. ביז די קאַשקעכע וועט זאָגן, אז ער זעט שלעכט אויס און ס'איז אַ רחמנות אויף אים.

אַלטערל איז צוגעווינט געווען, מען זאָל אויף אים רחמנות האָבן און דאָ, אין דעם נייעם שטעטל ביי זיין טאַטן האָט עס אים געפעלט. די יינגלעך האָבן אים ליב געהאַט, נאָר נישט רחמנות געהאַט. זיין טאַטנס הויז האָט אויסגעזען ענג פאַר אים (גלייך ביי דער מומע גנענדעלע וואָלט אים בעסער געווען) און דאָס בית המדרש - צו פּראָסט.

איינמאָל, ווען אַלטערל איז אַזוי געטראָטן איבער די אָפגעשניטענע בייטן הינטערן בית המדרש, און ווי זיין שטייגער אַריינגעוויינט זיין פענקעניש אין דער ערד, האָט ער געזען פון ווייטנס פאַרן אַ וואָגן. ער איז צוגעלאָפן צום וועג, אַריי- בערגעשפּאַנט פאַרקענדלעך און זיך געבעטן מען זאָל אים מיטנעמען אַ היים.

די יידן, וואָס זענען געפאָרן אויף דער פּוּר האָבן רחמנות
געקראָגן אויף דעם יתום און אים אַרויפגענומען. גוט איינגע-
פעלצט אין שמאַטעס און געגעבן עפעס, ער זאָל זיך אונטערד
לענען דאָס האַרץ.

די טאַנדייטערס זענען געפאָרן שווייגנדיקע פּונם יריד אין זיין
אַפגעברענט שטעטל. אין מיטן שווייגן האָט אים איינער געפרעגט:
— ווער ביסטו יינגל?

האָט ער שוין אַליין געענטפערט:
— דער יתום.

האָבן די איבריגע שוין פאַרשטאַנען און געשוויגן. איינער
נאָר האָט פון יוצא וועגן צוגעוואָרפן:
— ווי אַלט ביסטו שוין?

אַלטערס ענטפער איז געווען ווי אָנגעגרייט:
— ניין.

די פּוּר איז געפאָרן איבערן זעלבן וועג, ווי דאַמאָלט,
ווען ער איז געקומען. נאָר דאַמאָלט האָט זיך נאָך געזען די
אַפגעטרוקנטע גרינקייט פון פריען האַרבסט. איצט איז געווען
שטאַק נאַכט. איינער האָט ווייטער געוואָלט וויסן:

— ביי וועמען ביסטו דאָס געווען דאָ?

איינער פון דער געדיכטעניש האָט אַרויסגעזאָגט:

— וואָס, ביי וועמען? ער האָט דען נישט קיין טאַטן?

האָבן עטלעכע געוואָלט וויסן:

— ווער איז דער טאַטע?

אַלטערל האָט זיך נישט גוט געפילט, וואָס אַלע האָבן
זיך גענומען פון אים שמועסן. אים האָט זיך געדוכט, אַז פון
די רייד אַרום אים ווערט אים אַזוי ענג, אַז עס בלייבט נישט
קיין פיצל פּלאַץ שוין פאַר אים אויף דעם וואָגן.

דערנאָך האָט מען זיך ווידער געפרעגט אין זיין זייט אַריין:

— און וווּ פאַרסטו איצט?

אַלטערל האָט זיך געמאַכט ווי נישט צו אים רעדט מען

און אויסגעמיטן אָן ענטפער.

עמיצער האָט אַרויסגעפלאָנטערט אַ האַנט, וואָס איז

געלעגן אונטער ווארעמע איינדעקן, און זוכנדיק אין דער פינצטער, אָנגעטאָפּט פאַרשידענע פּלייצעס, ביז ער האָט דערגרייכט אַלטערלס האַלז און אַ שאַקל געטאָן מיט אים, ווי מען שאַקלט אַ ביימל, עס זאָלן אַראָפּפּאַלן די צייטיקע פרות. אַלטערלען האָט זיך געדוּכט, ווי די שאַקלדיקע האַנט וואָלט געפרעגט:

— דו הערסט, וואָס מען רעדט צו דיר?
אַלטערל האָט מיט געמאַכטן געוויין אומצופרידן אָפּגע-
ענטפערט:

— לָאָזט מיך געמאַך!
עטלעכע שטימען האָבן דאָס וואָרט איבערגערעדט: טאַ-
קע, לָאָז אים געמאַך.
די טאָפּנדיקע האַנט האָט ווייטער געזאָגט:
— אַז וווּ וועט מען אים אַהין טאַן. עס פעלט קאַלי-
קעס אין שטאָט?

אַלטערל, כאַטש ער האָט געוויסט, אַז דאָס רעדט מען פון אים, האָט אָבער נישט פאַרשטאַנען פאַרוואָס מען רופט אים „קאַליקע“. מיט די חושים האָט ער זיך אַ טאַפּ געטאָן אין די קניען, גלייך ער וואָלט זיי געוואָלט אויספרוּוון צי זיי זענען נישט געליימט, און ס'האָט זיך אים טאַקי נעדוּכטן, אַז די פיס ברעכן אים.

אַן אַנדערער האָט ווידער אים פאַרענטפערט:
— ער וועט גיין צו זיין מומע.
די טאָפּנדיקע האַנט האָט זיך אַלץ געשפּאַרט:
— ווער ווייסט, אין וועלכן גרוב זיי ליגן?
ווען אַלע זענען אַנטשוויגן געוואָרן האָט נאָך אַלץ די האַנט געטאַפּט אַרום זיך, ווי זי וואָלט זיך גאַר-
נישט געקאָנט איינשטיילן פאַר דער עולה, וואָס אַלטערל איז באַגאַנגען דורך פאַרלאָזן זיין טאַטנס שטעטל און פאַרן אין אָפּגעברענטן העק, צונעמען דאָס שטיקל ברויט פון אונטער זיין אייגן מויל.
נאָך עטלעכע שעה איז די בויד אָנגעקומען אין „העק“.

אַלטערל האָט ערשט איצט דערזען דעם חורבן. ביז איצט, האָט דאָס שטעטל געלעבט אין זיין יוגן זפרון מיט די געהויקערטע געסלעך און קרומע שטובלעך, קוימענס און פלויטן, בערגלעך מיסט און רינשטאָקן. איצט, האָבן קופעס זיך געשוואַרצט אין דער טונקעלניש. קליינע פלעמעלעך, ווי אַראָפּגעפאַלענע שטערן האָבן זיך אַרויסגעשטאָכן פון די ערדישע לעכער. די פּור האָט זיך אָפּגעשטעלט. פאַר אַלטערלעך איז דאָס געווען אן אומבאַ- קאַנטער פּאַלעך. די פאַרשויןען זענען אַראָפּגעקראָכן און זיך צעגאַנגען, ווי זיי וואָלטן זיך צענויפגעגאַסן מיט דער שוואַרצ- קייט, וואָס האָט צוגעדעקט דאָס צעוואָרפענע שטעטל.

אַלטערל איז געבליבן דער לעצטער, ער האָט נישט גע- וויסט ווי איין - וווּ אויס. אנשטאָט שטיבלעך, הייזקעס, זענען איצט געווען בערגלעך ערד, ווי הויכע קברים. די בערגלעך האָבן געהאַט אויסגעגראָבענע לעכער ווי טירן, פאַרהאַנגענע מיט זעק און פּון אונטער די זעק האָט אַרויסגעלויכטן דער טונקעלער פּלאַס פון לאַמפּן און ליכט-לאַמטערן.

אַ לאַמטערן, וואָס איז ווי געשווימען אינם חושך, האָט זיך דערנענטערט צו אים, אַליין זיך אויפגעהויבן, ווי זי וואָלט אַריינגעקוקט אין זיין פנים אַריין און געפרעגט:

- וועמען זוכסטו?

האָט אַלטערל ציטערדיק געענטפערט:

- מיין פעטער יאַנטשע.

האָט דאָס קול, וואָס איז געשטאַנען איבער דער לאַן

טערן צוריקגעענטפערט:

- דיין פעטער יאַנטשע? ווער ווייסט דען, וועלכער

גרוב עס איז זיינער?

אַלטערל האָט זיך צעיאָמערט. האָט דער, וואָס האָט גע-

האַלטן די לאַמטערן אים אָנגענומען ביי דער האַנט און געזאָגט:

- קים!

איז אַלטערל נאַכגעגאַנגען. איבער ערד און בערגלעך

איז ער געטראָטן, די פיס זענען יעדע ווילע אייגעזונקען

און קים מיט מי האָט ער זיי אַרויסגעשלעפט. ער האָט

דערזען די שול און דאָס בית־מדרש. אמת, אַלץ האָט
אויסגעזען, ווי פאַרענדערט. דער פּלויט איז געווען צענומען
און דער פּלאַץ צעקאָפּעט. דאָך איז היימלעכער געוואָרן, די
טונקעלע טויערן האָבן אָנגעווייעט אויף אים מיט אַ היימישן
גרום.

די לאַמטערן האָט אים צוגעפירט צום בית המדרש און
יך צוועקגערוקט אין דער פינצטערניש אַריין.

מיט די שאטנס

ווען אלטערל איז אַרײַן אין בית המדרש איז נאָך גע-
ווען היימלעך. ביי די טישן זענען געזעסן בחורים און געזונ-
גען איבער זייערע גמרות. אלטערל האָט זיך געפילט קליין
און נעבעכדיק קעגן די גרויסע, וואָרום ווי קאָן ער זיך פאַר-
גלייכן צו די לערנער ?

עס האָט שזין געמוזט זיין גאָר שפעט, די רעדלעך מיט
יידן, וואָס ער איז אַזוי געוויינט געוועזן צו זען הינטערן
אויבן און אַרום בעלעמער זיינען ניט געווען. די ווענט זיינען
געווען שוואַרץ און כאַטש פון דער שרפה איז דאָס בית המדרש
אַפגעהיטן געוואָרן, האָט עס דאָך געהאַט אַן אויסזען, ווי דאָס
פּייער וואָלט די ווענט אַרומגעלעקט.

און ווייל דאָס יינגל איז ניט געוויינט געווען צו טרעפן
אַזאָ ליידיקן בית המדרש, האָט עס אים איצט אויסגעוויזן
זייער גרויס און גרויס. ער איז געגאַנגען מיט פאַמעלעכע
טריט, ווי ער וואָלט ניט געוואָלט, מען זאָל אים דאָ הערן און
זיין אָבער זיינע שייך האָבן אים פאַרמסרט. זייענדיק נאָך אין
זיין טאַטנס שטעטל, האָט מען אים אָנגעטאַן אַ פאַר שייך,
וואָס זענען אַמאָל געווען שטיוול, נאָר אימיצער האָט אַרומגע-
שניטן די כאַלעוועס. די אַרומגעשניטענע שטיוול האָבן געהאַט
לעכער און די זיילן זיינען געווען צעווייקט, האָבן זיי אין זיך
אָנגעזאַפט וואַסער און שיטערע בלאַטע. דאָ אויפן דיל אין
בית המדרש האָט זיך דאָס וואַסער און די שיטערע בלאַטע

דוקא געוואָלט אַרויסשפּאַרן פון די שייך און געפּלעסקעט פון צווישן זיינע פינגער...

די בחורים האָבן זיך אומגעקוקט און זיך ניט וויסנדיק געמאַכט, גלייך ער וואָלט געווען שוין זייער אַ אַלט באַקאַנטער. זיי האָבן זיך צעזונגען און צושריגן.

דערווייל איז אַריינגעקומען אַ איד, וואָס האָט אַליין קיין ספר אין האַנט נישט גענומען און האָט נאָך אַנדערע געשטערט, וואָרום דער איד האָט זיך אַוועקגעזעצט מיט אַ האַלבער פּלייצע צו די לערנענדיקע בחורים און מיט אַ האַלבן פנים צו דער גרויסער ליידיקייט פון בית המדרש. ער האָט געקוקט גלייך אויף אַלטערלעך און דאָך אַלטערל האָט נישט געקאַנט וויסן צי זעט ער אים צי נישט.

באַלד האָבן די בחורים איינציקווייז אויפגעהערט צו לערנען. צום ערשט איז אָפגעשטאַנען איינער, דערנאָך אַ אַנדרער, און באַלד האָבן זיך אַלע צענויפגעטויליגעט איינער לעבן צווייטן און מ'האָט אָנגעהויבן צו דערציילן מעשיות.

אַלטערל האָט זיך צוגערוקט און אונטערגעהערט. און דערציילט האָט מען אַלץ וועגן דער שרפה. צום ערשט זאָכן, וואָס לייגן זיך אויפן שכל און מען קאָן זיי סאַרשטיין און צו וואָס אַלע זיינען מספים. אַזוי למשל האָט מען דערציילט, אַז אַ באַנדע גולנים, וואָס האָבן געוואָלט אויכליידיקן דאָס שטעטל, האָבן עס אונטערגעצונדן פון אַלע זייטן, און ווען עס האָט שוין געפּלאַקערט, זיינען זיי אַריינגעקומען און גענומען זייער זאַקרויב און אַוועק. אַנדערע האָבן דערציילט, אַז דאָס איז איבער די רשעים, וואָס עסן אומגעדאַונט און לייגן זיך שלאָפן אָן קריעת שמע לייצען.

פון די מעשיות איז מען איבערגעגאַנגען צו נסים, און דאָן וועגן דעם נס, וואָס די גאַנצע שול-גאַס איז פאַרבּרענט געוואָרן. דער פאַרקן פון אַרום דעם בית המדרש, די באַד און דעם רב'ס הויז, און נאָר די שול און דאָס בית המדרש איז גאַנץ געבליבן. דער איד האָט דערציילט, ווי אַזוי די פּלאַמען האָבן שוין געלעקט דעם דאָך פון דער שול, זיינען געקומען

טויבן צופליען און אַרומגעקרייזט דעם פייער, האָבן זיך די
פלאַמען אָפגעקערט, גלייך אַ ווינט וואָלט זיי אַוועקגעבליאָן
און אַ וואַסער וואָלט זיי פאַרטריבן, און ווען דאָס גאַנצע
שטעטל האָט זיך שוין געהאַט אויסגעגלייט, האָט עס די היילי-
קע הייזער גאַרנישט געשאַדט.

דער ייד, וואָס האָט דאָס דערציילט, האָט שוין געהאַט
עטלעכע מאָל געביטן זיין נוסח. איינמאָל האָט ער געזאָגט, אַז
ער האָט אַליין געזען די טויבן, איינמאָל - אַז מען האָט דאָס
דערציילט, ווידער אַמאָל - אַז אַנדערע האָבן דאָס געזען און איצט
האָט ער שוין צוגעגעבן אויף זיכער, אַז ער ווייסט ווער די
טויבן זיינען און ער האָט אָנגערופן עטלעכע פרומע נשמות,
וואָס זענען אויסגעלאָשן געוואָרן אין שטעטל און אויך דעם
נאָמען פון אַלטערס מאַמען צווישן די, וואָס האָבן זיך געמיט.
אַלטערל האָט פאַרשטאַנען און ס'האַט אים זייער באַנג
געטאָן, וואָס ער האָט נישט געזען די טויבן, צווישן וועלכע עס
איז אויך געווען זיין מאַמע.

דער שמועס האָט זיך געצויגן מאָנאָטאָן און פאַרטיפט,
אַלעמאָל אין מיטן ריידן האָט אָן אַנדער בחור געטאָן אַ זינג
אַרויט אַ מזמור פון דער גמרא, אַזוי זיך פון אויסנווייניק, ווי
ער וואָלט אויסגעפרוּווט צי זיין קול איז נישט אַנטשלאָפן גע-
וואָרן, אָבער גלייך נאָכן אויפגעבליצטן ניגון, האָט מען ווידער
געשמועסט און אויפסניי דערציילט מעשיות.

דערווייל האָט מען אָנגעהויבן אַ היים גיין. מען האָט
פאַרטאָכט די גמרות און דאָס פאַרמאָכן האָט אָפגעהילכט אין
ליידיקן בית המדרש ווי אַ אָנגעבליאָזענער באַליאָן וואָלט גע-
פלאַצט. אַרויסגעאַנגען איז מען ניט מיט אַמאָל. טייל האָבן
דאָ געלייענט קריעת שמע, טייל האָבן אָנגעצויגן דאָס אַמטערלעך
אין דער ייד האָט גאָר פשוט מיטגענומען אַ נאַפטי-לאָמפ.

איז אַלטערל געבליבן איינער אַליין. ער האָט זיך צוגע-
טויעט צום אויחן, גלייך ער וואָלט געזוכט וואַרימקייט און
שוץ. ער ווייסט ניט ווער עס איז אַריינגעקומען, נאָר אין
עטלעכע רעס שפעטער ווי דער לעצטער בחור איז אַרויסגע-
צוועגט.

גאַנגען האָט זיך די טיר געגעבן אַ רייס אויף און באַלד
אַ פאַרמאָך מיט אימפעט.

ער איז אַוועק פון אויוון און זיך דערנענטערט צו די
טישן, ווו עס האָבן נאָך געברענט עטלעכע נאַפט-לאָמפּן, אָג-
געהאַנגען אויף דראָטן. ער האָט אויפגעפנט אַ גמרא, און
כאַטש ער האָט נישט גוט געקאָנט, האָט ער זיך צעוונגען מיט
אַ ניגון, וואָס האָט זיך אָנגערופן אין אים. וואָס מער די אימה
איז געשטיגן אין אים, אַלץ הייליכקער האָט ער זיך צעלערנט,
און וואָס מער די שרעק איז געוואָקסן, אַלץ גרעסערע שאַטנס
האַבן זיך צעוויגט אויף די ווענט. ער האָט מורא געהאַט
אויפצוהויבן דעם קאַפּ און אַרויסגראָבן די אויגן פון די בלע-
טער אַרויס. אים האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז איבער אים שטיי-
ען עפעס מחנות און ווילן אים פאַרבלענדן. און אַז איבער
די פּאַליצעס שאַרט זיך אימצער און מיט די בלעטער און
קנאַקט ארויס דעם שטייב פון די גמרות...

אין ווינקל, ניט ווייט פון דער טיר איז געשטאַנען
אַ פיור מיט אַ האַנטפאַס, פון די רערלעך האָבן כסדר טראָפּנס
וואָסער אַראָפּגעטריפט, און יעדער טראָפּן וואָסער האָט אָפּגע-
קלינגען ווי מיט אַ פחד-גלעקלעך אין זיין האַרץ. יעדער טראָפּן
האַט זיך אויסגעוויזן איז עפעס אַנדערש. דאָ מאַרשירן זיי ווי
זעלנער און טאַנצן ווי קונצנמאַכער. אין יעדן טראָפּן האָט ער
דערקענט אַ אַנדער געשטאַלט, אַ אַנדער פנים. דאָ אַ אויסגע-
קרומט און דאָ אַ אָנגעבלאָזן, דאָ דאַכט זיך אים ווי אין דער
לופט איבער זיינע אַקסלען פייפן בייטשן, לאַכן מיט אַזאַ שניידנדיקן
געלעכטער און דאָ זעט ער די גולנים מיט רויטע קאַפּלעך און
גרינע גאַרטלען רייטן אויף פערד מיט שטורקאַצן אין די הענט...
דערצו נאָך האָבן אָנגעהויבן אויסצוגיין די לאָמפּן, די
קניטן האָבן אויסגעלעקט ווו נאָר עס איז געווען אַ טראָפּן
נאַפט אין די גלעזערנע באַניעס. האָט זיך דאָס פייער קאַפּוי-
ערגעכאַפט, אויפגעטאַנצט און זיך אונטערגעטונקען. אָבער באַלד
האַט זיך דאָס פלעמל אויפגעכאַפט, אַ קוק געטאַן אויף דער
וועלט אין אונטערגעטונקען.

האָט אַלטערל דערפילט די טכנה, אַז ער וועט בלייבן
אין דער פינצטער. ער האָט, נישט אַוועקנעמענדיק זיינע אויגן
פון טיש, ציוניפגענומען עטלעכע לאַמפן אויף איין פלאַץ, אַראָפּ-
געשרויפט איינציקווייז די ברענערס אין דאָס ביסעלע נאַפט פון
יעדן לאַמפּ, צונויפגעגאַסן אין איינעם און אַזוי אַרום איז גע-
וואָרן אין איין לאַמפּ אַ קנאַפע האַלבע באַניע מיט נאַפט.

פון שרעק, אָנשטרענגונג און ציטער ער זאָל נישט פאַר-
גיסן, איז ער געוואָרן פאַרמאַטערט און שלעפעריק. אָבער ער
האָט מורא געהאַט צו שלאָפן. ער האָט געוויסט, אַז דאָרט איז
פאַרצן אַ האַנט-פאַס און אַ וואַש-בעקן, פונדעסטוועגן האָט זיך
אים אויסגעדאַכט, אַז דאָס פויקט מען ערגעץ ווייט ווייט...

איין רגע האָט ער אויפגעהויבן זיינע אויגן צו די פענ-
צטער, האָט זיך אים געדאַכט, אַז אַ מילכיגע ווייסקייט שטייט
דאָרטן אין שוואַרצע בוימער וויגן זיך אין דער ברייט הין
און צוריק, הין און צוריק. האָט עס אים נאָכמער אָנגעשראַקן
און ער האָט זיך צעלערנט.

אַלע מצעות, וואָס חדר-יינגלעך האָבן אים אָנדערציילט,
זענען איצט אויפגעשטאַנען אין זיין זכרון. ווי לעבעדיק, דאָ
האָט ער געזען פערד, וואָס קריכן אויף די בייכער, ווי שלאָגן-
גען, און דאָ זעט ער הינט, וואָס פליען ווי פייגל, און צווישן
זיי - טויבן. טויבן אַרום דער שול, אַרום דעם בית-המדרש.
שטעלן זיך אויפן דאָך. שווימען אַריין דורכן קוימען אין
אויבן. אָט דאָכט זיך אים ווי זיי פלאַטערן דאָרט אַרום מיט
זייערע פליגל, אָט קומט איינע אַרויס. שטעלט זיך אויפן בלאַט
גמרא פאַר אים. וואַקסט אויס, הויך, ביז דער סטעלע, צע-
שפרייט די פליגל, ווי לאַנגע הענט, און נעמט אים אַרום,
דריקט אים צו זיך. ער פילט ווי זיין באַק רירט זיך צו צו
עפעס ווייכס און וואַרעמס. נישט אַזאָ וואַרעמקייט וואָס מען
קאָן אַנטאַפן, נאָר צו וועלכע מען טויליעט זיך צו...

אַלטערל איז נישט געשלאָפן. ניין, וואָרום ער לערנט
דאָך. ער הערט דאָך ווי זיין ניגון פאַרשלינגט די טריט, וואָס
גייען אַליין אַרום איבער דעם בית-המדרש און די הענט, וואָס

שארן זיך איבער די פאָליצעס. און וואָס האָט ער מורא צו
 האָבן, אָז דאָס איז דאָך אַ מקום קדוש, אָז עס איז פאַראַן אַ
 אַרונ־קודש מיט ספר תּוֹרוֹת... וואָס? איז ער דען אין שויל? דער
 דאָרט איז עפעס אַנדערש, דאָרט קומען מתים. זיין רבי, דער
 תּלמוד-תּורה מלמד האָט עס אים דערציילט און דערפאַר שלאַגט מען
 דאָרט נישט אָן קיין מזוזות... אָבער דאָ זענען דאָך פאַראַן מזוזות...
 און וואָס מער ער טראַכט פון זיין זיכערקייט, אַליץ מער
 קריכט עפעס פאַר זיינע אויגן. טאַקע די שויל. דווקא די מתים.
 און כאַטש ער ווייסט, אָז דאָ איז ער באַשיצט, איז אָבער די
 שויל אינגאַנצן אַ צוויי שפּאַן פון דאַנען און דאָרט טוט זיך
 איצט דאָס רעכטע און געדיכטע. מען רופט אויף צו עליות
 און מען טאַנצט מיט דער תּורה... ער שטייט דאָך גאָר אויף
 אַ שטענדער און ציטערט און איבער אים הענט אַ טויב, אַ
 גרויסע טויב, ווי דער מעשענער אַדלער איבער דעם בעלעמער.
 די טויב האָט ברייטע פליגל און ער איז אונטער די פליגל.
 און אָז ער הויבט אויף די ברעמען זעט ער אַ פאַר גוטע אויגן
 קוקן אויף אים. ער האָט נאָך קיינמאָל נישט געזען דאָס פנים
 און נישט די אויגן. דאָס איז זיין מאַמעס. און ווייל ער איז
 קיינמאָל נישט געווינט געווען צו ברענגען דאָס וואָרט מאַמע
 אויף די ליפן, האָט דאָס וואָרט אַליין אים אויסגעזען פרעמד,
 כאַטש עס האָט אים אַזוי געגלעט...

אין דרויסן איז נאָך געווען שטאַק פינסטער ווען דער
 שמש איז געקומען עפענען דאָס בית-המדרש, כאַטש מען
 האָט עס נישט געשלאָסן. ער איז אָבער אָפגעטרעטן אויף צו
 ריק, ווען ער האָט געזען ווי עפעס אַ מענטשישע זאך ליגט
 אויף דער באַנק. נעבן אים אויפן טיש אָן אָפּענע גמרא און
 אַן איבערגעקערטער לאַמפּ, און אַ גליק נאָר, וואָס אין אים
 איז נישטאָ קיין נאַפט, אַנישט וואָלט דאָס בית-המדרש אַוועק-
 געגאַנגען אין פּלאַמען.

דער ניגון

דער אָנהויב ווינטער האָט זיך איינגעגעסן צווישן אַל-
טערס פינגער פון די פיס, אויף וועלכע עס האָבן זיך געמאַכט
ווינטערביילן. כאָטש קיין פראַסט איז נאָך נישט געווען און
דער שניי, וואָס איז געפאלן איז צעשווומען אין אַ דינער,
דורכזיכטיקער בלאָטע, זענען אים די הענט אויפגעלאָפן ווי רויטע,
מיט לופט אָנגעבלאָזטע קישעלעך...

נאָר סיי ווי איז קיין תכלית נישט געווען פאַר אים צו
בלייבן אין שטעטל, וואָרום די מענטשן זענען געווען פאַר אים
וויילד פּרעמד. יעדער איז געווען פאַרהושכט און די דאָגה האָט
אַרויסגעפינצטערט פון זיינע אויגן.

דעם פעטער יאָנטשע האָט ער פּמעט ווי נישט געזען און
נאָר איינמאָל האָט ער געטראָפן די מומע גנענדעלע מיט איר
טיידעלע, ראַכטשע, ביידע האָבן אויסגעזען אַלץ איינס די
גרויס. די מומע איז געווען אַ נידריקע מיט קורצע פיס און
ראַכטשע איז אַלט געווען מיט צוויי יאָר ווינציקער ווי ער,
נאָר זי איז שוין געווען אַ פאַרדינערין און אַן אַרויסהעלפּערין.
זי האָט געטראָגן גלייך מיט דער מאַמע אַ באַניע מיט נאַפט
צום פאַרקויפן און זיך מיטגעשלעפּט איבער די אויסגעגראָבענע
קעלערס, וווּ מענטשן האָבן געווינט נאָך דער שרפה.

די מומע האָט אים דערזען און אַ זיפּק געטאָן, דערביי
געגעבן אַ קניפּ איר מיידעלע, זי זאָל זיך נישט פאַרגאַפּיען און
ווייטער גיין. איר טעכטערל האָט אָבער נישט באַנומען, וואָס

דער קניפּ באַטייט און זיך דוקא אומגעקוקט. דאָמאַלט האָט
שוין די מומע אים געפרעגט:

— וווּ ביסטו געשלאָפֿן?

האָט אַלטערל געענטפערט ווי מיט גדלות:

— אין דער ווייבערשער שול.

האָט די מומע אַ שאַקל געטאָן מיט דער גאַמבע, ווי זי
וואָלט פאַרשטאַנען זיין גרויסקייט, וואָרום שלאָפֿן אין דער וויי-
בערשער שול איז נישט געווען קיין קלייניקייט. דאָרטן האָבן
זיך „אַריינגעצויגן“ די שיינע מענטשן, דער רב און דער דיין.
דער שוחט און דער חזן. און נישט אַליין נאָר מיט זייערע
אייגענע. וועגן דעם האָט שוין באַצייטנס געזאָרגט דער שמש,
וואָס האָט גלייך אויף צומאַרגנס נאָך דער שרפה אויפגעהאַנג-
גען אַ טאָפּעלטן שלאָס אויף דער טיר פֿון דער ווייבערשער
שול, ווייל ער האָט זיך משער געווען, אַז באַלד וועט ווערן
אָן אָנגעלויף, ווי נאָר מען וועט געוואָר ווערן, אַז די שול
איז ניצול געוואָרן. אַזוי איז טאַקי געווען. ווען נישט ער, דער
שמש, וואָס האָט באַצייטנס צונויפגענומען דעם רביס בעבע-
כעס אין זיי אַרויפגעטראָגן אין עזרת נשים, וואָלט דאָרט גע-
ווען אַ גאַנצער יריד...

דער רב האָט נישט געקאָנט מעיז פנים זיין דעם דיין
און דער דיין — דעם שוחט און דער שוחט ווידער — דעם
חזן, וואָרום נאָכאַלעם דינען זיי אַלע ביי קהל און בפרט, ווען
אָרט איז פאַראַן גענוג. האָט יעדער געברענגט זיין ביסל
„צרות“, וואָס מען האָט אַרויסגעראַטעוועט פונם פּייער און זיך
איינגעגעסט.

פֿון אַלטע טישטוכער און פרוכתן האָט מען געמאַכט אַ
מחיצה פאַר די ווייבער. אָבער סיי ווי איז אין יעדן ווינקל
געווען אַ באַזונדער באַלעבאַטישקייט. פרייטיק צו נאַכטס האָבן
זיך אויף פיר באַזונדערע שטענדערס געברענגט ליכט, וואָס די
ווייבער האָבן אָנגעצונדן צו ליכט־בענטשן און ווען פֿון איין
ווינקל האָט איינער געמאַכט קידוש, האָט מען פֿון אַנדערן
אַפגעענטפערט אמן...

אָלְטער־לעבן האָט דער שמש אַרױפגעבראַכט נאָך דעם, ווי ער האָט אים געפונען אין בית המדרש אַ פאַרחלשטן. צום ערשט האָט דער שמש געמיינט, אַז ס'איז שוין נאָכאַלעם און אַפילו אין דער ערשטער רגע געטראַכט, אַז עס איז אַ זכיה פאַר דער מאַמען אין קבר, וואָס זיין נשמהלע איז אויסגע־געאַנגען אין בית המדרש בעת זיין האַנט איז געלעגן אויף אַן אַפענעם ספר. אָבער ווען ער האָט דעם יינגל גענומען שלעפן, האָט ער דערפילט ווי דער יתום טוט אַ צאַפֿל. דער שמש האָט דאָן גענומען רייבן די שלייפן ביים יתום, ביז ער האָט געעפנט די אויגן.

ווען דער שמש איז אַרויס פון בית המדרש, האָט ער באַגעגנט דעם רב, וואָס איז געאַנגען צום טייך זיך טובל זיין, מחמת די מקוה איז פאַרברענט געוואָרן. דאָ האָט אים דער שמש דערציילט וואָס עס האָט פאַסירט, האָט דער רב זיך גע־חידושט, ווי מען פאַרגעסט עס אין אַ קינד; דערנאָך האָט ער געפרווט געוואָרן ווערן דאָס יינגל איז, ווער ס'איז זיין פאַטער און גאָר דערנאָך האָט ער זיך מיישכ געווען און גע־הייסן דעם יינגל אַרױפטראַגן „צו זיך“ און די רביצין וועט אים שוין געבן אַ לעפל וואַרים וואַסער אין מויל אַריין...

פון דאָמאָלט אָן איז אָלְטער־לעבן געבליבן אין דער ווייבערישער שול. ער האָט זיך געהאַט זיינס אַ ווינקל, לעבן בערגל מיט זאַמד, ווי עס וואַלגערן זיך, ווער וויסט פון ווי לאַנג, גאַנצע הויפנט מיט שמות און נישט אויסגעברענטע שטיקלעך יאַרצייט און יום־פיפור ליכט, ח"ב און טריפעכץ. די ערשטע עטלעכע טעג האָט זיך קיינער פון די פיר מאַנסבילן נישט אומגעקוקט אויף אים. איינמאָל, ווען ער האָט געמאַכט הויך אַ המוציא איבער אַ נזית זרויס, האָט עס אַל־טערלעך זייער הנאה געטאַן, וואָס זעה רב אַליין זאָגט נאָך הויך און דייטלעך אמן. ער האָט זיך גענומען אויפפירן „ליי־טיש“ געדאַוונט פון פאַרנט און מיטגפאַנגען צו מנין אין שול אַריין, כאַטש מען האָט אים סיי ווי נישט געקאַנט מצרף זיין, ווייל וויפל מישטיינסגעזאַגט איז ער אָלט געווען?

אז דער רב האָט באַמערקט זיין פֿלייסיקייט, האָט ער אים איינמאָל פֿאַרהערט, צי ער קאָן אַ פֿרשה חומש אין שפּע-טער האָט אַלטער אַלליין געהערט ווי דער רב האָט געזאָגט צום חזן, אז דאָס יינגל האָט אַ געשליפֿן קעפּעלע און ס'איז אַ שאַד, וואָס ער וואַקסט אויס אַזוי ווילד-הפּקר.

האָט דער חזן, פֿדי זיך איבערצוצייגן אין רב'ס רייד, אים איינמאָל אָפּגעוואַרט אויף די שטיגן פֿון דער ווייבערישער שויל און אים געפרעגט צי קאָן ער זינגען?

אַלטער איז מבלבול געוואָרן פֿון דער פֿלוצומדיקער פֿראַגע און קיים געענטפּערט:

- איך ווייס?

דער חזן האָט זיך אַרומגעקוקט, ווי ער וואָלט געזאָנגען אויספֿירן איבער אים אַ פֿאַרברעך און ווי באַפֿוילן:

- לאָמיר הערן!

אַלטער איז געשטאַנען אין אַ ענגעניש, ער האָט גע-זוכט אַ וועג ווי אַזוי זיך אַראָפּצולאָזן פֿון די שטיגן און צו דער אייגענער צייט האָט ער געוואָלט בלייבן און געוואָלט זען, וואָס דאָ וועט ווייטער זיין.

דער חזן האָט זיך איצט ווי געבעטן:

- לאָמיר הערן, שעם זיך נישט, אז וועסט קאָנען, וועט

דיר גוט זיין.

ער איז מיט אים אַראָפּגעגאַנגען נאָך דריי טרעפּ, פֿדי מען זאָל דאָרט אויבן נישט דעהערן, אַרויסגעשלעפּט פֿון דער הויזנקעשענע דעם קאַמערטאָן, אַ קלינג געטאָן איבער דעם אַנלען פֿון די טרעפּ און אַלליין אָנגעהויבן צו ציען אַ טאָן „אַאַאַ-אַ“ און ציענדיק דעם קאַמערטאָן אין דער לופּט צו זיך, ווי ער וואָלט אַרויסגעצאַפּט ביים יינגל אַ קלאַנג, האָט ער צוגעגעבן:

„מאָך אַזוי - - - אַאַאַ- - - אַ...“

אַלטער האָט נישט געוואוסט, וואָס מיט אים טוט זיך, ער האָט נאָך געפילט, ווי עפעס אַ שעפּל מיט אָפּגעקאַכט בלוט גיסט זיך אויף זיין פֿנים אין די הויט ברייט דערפֿון.

ער האָט, ווי דורך אַ דיקער וואַנט, געהערט זיין קול מיטציען דעם טאָן, נאָר ער האָט עס נישט דערקענט. און צוזאַמען מיט זיין ציען דעם אָטעם, זינגנדיק אַאַאַ—אַ, האָט ער געהערט, ווי דעם חזנס וואָרט האָט זיך כסדר אַריינגעשטאַכן:

— גוט אַזוי, גוט... גוט. אַ קול־כֵּל. — און דער חזן איז אַראָפּ פון די טרעפּ, איבערלאָזנדיק אים ברענען אין די פּלאַמען, וואָס האָבן פאַרגאַסן זיין פנים.

ווייטער האָט שוין אַלטער גאַרנישט געהערט פונם חזן, כאָטש אַ נייער באַגער האָט זיך אָנגעצונדן אין זיין האַרצל. עפעס אַן אומבאַקאַנטע לייכטיקייט האָט אים פאַרגאַסן, אַ ניגון האָט זיך געשטעלט אין זיין האַרדז און האָט זיך געריסן פון אים, זיך געשטעלט אויף זיינע לייפן און נישט געוואָלט אַראָפּ. אים האָט זיך געדאַכט, אַז דער ניגון מוז אַרויס פון אים, מוז אַרויסוויינען פון זיינע אויגן. ער איז געגאַנגען הינטער דער שול און געוויינט און אין געוויינ געהערט, ווי דאָס געזאַנג רייסט זיך פון אים.

ער האָט זיך געדרייט נעבן חזן, געוואָלט אַרויסקריגן פון זיינע אויגן יענעם אומבאַקאַנטן באַשייד, וואָס איז געלעגן אים וואָרט „גוט אַזוי, גוט, אַ גוט קול־כֵּל“, נאָר פאַרוואָס שווייגט ער, דער חזן, דער אכור? אַז זיין גאַנץ וועגן שמאַכט אַזוי נאָך אַ וואָרט, וואָס זאָל גרינגער און לייכטער מאַכן...

ער האָט זיך דערמאַנט, אַז ערשט דאָ נישט לאַנג, אויף די ימים טובים, איז דער אייגענער חזן נאָר וואָס געהאַט אַנ־געקומען. געקומען איז ער נישט אַליין, נאָר מיט משוררים, בלייכע ייגלעך מיט לאַנגע פּאות, געקרייזלטע און גלאַטע, טייל פּאות זענען געהאַנגען איבער די באַקן, ווי שרויפנציערס און טייל זענען געווען אַרונטערגעלייגט אונטער די אויערן „פּאַצעטיש“, טייל יינגלעך האָבן געטראָגן שניפּסלעך און אַנ־דערע ווייסע קעלנערלעך מיט שוואַרצע שלייפּלעך... און אַלע יינגלעך, משוררימלעך זענען געווען עפעס אַזוי סודותדיק און זיך געהאַלטן אַפּגעזונדערט פון די היגע יינגלעך, ווי גרויסע מענטשן. ער, אַלטערל, איז געשטאַנען אויפן בעלעמער, ווי

אַרײַנגעשטעקט אין גבאים־גאַרטל, און זיך צוגעקוקט און זיך צוגעהערט צו דעם זינגען פון די משוררים־לעך. ער גע-
 דענקט נישט צי עס איז אים געפֿלן, צי האָט ער אַ הנאה
 געהאַט פון דעם זינגען, ער איז גיכער געווען אַרײַנגעטאָן אין
 די ייִנגלעך גופא, ער האָט פֿאַטראַכט יעדנס הולֿך און יעדנס
 תּוואה, נאָר ערשט איצט, מיט אַזוי פיל צייט שפּעטער, איז
 דאָס געזאָנג פון יענע משוררים, וואָס זענען גלייך אַוועק נאָך
 יום פּוּר, געקומען צו שוועבן צו זיינע אויערן.
 ער איז אַדורכגעגאַנגען איבער די ליימקע פעלדער,
 איבערן נאָסן שניי און זיך איינגעהילט אין אַ אויסטרעאַכטעניש,
 אַז ער איז איינער פון יענע אומבאַקאַנטע ייִנגלעך, וואָס זינגען
 ביים חזן און עמעץ אַ אַנדערער אויף זיין אָרט שטייט אויפן
 בעל־מער און קוקט זיך צו... שפּעטער האָט אים זיין פּאַג-
 טאַזיע נאָך ווייטער געפירט, אַז ער איז אַוועקגעפּאַרן און
 קומט צוריק אין דעם שטעטל מיט אַ אַנדער חזן, און ער
 זינגט, און אין דער ווייבערשער שול שטייט זיין מומצ געב-
 דעלע און ווייסט נישט, אַז ער איז ער, און דער פעטער
 יאַנטשע אונטן, דערקענט אים און גרויסט זיך מיט אים פאַר
 אַלע יידן... ער גיט אים אָפּ שלום און פאַרבעט אים אויף
 קידוש, נאָר ער גייט נישט, ווייל דער רב האָט אים שוין
 פאַרבעטן... דעם פעטערס ייִנגל חיים שטייט און האַלט אַ פינג-
 גער אין מויל און שעמט זיך צו רעדן... און שפּעטער, ווען
 ער איז שוין ביים רב קומט אַריין די שוואַרצע פייגעלע. זי
 איז שוין גרויס און דינט ביי דער רביצין. זי דערלאָנגט אים
 וואַסער צו וואַשן און - דערקענט אים. ער טאָר שוין אָבער
 נישט אויסריידן, ביז ער וועט מאַכן אַ המוציא. מיינט זי, אַז
 ער וויל נאָרנישט זאָגן, לאָזט אַראָפּ דעם קאַפּ און דער שוואַר-
 צער צאָפּ פּאַלט אָפּיר אויף איר האַרץ, ער קוקט און זוכט
 דאָס סטענגעלע, נאָר ס'איז שוין נישטאָ. טוט עס אים באַנג,
 גייט ער צו צום טיש, טונקט איין דעם כּוּזית חלה אין זאָלץ...
 און פּדי זיינע פּאַנטאַזיעס זאָלן האָבן עפעס אַ אָנהאַלט,
 האָט ער זיך געמאַכט אַ ליאַלקע פון שטיקלעך שמאַמעס, וואָס

ער האָט געפונען אויף די שניידערשע מיסטן. די ליאַלקע איז געווען
 ע.ר. אַלטערל האָט זיך אַרומגעטרעגן מיט איר איבער וויסטע וועגן.
 ער האָט געזונגען הויך און געשמאַק און זיך איינגערעדט, אָז
 דאָס זינגט די ליאַלקע. אים האָט נישט געאַרט, וואָס די שיך
 זענען אינגאַנצן צעווייט געוואָרן און אָנשטאַט אויף זיין
 האָט ער זיך געטרעגן אויף דער הויילער ערד, אָבי די ליאַלקע
 האָט געהאַט „שיך“ וואָס ער אַליין האָט געמאַכט פון שטיקלעך
 לעדער. די ליאַלקע האָט געהאַט אַ סך, אַ סך מלבושים און זיי האָבן
 איב, אַלטערלעך געוואָרימט. קיינעם אין שטעטל האָט ער סיי ווי
 נישט געהאַט. די חברים זענען ערגעץ פאַרפאַלן געוואָרן. האָט
 ער מיט דער ליאַלקע אויסגעפאַנגט אירט זיינע חלומות, וואָס
 האָבן זיך גענומען וועקן און רייסן אין אים.

איינמאָל האָט אים באַגעגנט דער שמש, דאָס איז געווען
 ווייט שוין פון שטעטל, אפשר דריי וויאַרטט אויפן גראַכאַווער
 וועג. דאָרטן זענען געשטאַנען שטיבלעך, וואָס זענען נישט
 פאַרברענט געוואָרן און עס האָבן אין זיי געווינט די שטעטלעך
 דיקע גוים. ווען זיי האָבן געהערט אַ געזאַנג, זענען די
 גויס אַרויסגעלאָפן און זיך געשטעלט ביי די נידריקע פּלויען
 און איינגעהערט. זיי האָבן געזען ווי אַ קליין „יידעלע“ גייט
 זיך און קלינגט מיט זיין מייילעכל, ווי דאָס דינע גלעקעלע
 אינם טומאהלע אויפן בערגל. טייל פון זיי האָבן פאַר מתיקות
 אָפּגערייצט די הינט אויף אים... און ווען נישט דער שמש,
 וואָס איז אַ גאַנצע וואָך געגאַנגען איבער די דאָרפישע שטיי-
 בער און אויפגעקויפט אַלטע אייזערנע טעפּ און בכלל אַלטע
 שטיקער אייזן, וואָלטן אים די פּלבים געווען צעריסן.

דער שמש האָט אים אָפּגעשטעלט, אים אויפגעוועקט,
 איבערגעריסן זיין ניגון, וואָס האָט אים ווי איינגעהיילט אין
 אַ גילדענעם חלום, און באַמערקנדיק, אָז ער האַלט אין האַנט
 אַ ליאַלקע, האָט ער אַרויסגעקערעכט:

- פע, אַ אָפּגאַט גאַר? און פּלעקעכט צו דעם? פע!...

ביים רופא

אַלטערל האָט זיך פון שמשס פאַרווורף פאַרשעמט, ווי
מען וואָלט אים געכאַפט ביי עפעס נישט קיין שיינע מעשה.
ביי אים איז עפעס דערשטיקט געוואָרן אין האַלדז. ער איז
אַרומגעאַנגען ווי אַן אויסגעלאָשענער. זיין באַגער צו דער
ליאַלקע, האָט ער אויך שוין מער נישט געהאַט און דער חשק
צו דאַווענען מיט אַ ניגון אָדער צו לערנען זיך מיט געזאַנג
אינאיינעם מיט די גרויסע בחורים - איז אויך אויסגערינען.

אַלטערל האָט אָנגעהויבן צו פילן די שווערע טעג אויף
זיין יונגן גוף. דער רב האָט זיך וועגן אים נישט וויסנדיק
געמאַכט און דער חזן האָט אים פּמעט ווי נישט באַמערקט.

עס איז געקומען עפעס אַ שבת, ווען דער חזן האָט צו-
נויפגענומען עטלעכע יינגלעך, משוררימלעך, אָבער אַלטערל
האָט דערפילט די פאַלשקייט פון זייערע טענער. הערנדיק די
ניגונים האָט ער זיך פאַרקרימט, און וועלנדיק אויף זיין שטיי-
גער אויסדריקן דעם ביטול צום חזן און זיינע משוררים, האָט
ער אויסגעבלעזט זיין צונג.

דאָס האָט באַמערקט שמעון קישקע, די „גאַלע מאָרדע“,
דער פּעלדשער, אָט דער, וואָס גייט אַפילו ווינטער אין אַ
קורץ רעקל, און אויף וועמען די חדר-יינגלעך האָבן שוין
לאַנג אַ ביזן האַרץ, ווייל אפשר צוליב אים געשעט אַלדאָס
ביזן אין שטעטל. אָבער אַזוי ווי ער איז אַ רופא, האָט ער
א באַזונדערע זכיה, וואָס דער מלאך רפאל גייט מיט ביי זיין

רעכטער זייט, און ווי באַלד דער מלאך רפאל שעמט זיך
נישט מיט אים צו גיין, פארקוקט מען, וואָס ער האָט אַ גע-
גאַלטע מאַרדע און מען לאָזט אים אַריין אין שול...
ווען שמעון קישקע האָט באַמערקט, ווי דער „לאַבוי“
שטעקט אַרויס אַ צונג דעם חזן, איז דאָס אים זייער געפּעלן
און ער האָט אים אָנגעכאַפט ביים אויער און אַזוי לאַנג גע-
צויגן, אַז דעם אַרימען יינגל האָט זיך אויסגעוויזן, שמעונס
פינגער זענען אָנגעגליטע שפּיזלעך. שמעון האָט אפשר אויך
געהאַט בדעה אַלטערן אָפּצושייגעצן, אָבער ער האָט אים נאָר
געפּרעגט, פאַרוואָס ער לאָזט זיך וואַקסן אַזעלכע לאַנגע האָר
און דערנאָך ווי מיט חוזק צוגעגעבן, וועמענס טאַטע ביזטו? זי.
דער רופא האָט אַליין געלאַכט, וואָרום די יידן זענען געשטאַ-
נען איינגעהילט אין די טליתים. פאַרפינצטערטע און געשפיגן
פון זיך געדיכטע, בילדעכע פאַרע פון קעלט.

שמעון קישקע האָט געהאַלטן אַן אויג אויף אַלטערלעך, צי
ער האָט אים פריער געקאָנט צי נישט. דאָס ווייסט נישט אַלטער.
נאָך „כתר“ האָט דער רופא דער ערשטער אויסגעשפּיגן, אַ סימן
אַז ער האָט שוין געהאַלטן ביי עלינו און איידער מען האָט
געזאָגט מודים האָט ער שוין געהאַט אָפּגעשאַקלט מיטן קאַפּ
„גוט שבת“ און אָנגענומען אַלטערלעך ביי די געדיכטע האָר
און אים אַרויסגעפירט. אין דרויסן האָט ער אים געגעבן צו
טראָגן זיין טלית (וואָס איז געווען איינגעלייגט אין אַ גרין
סאַמעטן טלית-זעקל, חי אַ דייטש...), זיין גאָלדענעם זייגער
(מיט אַ גרויסע קייט פון בלויו אימפּעריאַלן). דערנאָך האָט ער
אים אָנגענומען ביי אַ האַנט און מיט אים געשפּאַנט איבער
די בלאַטעס, וואָס האָבן שוין געהאַט איבער זיך אַ הייטל פון
אַ ווייט פּרעסטל.

ער האָט אים אַריינגעפירט צו זיך, אין אַן אויפגעשטעלט
שטיבל פון געהיבלעוועטע ברעטער. אינעווייניק איז אַפילו גע-
ווען אַ דיל און דאָרט זענען געשטאַנען שפּיגלען און אויף
דער ערד האָבן זיך געוואַלדערט בינטלעך האָר, ווי פון אויס-
געפליקטע בערשטלעך. אַלטערלעך איז געפּעלן אי וואָס דאָ איז

אזוי וואָרים און אי וואָס די געזעלן גייען אַרום מיט די בלויע קעפּ און פייפּן, כאָטש עס איז שבת.

שמעון רופּא האָט געמאַכט קידוש, ביים עסן האָט ער זיך אויסגעטאָן דעם צילינדער און ווי די געזעלן, אויך גע- בליבן אין בלויון קאָפּ. אַלטערלעך האָט זיך אויסגעוויזן, אַז אָט אָט וועט ער דערשטיקט ווערן, אָבער געמעלן איז עס אים פאַרט, קיין יידענע האָט ער נישט געזען, כאָטש דער טיש איז געווען געגרייט מיט אַלעם גוטן. שמעון האָט אַכטונג גע- טאָן, אַז דאָס יינגל זאָל נישט לייגן אונטערן אויער און אַל- טערל האָט טאַקי געגעסן מיט אַפעטיט, כאָטש עס האָט אים נישט באַקומען. אָבער אין מיטן עסן, אוימגערעכט, האָט זיך די גאַלע-מאַרדע אָנגערופן:

— איך האָב געהערט, אַז דו קאָנסט זינגען. ס'איז אמת?

א נו — לאָמיר הערן.

אַלטערל האָט אָנגעהויבן עסן פאַמעלעך, ווי ער וואָלט מיט דעם געזוכט אָן אויסחגעג. אָבער דער רופּא האָט אַוועקגערוקט דאָס טעלערל מיט פלייש פון אונטער אַלטערלס מויל און געזאָגט:

— וועסט שפעטער עסן, לאָמיר הערן ווי דו זינגסט.

דערווייל, ווי צוניפגערעדט, זענען צוגעקומען אַלע גע- זעלן, זיך אַרומגעשטעלט אַרום אים און אַריינגעקוקט אין זיין מויל מיט די צופאַטלע געזינעס. אַלטערל האָט זיך פאַרלוירן און דער פּעלדשער האָט זיך ווי געבעטן:

— אַז מען זאָגט דו האָסט אַזאָ שיינע שטימע, לאָמיר אַ הער טאָן. אין ווען די געזעלן זענען אויך צוגעשטאַנען, האָט זיך אַלטער ווי געבעטן:

— אַז כ'ווייס נישט וואָס?

— עטלעכע שטימען האָבן געענטפערט:

— וואָס דו קאָנסט! אַ פּל מקדש! ראש-חודש פּענטשן! אַלטערל האָט גאָר געזונגען אַ לידל. גלאַט אזוי אַ לידל, וואָס ער געדענקט נישט פון וועמען ער האָט זיך אויסגעלערנט. ער האָט זיך אונטערגעהויבן אויפן בענקל, ווי ער וואָלט גע- וואָלט צוזאַמען מיט זיין ניגון אויסוואַקסן און זיך אַריבער-

הויבן, איבער זיך, איבער אנדערע, איבער אלעמען. דער רופא
האָט צוגעשקלעט מיטן קאָפּ צום טאַקט און אַפילו צוגעשמייכלט
פאַר הנאה און מטיכות.

אַז ער האָט געענדיקט האָט דער פעלדשער אַפלאָדירט.
פאַר אַלטערלעך איז דאָס אויכגעקומען ווילד, וואָס מען פאַטש
מיט די הענט, ווי די קאַטשקעס מיט די פליגל, ווען זיי דער-
שרעקן זיך. איינער פון די געזעלן האָט דעם יינגל אַ כאָפּ
געטאַן און גלייך געוואָלט פאַר דאָנקבאַרקיט - אָטשערן... אָבער
שמעון קישקע אַליין האָט זיך אַריינגעמישט, אַז ס'איז שבת, און
וואָס איז דאָ נישטאָ קיין צייט ביו מען וועט אָנצונדן אַ ליכט...
און אז מען האָט אָנגעצונדן אַ ליכט, האָט זיך אין דער
„ראַזורע“ פון שמעון קישקע געטאַן אויף טישן און אויף בענק.
די געזעלן האָבן געשפילט ווער אויף אַ פילד, און ווער
אויף אַ באַס. שמעון אַליין האָט אַרויסגענומען זיין פלייט,
וואָס איז טאַקי על פי נס גראַטעוועט געוואָרן פון פייער,
וואָרום דאָס שידל, אין וועלכן דער פלייט איז געלעגן, איז
פאַרברענט געוואָרן אויף קויל...
יעדער האָט זיך געפרוווט אויף זיין פלי, און מער פון
אַלע האָט אויסגענומען אַלטערל, דער „וועוויק“, ווי איינער
פון די געזעלן האָט אים מכבד געווען מיט אַ נייעם נאָמען.
אויף צומאָרגנס - זונטיק, איז נישט געווען קיין צייט
זיך צו פאַרנעמען מיטן „וועוויק“, וואָרים די געזעלן האָבן
געשאָפן די פויערישע פנימער, און שמעון רופא איז אַ גאַנצן
טאַג אַרומגעגאַנגען מיט קאַכדיקע ביינקעס און אַרויפגעקלאָפט
אויף פויערישע פלייצעס, וואָס זענען געלעגן און „געדעכעט“ אויף
דעם אַצערטענעם סאָפּקעלע, וואָס איז געשטאַנען הינטערן פאַרהענגל.
אַלטערל האָט זיך געמילט גוט, וואָרים די געזעלן האָבן
זיך מיט אים געשאַפן; דעם האָט ער דערלאָנגט אַ ביסל וואָ-
סער און יענעם האָט ער אנגענעצט דאָס גאַל-בערשטל אין
ווייק-שאַף. שפעטער אַפילו האָט אים שוין שמעון אויך באַ-
נוצט, ער האָט געהאַלטן דאָס שטיקל ליכט, ביי וו לכן ער,
דער פעלדשער, האָט אָנגעצונדן דאָס שטיקל וואָטע, אויף

א שפילד איינגעטונקען אין ברען-שפירט און געשטעלט ביינקעס...
 עס זענען אַוועק טעג, און כאָטש קיינער האָט מיט אים,
 מיט אַלטערן נישט גערעדט וועגן גאַרנישט, האָט ער זיך דאָך
 געפילט ווי אין אַ נייער הויט. נישט אַזוי יערפאַר, וואָס ער
 איז געשלאָפן אָט אויף דעם צעראַטענעם סאָמקעלע און איז
 געווען צוגעדעקט מיט אַ ווייסע קאַלדרע, און נישט דערפאַר,
 וואָס ער האָט געהאַט גענוג צו עסן, נאָר דער עיקר, וואָס
 מען האָט זיך בכלל גוט צו אים באַצויגן. אים איז געווען
 ניחא, דאָס וואָס מען האָט זיך מיט אים געשאַפן, געהייסן
 צונויטעמען די בינטלעך האָר פון דער ערד, אויסקערן און
 אַפּווישן די שפּילען. אָבער מער פון אַלץ האָט מען אים
 געהייסן זינגען. איצט, האָט שוין אַלטערל אַליין געוואוסט, אַז
 ער קאָן זינגען, נאָר געהאַפט האָט ער נישט דערויף, וואָרום
 סיי ווי איז אים גוט געווען. עס האָט שוין געהייסן, אַז ער
 לערנט זיך זיין אַ פעלדשער און אין זיך האָט ער געטרעכט, אַז
 ער וועט זיך „גרויס האַלטן“ קעגן זיין פעטער יאַנטשעס יינגל,
 וואָס לערנט זיך גאָר זיין אַ קאַמאַשנמאַכער...
 אַלטערל איז געוואָרן אַ פּאַרדינער. די צעמימטע פּויערים
 פּרעגן אים אַמאָל איבערלאָזן אַ קאַפּיקע „נאַ פּיוואָ“ און שמען
 פעלדשער אַליין האָט אויך צוגעזען, אַז ס'זאָל אים צופאַלן אַ
 פּאַרדינסטל, און ווען עס איז געקומען די צייט און אַלטערל
 האָט זיך באַוויזן אויף דער שוועל פון דער ראַזורע מיט אַ
 גלאַנציקן, ברייטן ווייסן קאַלנער, פאַרלייגט אויף דעם זשיביצל,
 מיט אַ רויטע שלייע פון פאַרנט, ווי אַן אויסגעפונדענער
 שניפּס, האָט זיך מיטאַמאָל באַוויזן אי דער פעטער יאַנטשע,
 אי די מומע גענדעלע, און נאָך מומעס און פעטערס. זיי זענען
 אָנגעמלויגן ווי אַ סטאַדע צעשראַקענע שעפּסן, געפאַכעט מיט
 די הענט און געגאַרגלט זיך, געשאַלטן און געזידלט: „אַ גוי
 וועסטו ווערן?“, די מאַמע פון קבר וועט עס אַרויסוואַרפּן!
 „דו משומד דו!“ און איידער נאָך אַלטערל האָט דערפילט די
 ספּנה און געוואָלט אַריינלויפן אין דער ראַזורע, האָט מען אים
 אָנגעכאַפט ביי דער האַנט און אַוועקגעשלעפּט.

ער ווערט א באהעלפער

אין א וויילע שפעטער האָט זיך שוין אַלטערל געפונען
אין „גרוב“ פון דער מומע גענדעלע.
חיימל, דער מומעס יינגל, איז געשטאַנען ביי דער היל-
צערנער נארע אָנגעלענט אויף אַ פאַק מיט זעק, ווי ער וואָלט
געשלאָפן שטייענדיקערהייט, די אַנדערע קינדער האָבן זיך
באַהאַלטן אָן דער מאַמעס פאַרטוך, ווי זיי וואָלטן זיך פאַר-
עפעס געשראַקן, וואָס דאָ וועט זיך נאָך טאָן!
דער ערשטער, וואָס איז אַרויס מיט לשון איז געווען
דער פעטער יאַנטשע, און כאַטש ער האָט גערעדט צו אַלטערלעך,
האַט ער געקוקט צו זיין יינגל חיים, ווי ער וואָלט פון אים
געוואָלט האָבן אונטערשטיצונג:

— הייסט עס, אָז דו האָסט זיך שוין געשמרט?
די מומע גענדעלע האָט געוואָלט פאַרבעסערן און אויס-
געזיפצט:

— אָז מען האָט דאָס נישט דערשטיקט, ווען ס'איז נאָך
א וואָרים געווען?
און דער פעטער:

— דו ווייסט נישט, אָז דאָס גאַנצע פייער איז געקומען
פון דאָרט?

דער „דאָרט“ האָט אָנגעוויזן אויף דער „טיר“, וואָס איז
געווען פאַרהאַנגען דורך עטלעכע פּלאַכטעס, און דער ווינט האָט
אויף זיי געפאַכעט ווי אויף די פּליגל פון אַ זעגל-שיף.

אַלטערל איז געשטאַנען פאַרזינדיקט און די ווערטער סיי פון דער מומע און סיי פון דעם פעטער האָבן אים געברייט ווי הייסע קאָכעדיקע קאַרטאָפֿל.

ציליב דער ענגשאַפט האָט מען אַלטערלעך אין אַוונט בעלייגט מיט היימלעך אויף איין זאַק מיט שטריו. היימל האָט אים אָפער מיט רשעות אַ גאַנצע נאַכט געקאָפּעט און אַרויס-געבורטשעט פון אונטער דער נאָז, ווי אַ שיפור פון חלום:

– רוק זיך אַוועק. רוק זיך אַהין אַביסל!..

אַלטערל איז סיי ווי נישט געשלאָפֿן, אים האָט זיך פסדר געחלומט דאָס צעראַטענע סאַמקאַלע, מיטן לעדערנעם קישעלע, מיט די היימלעכע ווענט, און מיט די לוסטיקע בלייך-לאַמפֿן פון שמעון קישקעס ראַזורע...

און וואָס לענגער ער איז אַריינגעלעגן אין דער נאַכט אַלץ מער איז זיך אַן עסנדיקע פייכטיקע צעגאַנגען אין זיינע גלידער און קוים איז ער שוין איינגעשלאָפֿן, האָט מען אים אויפגעוועקט, שנעל געהייסן אַנטאָן זיך, אַרומגעוויקלט דעם האַרדו מיט אַן אויסגעקראַכענעם שאַליק און אַנגעטאָן אויף די הענט אַ פאַר זאָקן, וואָס האָבן געזאָלט דינען אַנשטאָט הענטש-קעס. מ'האַט אים אַנגעהאַנגען צוויי ליידיקע קאַנען און געהייסן מיטגיין מיטן פעטער יאַנטשע.

צוריקגעקומען איז ער שוין, ווען עס איז געשטאַנען גרויער טאַג. די ליידיקע קאַנען זענען געווען פול מיט מילך און אים האָט זיך אויסגעוויזן, ווי די פולע קאַנען ציען אַראָפּ זיינע אַקסלען און ווילן פון זיי אַרויסרייסן זיינע אַרימס.

ווען ער איז צוריקגעקומען פונם געמעליק זענען נאָך די מומעס קינדער געשלאָפֿן. אים, אַלטערלעך, האָט זיך אויסגעוויזן. ווי אַ האַלבער טאַג וואָלט שוין פאַרביי, די מומע האָט אירע קינדער צערטלעך אויפגעוועקט, נישט קאַרגנדיק אַפילו אַ קללה. דערווייל איז אַריינגעגאַנגען דער רבי פון דער תלמוד תורה, זיין געוועזענער דרדקי מלמד, מיטן טלית אין תפילין אונטערן אַרים. צוליב דער פייכטער טונקלניש, האָט דער רבי נישט געזען צו אַלטערל איז דאָ, האָט ער זיך איבערגעפרעגט גלאַט

צווי אין דער וועלט אריין, וועמען דאָס קול זיינס וועט אָנ-
טרעפן: „צי דער אַכברוש איז דאָ“?

דערויף האָט דער פעטער יאַנטשע, וואָס איז אונטערגע-
קומען אונטער דעם מלמדס פלייצע, געענטפערט פון צווישן די
לייווענטע טירן:

— ר'איז דאָ, ר'איז דאָ דער תנא'ברה...

האָט דער „רבי“ ווידער אויסגעשטרעקט זיין האַנט, ווי
עפעס אָנצוכאָפן אין דער לופט, און גראָד אָנגעטראָפנדיק
אויף אַלטער'ען, געזאָגט:

— „קום, וועל איך דיר ווייזן ווי צו ברענגען די יונגען
אין חדר אַריין.

דער חדר איז געווען אין טהרה-שטיבל, אַ שאַפּע, ווי
מען האָט אָפּגעוואָשן די מתיים, וואָס מען האָט געברענגט פון
די דערפער אין שטעטל אַריין.

דער בלינדער זרח, צוזאַמען מיט משה קאָזעבערדל, מאַמעס
לאָזער ווידלס, חנניה עטיקציעל'ע, אָט די אַלע מלמדים, האָפן
„פאַרכאַפט“ פאַר זיך ווינקלעך אינם טהרה-שטיבל און יעדער
איינער האָט אַרויפגעלייגט אַ ברעט אויף אַ פעסל און געמאַכט
זיך זיין טיש צו לערנען מיט קינדער.

דעם בלינדן זרחס טיש איז געווען געמאַכט פונם גרויסן
פאַס, וואָס איז געשטאַנען אונטער דער דאָך-רינע פון בית-
המדרש, ווו עס איז אַריינגערינען דאָס רעגן-וואַסער, און צו
וועלכן די פּלה-מיידלעך פון גאַנצן שטעטל פלעגן קומען פרייטיק
פאַרנאַכט, שפּען דאָס רעגן-וואַסער צום אויסוואַשן זייערע האָר...
דאָס פעסל איז געווען הויך, און די קינדער — קליין.

דערצו איז קיין באַנק אויך נישט געווען. איז אַלטערלס אַרבעט,
אַלס באַהעלפער, געווען, וואָס ער האָט געמוזט די קינדער
אונטערהויבן, אָדער האַלטן זיי אויף זיינע פלייצעס, כדי זיי
זאָלן קאָנען דערגרייכן דעם טיש און קאָנען אַריינקוקן אין
רבינס אַלף-בית סידור...

איז דאָס די קינדער זייער וויל געפּעלן, וואָס זיי קאָנען

„רייטן“ אויפן באהעלפער, און האָבן אָפּט פאַרגעסן, אַז דער באַהעלפער איז נישט מער, ווי כּמעט נאָך אַ חדר יינגל. זיי האָבן זיך פאַרגעשטעלט, אַז זיי זיצן אויף אַ פּערדל, אָדער לכל הפחות אויף אַ קליין „קאָשקעלע“, און זענען אָפּט אַרייַן געפאָרן מיט די שטיוועלעך אין זיינע זייטן, אַזוי אַז די אויגן זענען אַלטערלעך אַזש איבערגעגאַנגען.

דערווייל האָט נאָך דער באַהעלפער אַליין מיט די קינדער נישט געלערענט, ווייל די קינדער האָט מען אָפּגעלאָזט פרי, איידער די נאָכט איז צוגעפאָלן. די עטלעכע שעה האָט זיך דער מלמד אַליין פאַרנומען מיט די תלמידים.

אַלטערל האָט בלויז נאָר קיינן טאָג און נאָטט אָפּגעפירט די קינדער אַהיים. נישט אַלע האָבן שוין געווינט אין די אויפגעשטעלטע הילצערנע שטייגלעך, אַסאך האָבן נאָך געווינט אין די אויסגראָבונגען און אין אַ קורצער צייט אַרום האָט שוין אַלטערל געוואָסט, אין וועלכער גרוב עס וווינט איטלעכער. געהייסן האָט עס, אַז אַלטערל איז אַ באַהעלפער ביים בלינדן זון, אָבער אַזוי ווי די איבריגע מלמדים, וואָס האָבן געהאַט זייערע חדרים אין דעם אייגענעם אָרט, האָבן נישט געהאַט קיין אייגענע באַהעלפערס. פלעגן זיי זיך שוין אַלטערלעך „אויסבאָרג“, ווען מען האָט געדאַרפט גיין אָפּפירן אַ קינד, אָדער ברענגען וואַרימס.

זיין אַ באַהעלפער וואָלט אַלטערלעך נישט געאַרט, וואָרום אָפּט, גאַנץ אָפּט האָט ער זיך אַליין פאַרגעסן, און ווען דער רבי איז אַרויסגעגאַנגען האָט ער זיך אַליין צעשפּילט. עס האָט אים נישט געצערט, ווען ער האָט אָפּילו אַריינגעכאַפּט פון די תלמידים אַ היבש ביסל קלעפּ...

געאַרט האָט נאָר אים, וואָס פאַרנאַכט, נאָך איידער ער האָט אַהיימגעפירט דאָס לעצטע קינד, האָט שוין די מומע געענדעלע אויף אים געוואָרט, מיט אַ באַניע נאָפּט, מיט עטלעכע טעוועלעך זייף און מיט עטלעכע פּעקלעך ליכט און וואַס-סאָדע און אים אַרומגעשיקט איבער די הייזער צו די באַלעבאַסטעס. האָט זיך די אַרבעט געלייגט שווער אויף דעם קינדס

געמיט, זיין קעפל האָט גענומען נידריקער אַראָפּזינקן. עס האָט אויסגעזען ווי ער וואָלט תמיד געהאַט עפעס פאַרלוירן און עס פסדר געזוכט... אַרום פנים האָט זיך גענומען אַרוםזיימען אַ זאַרג, און אויף די פאַרפרוירענע וועגן פון הינטער דער שטאַט, טראָגנדיק די קאַנען מיט מילך, האָבן זיך אין זיין יונגן מח גענומען אויסלייגן פלענער, וואָס זענען אַרוםגעשוומען און ער האָט זיי געזען מיט די אויגן אַבער נישט געקאַנט אַנטאָפּן מיט די הענט...

דערצו האָט ער זיך פסדר דערמאַנט אָן דעם, וואָס די געזעלן ביי שמעון רופא האָבן געזאָגט, אַז ווען ער איז אין אַ גרויסער שטאַט, וואָלט פון אים אַרויס „אַ לייט“. וואָס אַזוינס אַ לייט איז האָט ער זיך נישט פאַרגעשטעלט, נאָר געוויסט האָט ער, אַז דאָס איז עפעס אַזאַ באַטעמטע זאַך, ער האָט דערביי זיך דערמאַנט אין די משוררימלעך, וואָס זענען דאָ אַמאָל געקומען צופאַרן, און עפעס אַן אומבאַקאַנטע וואַרימקייט האָט זיך גענומען רוקן אין זיין יונג הערצל...

די שפארע צו דער וועלט

די ערשטע צייט האָט זיך אַלטערל געפילט ווי דערופן,
מען האָט אים אָפט געזען פאַרחוישט און צעממט, דאָס איז
געקומען פון נישט שלאָפן און נישט דערעסן.
די ווייבער, פון וועלכע ער האָט געדאַרפן „ברענגען“
זייערע קינדער אין חדר, האָבן אָנגעוויירן אין זיינע אויגן די
מראה פון אַ מצנטש, און אָנשטאַט דעם, האָט זיך יעדע אויס-
געקריצט פאַר אים אין אַ געשטאַלט פון אַן אַנדער טאָג.
די ביי וועמען ער האָט געגעסן זונטיק, איז עפעס גע-
ווען אַ זונטיק, און אַ לייכטע, די „מאָדאַם“ פון דאָנערשטיק
האָט זיך אויסגעוויזן, ווי איר פנים איז פאַרכמאַרעט און די
באַלעבאַסטע פון פרייטיק, האָט ער זיך אַנדערש נישט געקאָנט
פאַרשטועלן, ווי אַ קורצע, אַ פעטע און מיט זומער-שפּרינקעלעך,
כאָטש זי איז גראָד געווען אַ דינע, אַן אויסגעצויגענע לאַנגע
יידענע.

גענומען האָט זיך דאָס מסתמא דערפון, וואָס פרייטיק
האָט ער געגעסן נישט מער ווי צוויי מאָל צייטן, אַן איבערבייס
און וואָרעמס, צום איבערבייס האָט ער שוין געגעסן אַ וואָר
רעמען פלעצל מיט ציבעלעס, געמאַכט פון חל־ה־טייג, דאָס איז
געווען דער ערשטער אָנוואַג, אַז דער שבת-קודש רוקט זיך
אויף דער וועלט, און צום וואָרעמס האָט ער שוין געגעסן
צעווייקטע פערפל, וואָס זענען רוערהייט געטרוקנט געוואָרן
אין אויוון.

דער פרייטיק ביינאכט האָט שוין געהערט צום דעם
שבתדיקן „טאָג“, דעריבער האָט זיך דער שבת צעלייגט מיט
אזא רחבות אין זיין האַרץ.

די „שבתים“ האָט ער געגעסן ביי שמעון קישקע, דעם
רופא, הגם שמעון האָט נישט געהאַט קיין יינגל ביים בלינדן
זרח, און כאַטש דער געשטיפלטער ליפע האָט זיך תמיד נוהג
געווען, אַז שבת זאָל ביי זיין טיש זיצן אַ באַהעלפערל. דער
געשטיפלטער ליפע האָט שוין געהאַט אַן אורח ביי זיין טיש,
אַבער דער בלינדער זרח האָט מורא געהאַט, אַז דאָס יינגל זאָל
נישט בלייבן אַן אַ „שבת“, האָט ער אים געהייסן גיין פרייטיק
אין שויל אַרײַן דאווענען, און אַנגעזאָגט, אַז נאָכן דאווענען,
זאָל ער צוגיין צום געשטיפלטן ליפע און זאָגן „גוט שבת.“ –
דערביי האָט ער אים געגעבן אַ סימן, אַז אויב דער געשטיפלטער
וועט אים ענטערן פשוט „גוט שבת“ איז שלעכט, אויב אַבער
ער וועט אים ענטפערן „גוט שבת, גוט יאָר“ זאָל ער זיך
גאַרנישט וויסן מאַכן און וווּ יענער וועט גיין, זאָל ער מיטגיין,
ביז ער וועט קומען צו אים אַ היים, און נישקשה, אַז ס'איז
דאָ פאַר אַזוי פיל מיילער, וועט זיין גענוג נאָך פאַר איינס.

אַלטערל האָט געפאָלגט. פרייטיק פאַרנאכט האָט ער זיך
אויסגעשמירט די שטיוול (וואָס אַ געזעלן ביי שמעון רופא האָט
אים געשענקט) מיט אַ ביסל טראָן, אַז אַ בליוער גלאַנץ, ווי
אַ פייכטער נעפל האָט זיך געשטעלט אויף זיי. ער איז גע-
גאַנצען אין שויל אַרײַן און זיך גענומען דורכשלאָגן אַ וועג
צום געשטיפלטן ליפע, כאַטש ער איז געווען זיכער, אַז דעם
גוט שבת וועט ער אים נישט אַקייגן טראָגן און וועט אים
נישט דערמאָנען, פונקט ווי ער דערמאָנט נישט חײַהרה די
רביצינס שנוּר, אַז ער איז מחיוב צו עסן ביי איר די מיטוואָכס.
תמיד מאַכט זיך עפעס מיט דעם „מיטוואָך“.

די נישט געזונט און ליגט אַ גאַנצן טאָג מיט אַ צוגעצונדע-
נעם קאָפּ, דאָ דאַרף זי זיין אַ וואַרטאַרן ביי אַ שכנע, וואָס
גיט צום קינד, דאָ פאַרט זי גאָר זיך איינקויפן נייע מלבושים
אין דער גרויסער שטאָט און דאָ פאַרגעסט זי סתם, אַז דאָס

יינגל, דער באהעלפערל האָט נאָך נישט געגעסן. אַמיד דער-
מאָנט זי זיך פונקט אויף צומאַרגנס, און האָט נאָך טענות צו
אַלטערלעך פאַרוואָס ער איז אַזאַ שעמעוודיקער, און אַז איר
קאָפּ איז צעטראָגן דאָרף ער אַליין רעדן, און זי דערמאָנט
זיך נעבעך אין זיין מאַמען, מיט וועמען זי האָט זיך געחברט
מייַלדווייז.

אַבער עס קומט ווידער אַ מיטוואָך און ווידער דאָס
אייגענע. אַלטער גיט אַסך אַנצוהערענישן, אַז היינט איז מיט-
וואָך. קודם פֿל קומט ער צו דער שנור באַלד אינדערפרי
אַרויסשלעפּן דעם חדר-בחור פון אוינטער די וואַרעמע צודעק,
אַנגיסן די נעגל, אַנטאָן, זאָגן מיט אים מודה איי און -
אַוועקגיין.

דערנאָך קומט ער נעמען דעם יינגל אין חדר אַריין.
און איידער נאָך אַ האַלבע שעה גייט אַריבער איז ער שוין
דאָ מיטן דראַטענעם קוישל, ברענגען עפעס עסן פאַר דעם
תלמיד. די מאַמע חידושט זיך נאָר למאי, איר יינגל האָט
ערשט אָפּגעגעסן „איבערבייס“ און וויל שוין נאָכאַמאָל, אַז קיין
עין הרע זאָל אים היינט נישט שאַטן, און זי נעמט זיך אַג-
שמירן צוויי אייער-בייגל דיק מיט פּוטער און דערצו זידט זי
אויס צוויי האַרטע אייער, וויקלט איין אַ שטיק שווייצער-קעז
און פאַר אַ ציגאַב לייגט זי צו אַ גרויסן עפֿל און פאַרגעסט
נישט דערביי דעם באהעלפער אַנצוואַגן, אַז למען השם, ער
זאָל אַכטונג געבן, איר קינד זאָל דאָס אַלץ אויפֿעסן און נישט
ער זאָל עס אַוועקוואַרפן און נישט ער זאָל דאָס צעטיילן די
יינגען.

אַלטערלעך קומט נאָר אויס אַראָפּצושלינגען דאָס שפייכעך
און נישט וויסנדיק זיך מאַכן, אַז היינט האָט ער זיין „טאַג“
ביי איר...

פונדעסטוועגן האָט ער פרייטיק צו נאָכטס אין דער
שול געזוכט דעם געשטיפֿלטן ליפע מיט די אויגן, ווי ער
וואַלט אים מיטן בליק אים וועלן זאָגן דאָס מגילה-וואָרט, גוט

שבת" און הערן וואָס יענער וועט אים ענטפערן, בלויז „גוט
שבת" אָדער „גוט שבת, גוט יאָר".

דערווייל האָט שמעון קישקע אים דערזען, און נישט
קלערנדיק אַ סך, האָט ער זיך דורכגעשפּאַרט דורכן עולם –
צוגעגאַנגען צו אַלטערלעך און אים געגעבן אַ שנעל אין נאָז,
פון אַנפאַנגס האָט דאָס יינגל געמיינט, אַז דאָס האָט זיך
אַראָפּגעלאָזט אויף אים דער פּאַפּירענער אָדלער, וואָס הענגט
איבערן בעלעמער. ער האָט זיך אומגעקוקט און דערזען, ווי
דער רופּא שטייט שוין, ווי נישט אים מיינט מען עס און
שנעלט מיט צוויי פינגער אין דעם טאַבאַק-פּישקעלע אַריין.

דער רופּא האָט זיך אָנגערופּן
– מ'האָט געמיינט, אַז דו ביט אויסגעדאַרט געוואָרן,
קליינער.

אַלטער האָט זיך פּאַרשעמט און געשוויגן.
און דער רופּא האָט ווייטער גערעדט:
– דער עירוב איז אַלץ איבערגעריסן. דו זייגסט שוין
תפילין?

– נאָך נישט – האָט אַלטערל געענטפּערט.
דער רופּא האָט ווייטער געפרעגט:
– האָסט ווי צו עסן שבת?
אַלטערל האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ און עפעס אַ בריעג-
דיקע בושע האָט אַרויסגעוואַרימט פון זיין פנים.
דער „פעלדשער" האָט ווי פּאַרענדיקט:
– זאָלסט מיר נישט פּאַרלוירן ווערן, איך זאָל דיך נישט
דאַרפן זוכן.

און פּדי ער זאָל זיין זיכער, האָט ער אַלטערלעך גע-
געבן זיין סידורל צו האַלטן און איז אַליין אַוועק אויפן פּריער-
דיקן אָרט.
נאָר נאָך איידער דער חזן האָט געמאַכט קידוש בציבור,
פּדי יוצא צו זיין פּאַר די, וואָס האָבן נישט קיין היים און
קיין וויין ביי זייער טיש, איז שוין שמעון רופּא צוגעקומען

און געכאפט דאָס „געבעכל“ ביים האַלדז און מיט איב אַוועק
אַ היינט.

פון דאַמאָלט אָן האָט שוין אַלטערל געהאַט עטלעכע אָנ-
באַטן פון באַלעבאַכטעס אויף שבת, אָבער ער האָט זיי נישט
אַנגענומען. וואָרום דער שבת ביי שמעון קישקע האָט דערהאַלטן
זיינע כחות. פרייטיק צו נאַכטס האָט ער שוין דרייסט געוונד
גען זמירות. עס זענען זיך צונויפגעקומען עטלעכע „פאַצעטן“,
שמעון רופאַס און זיינע געזעלנס גוטע פריינט. צוזאַמען מיט
די זמירות האָט ער זיך אויך אויסגעלערנט זינגען:

„ווען ברוך שולמאַן איז אין גאַס געגאַנגען

געגאַנגען איז ער צו זיין טויט“

און פאַרענדיקט האָט ער קוויטשענדיק:

„וויינט נישט ברידער, קלאָגט נישט שוועסטער,

אַז עס פאַלט, פאַלט דער בעסטער,

ברוך שולמאַן האָט געטריי געדינט...“

יעדן שבת האָט זיך אַלטערל דערוויסט זייער אַסאַך זאַכן.

ער האָט זיך דערוויסט, אַז עס זענען געקומען מענטשן סודות-
דיקע און פאַרשלייערטע. איינמאָל געדענקט ער, אין מיטן
דער נאַכט, פרייטיק איז דאָס געווען, ווען ער איז אַנטשלאָפן
געוואָרן איז שוין געווען פינצטער, אַלע לאַמפן זענען אויכגע-
גאַנגען. ווען ער האָט זיך אויפגעכאַפט, האָט אַ ליכטיקייט אים
אַ שלאָג געטאָן אין די אויגן. אַלע לאַמפן האָבן געברענט.
שמעון קישקע האָט ער נאָרנישט דערקענט, ער איז געווען
ערנסט און איז געזעסן אונטער דעם שפאַנישן ווענטל מיט נאָך
מעגטשן, וועמען ער האָט נישט געקאַנט זען, מחמת זיי זענען
געווען פון אים אויסגעדרייט. צווישן די מענטשן זענען אויך
געווען צוויי פרויען, מיט די אייגענע האָר. מען האָט גערעדט
רוסיש און פויליש און אויך יידיש. צום ערשט האָט אַלטערל
נישט געדענקט, אַז עס איז שבת, נאָר ווען ער האָט זיך
דערמאַנט האָט אַ נייגער זיך אים אָנגעצונדן; ער האָט געזען
ווי די דאָ רעדן, שרייבן און צערייסן האָס אָנגעשריבענע. ער
האָט געפרווט איינשלאָפן אָבער נישט געקאַנט, די לאַמפן האָבן

ארויסגעשלאָגן פון שלאָף. איז ער צווי געלעגן מיט פארמאָכטע אויגן און אָפּענע רעיונות, עס האָט אים קיינער נישט געזאָגט, נאָר ער האָט זיך אַליין משער געווען, אַז אָט די מענטשן מוזן זיין פון די, וואָס האָבן לאַנגע האָר און ווילן מאַכן אַ פּריי־לאַנד. וואָס דאָס איז אַווינס אַ „פּריי־לאַנד“ האָט ער נישט געוואָסט, ער האָט נאָר געהערט אין בית המדרש די בחורים רערן, אַז מען וויל אָפּשאַפן דעם קייסער...

אַלטערל האָט זיך איינגעהערט צו זייערע שטילע רייד. ער האָט אָבער זייער קנאָפּ פאַרשטאַנען צוליב דעם, וואָס זיי האָבן גערעדט רוסיש. ווען ער איז ענדלעך איינגעשלאָפן און זיך אויפגעכאַפט אינדערפרי, איז אַליץ געווען ווי תמיד. קיין זאָך האָט זיך נישט געענדערט. די מענטשן זענען מער נישט געווען. אין ווינקל האָט זיך געוואָלגערט אַ באַרג מיט אויס-גערויכערטע גילדזן פון פאַפּיעראַסן מיט גאַלדענע מונדשטיקן און שבת בייטאָג, ביים עסן, האָט דער רופא אים מער נישט געמאַטערט ער זאָל זינגען פּל מקדש, נאָר אונטערגעזאָגט:

— אַ נו, רב אַלטער, לאָמיר נאָר הערן ווי דו זינגסט.
די געזעלן האָבן אונטערגעברומט און אַלטער האָט אונט-טערגעכאַפט מיט פּח און מיט ברען:

„שוועסטער און ברידער פון אַרבעט און נויט ---“

פון דעם טאָג אָן האָט זיך אַליץ געענדערט אין שמעון קישקעס ראַזוורע. שמעון אַליין האָט כמעט אויפגעהערט צו גיין אין שול אַרין, זיך נישט געוואָשן צום עסן, און נישט אָנגעטאָן דאָס קאָפּפּלע, בעת ער האָט געמאַכט אַ המוציא.

די געזעלן האָבן גענומען איינטעהנען מיט אַלטערלעך, אַז ער דאַרף אַוועקוואַרפן דאָס חדר, אָבער צוהעלפן אים האָבן זיי נישט געקאָנט, וואָרום עס האָט שוין געהאַלטן דערביי, אַז דאָס גאַנצע שטעטל זאָל זיך אויפהערן צו שערן ביי שמעון קישקע, און איינער דעם צווייטן זאָל שערן מיט אַ שער און מיט אַ קעמל, ווי מען האָט עס געטאָן אַמאָל, און שמעון רופא

וואָלט אזיסגעזען, ווי אין די ניין טעג אָדער ווען מען ציילט
ספירה, און מען פאַרלאָזט זיך דעמאָלט די האָר.
שמעון קישקע האָט געטענהט, אַז פרנסה איז פרנסה,
אַבער ווען ער האָט געזען, ווי דער קליינער אַלטערל טראָגט
אויף זיינע פלייצעס אַ גרויסן יונג אין חדר אַריין, ווייל מען
האָט אַוועקגעגעבן זיינע שיך צו פאַרריכטן, און ער זאָל חלילה
נישט גיין אַ באַרוועסער אין דער בלאָטע, האָט ער געטענהט,
אַז אין דעם באַהעלפערס זכות, דאַרף זיך דאָס שטעטל נאָך
אַמאָל אָנצינדן. מען האָט גענומען קלערן פלענער ווי אים
אינגאַנצן אַוועקצושיקן פון דעם העק, זאָל ער גיין אין דער
גרויסער שטאָט, זאָל ער ווערן אַן אַרבעטער, זאָל ער זיך
לערנען אַ מלאכה, און נישט קשה—די וועלט איז גענוג גרויס,
מען דאַרף זיך נאָר אַדורכשפאַרן דורך דער שפאַרע, וואָס פירט
אַרויס פונם פאַרריבעטן שטעטל, אַ יונג — איינגעוואַקען זאָל
עס ווערן.

און מיטגעבנדיק אַלטערלעך אַן אַרעס אין דער גובערניע-
שטאָט, האָט מען אים אויפגעזעצט אויף אַן אַמניבאַס, כדי אַ
יינגל מיט אַזאַ שטימעלע מיט אַזאַ אָפן קעפּעלע, זאָל זיך
קאָנען דורכשפאַרן גי דער וועלט...

אַלטערלעך נייע וועלט

מיטגעגעבן האָט מען אַלטערלעך אויפן וועג אַ חוץ אַ
העמד, איינגעוויקלט ווי אַ פעקעלע און אַ ראָזאווע ברויטל
מיט אַ געווענדלעך הערינג וואָס ער האָט אים פאַרלוירן אינם
שטרוי אין אַמניבוס, אויך אַ אַרעס פון איינעם פון שמעון
קישקעס געזעלן.

נישט אַזוי לייכט איז אָנגעקומען אַלטערלעך זיך צו
דערפֿרעגן אויף דעם אַרעס, ווייל גוטע מענטשן אין דער
גרויסער שטאָט האָבן אים מיט זייער גוטסקייט צעטומלט; איי-
נער האָט אים געזייען גיין אַהין און דער אַנדערער - אַהער.
און ענדלעך, ווען ער האָט זיך דערפֿרעגט האָט דעם געזעלינס
באַקאַנטער שוין דאָרט נישט געוואוינט...

ס'איז געווען דער ערשטער טאָג פון אַלטערלעך אָנקומען
אין דער גרויסער שטאָט. צום ערשט האָט אים דער גערויש
ווי איינגעשיכורט, דערנאָך האָט זיך אים געדוכטן ווי וואָגנס
געלאָדנט מיט שטאַבעס אייזנס נידערן איבער זיין יונגן מוח.
און ווען נישט די הויכע מויערן, די טראַטוואַרן און דאָס יום-
טובֿדיקע אויסזען פון די מענטשן, וואָלט ער זיך גאָר אַוועק
געזעצט אויף אַ שוועל אין מיטן גאַס און זיך צעוויינט.

אַלטערלעך איז געווען אַזוי פאַרכאַפט פון זיין „נייע וועלט“,
אַז ער האָט פאַרגעסן אי זיך אי זיינע פֿיין. ער האָט גע-
וואַנדערט גאַס איין און גאַס אויס, אַלע וויילע זיך אַוועקגע-
שטעלט ביי אַן אויסשטעל-פענצטער און זיך אָנגעטרונקען מיט

חירוש, זיין ראזאָווע ברויטל איז אים צונויך געקומען, ער האָט דערפון געהאַט דריי סעודות און נישט פאַרגעסן זיך איבער צוילאָזן אַ פּוּז אַויף מאָרגן, וואָרום כאָטש אַלטערל האָט נישט געפילט די געפאַר וואָס רוקט זיך אָן אַויף אים מיט יעדער מינוט וואָס די זון גייגט אַראָפּ אין די צעצונדענע ראַנדן פון הימל, האָט ער דאָך גענוג שכל געהאַט צו פילן, אַז מאָרגן איז אַוויך אַ טאָג און מען דאַרף קלערן וועגן אַ תּכּלית, און וואָס קאָן זיין אַ גרעסערער תּכּלית, אויב נישט איבערלאָזן זיך אַ שטיקל ברויט פון זיין לעבן?

ער האָט דאָס לעצטע רעפּטל ברויט געהאַט איינגעוויקלט אין זיין העמד, פרי עס זאָל אים זיין גרינגער צו טראָגן, אַליין האָט ער זיך געשאַרט איבער די גאַסן, זיך פאַרגאַפּעט, זיך פאַרקוקט און ווי אַוועקגעשוומען פון זיך, פון זיינע אייגענע טעג.

אַבער ווען ער האָט געזען דאָס ערשטע ווונדער, דהיינו, ווי אַ גאַנצע גאַס מיט עלעקטרישע ליאָמפּן, האָבן זיך, פון זיך אַליין, ווי דורך אַ כּישוף שפרוך אָנגעצוינדן, האָט עס, אַנשטאַט באַווונדערונג, אַרויפגעוואָרפן אַויף אים אַ פּחד. ער האָט מיטאַמאָל דערזען, אַז עס באַפּאַלט זיין „נייע וועלט“ אַ אומגעריכטע נאַכט. ביז איצט האָט ער זיך גאַרנישט וועגן דעם פאַרטראַכט. איצט האָבן זיך אינאיינעם מיט אַוונט-כּמאַרעס פאַרקליבן אין זיין אויג שאַטנס פון מורא. ער האָט אָנגעהויבן שפּאַנען איילענדיקער, נישט וויסנדיק ווױזן און צו וואָס, דערצו איז ער ווייט פאַרקראַכן. וועמען ער האָט נאָר אָנגע-טראַפּן זענען עס געווען פּריצים מיט פּריצות, און די פּריצות זענען געגאַנגען אָנגעטאָן ברייטע קאַפּעליושן מיט פּעדערן און וואָלקעס פאַר די אויגן. ער האָט ערשט איצט באַמערקט ווי די פּריצים קוקן אַויף אים, קוקן אים נאָך, אַנדערע ברוגן זיך, אַנדערע שמיכלען...

אַלטערל האָט גענומען זיך צוריק פאַרקירוען. געגאַנגען אויפן ריכטיקן וועג און געמיינט, אַז ער פּלאַנדזשעט ביז ער אָנגעקומען אין די גאַסן, ווי ער האָט מער נישט געזען קיין

פריצים און פריצות, אפיצירן און „גימנאזיסטן“, ער האָט זיך צוריק דערוען אויף די גאַסן ווי דער אָמניבוס האָט אים אַרונטערגעלאָזן. און ווי זיין אויג איז געפאלן האָט ער געטרעפן יידן, מיט לאַנגע כאַלצטלעך, מיט טייליפּעך, און ווייבער מיט קופּקעס, מיט שייטלעך, ווי ביי אים אין דער היים. אַ מידער האָט ער זיך אָפּגעשטעלט מיט דער גאַנצער היפּלאָזיקייט פון אַ פאַרבליאָנדזשעטן.

עס האָבן זיך פאַרביי אים פאַרביינעאייילט יידן מיט קוישן און יידענעס מיט געפּעק. קינדער, ווי ער, זענען אַרויסגעקומען פון די טויערן, זיך געיאָגט מיט רייפן, מאַמעס זענען נאָכגע-לאָפּן, געשריגן און געזידלט. ער האָט זיך דערפילט פאַראיינ-זאַמט און פאַרלאָזן. ער האָט געטרונקן מאַמעשע קילות און מקנה געווען די קינדער אויף וועמענס קעפּ עס פּאַלט דאָס שעלטן. ער האָט אָנגעהויבן זען, אַז יעדעס קינד איז באַהאַפּטן צו עפעס, ווי צווייגן צו אַ בוימ, און ער אַליין איז ווי אַרויס-געריסן און פאַרוואָרפן.

און אַז דער לעצטער סימן פון טאָג האָט זיך שוין ווייט אין הימל געהאַט אָפּגעמעקט, אין די קינדער פאַר די טויערן האָבן אָנגעהויבן צו ווערן שיטערער, האָט ערשט אַלטערל גע-נומען קלערן מיט שרעק וועגן דעם, אַז ער וועט נישט האָפּן ווי צו נעכטיקן.

ער האָט אַליץ געקלערט וועגן דעם אַדרעס, וואָס מיהאַט אים מיטגעגעבן און טראַכטנדיק אַזוי, האָט אים ווי אַן אומ-באַקאַנטע בשורה אָננעיאָגט אַ געשטאַלט פון אַ מענטשן, ווע-מען ער האָט שוין לאַנג נישט געזען און קוים געדענקט. אָבער איצט, אין צייט פון נויט, האָט זי אויפּגעהעלט מיט די קלאַרסטע פאַרבן.

דאָס איז געווען דער לאַמער נאָמע, אַ זון פון זיין מלמד, דעם בלינדן זרח.

ער האָט נאָך געדענקט דעם לאַמען נאָמע פון דער צייט, פון פאַר דער שרפה, נאָך איידער ער, אַלטערל, איז גע-וואָרן אַ באַהעלפּער, ווען ער אַליין האָט זיך נאָך געלערנט

אין דער תלמד תורה. נאָטע איז געווען דער ווי אָן איינגע-
 בויגענע צווייג, וואָס איז איינגעבראַכן אין איין זייט. נאָטע
 האָט זיך תמיד אַרומגעריסן מיט זיין פאָטער, זרח מלמד,
 מחמת דעם, וואָס דער פאָטער האָט אים צוגעטיילט דריי פע-
 ניצלעך ברויט אַ טאָג און דריי פעניצלעך האָט ער געגעבן צו
 זיין ווייב, טיילע מיט די פאַרקאַטשעטע ציין, וואָס איז אַ
 גאַנצן טאָג אַרומגעגאַנגען אין אַ שלאָף קופקע און זיך גע-
 זידלט מיט איר שוויגער, דעם לאַמען נאָטעס מאַמע. נאָטע
 האָט זיך „געמוזט העלפן“ און אויפגעגעסן דאָס וואַרימס, וואָס
 די קינדער האָבן מיט זיך מיטגעברענגט. עס האָט אָפילו גע-
 טראָפן, אַז ווען דער טאָטע, דער מלמד, האָט אַרויסגעריסן
 פון צווישן דעם זונס ציין אַ ביסן פּרעמד ברויט, האָט זיך
 געמאַכט אַ געשלעג. די קינדער פלעגן דאָן אַרויפּשפּרינגען
 אויף די טישן, אויף די בעטן, אויף די בענק און אָפילו אויפן
 קוימען, ווי אַ צעשראַקענע מחנה הינער, בעת אָן אַומגעבע-
 טענער גאַסט כאַפט זיך אַריין צו זיי אין די שטייגן. ביי יעדן
 געשלעג האָט טיילע געהאַט אַ טבע זיך צו וואַרפן אויף דער
 ערד, שרייען געוואַלט, און דערביי ספּאַזמירן, טרייסלען מיט
 די פלייצעס און וואַרפן מיט די הענט און פיס, אַז מען האָט
 זיך גאָר געמוזט לאָזן ראַטעווען און אויפגיסן אויף איר פנים
 אַ גאַצע שעפּ מיט וואַסער.

אַלטערל געדענקט נישט ווי אַזוי, נאָר איינמאָל, ווען ער
 איז געקומען אין תלמוד תורה, האָט ער געטראָפן, אַז דאָס
 הינקל „אונטערן ווענטל“ ווו עס איז געשטאַנען אָן אייזערן
 בעטל און אַ הילצערנע שלאָפּבאַנק איז דאָס מאָל געווען אויס-
 גערוימט. אויפן אָרט פון אייזערנעם בעטל איז געווען געמאַכט
 אַ נידריקע באַנק פאַר קינדער און אויפן אָרט פון דער שלאָף-
 באַנק איז געשטאַנען דעם רבינס פאַרשלאָסענע ברויט-שענקל...
 האָט מען זיך דערוווסט, אַז נאָטע מיט זיין ווייב זענען
 אַוועקגעפאַרן אין דער גרויסער שטאָט, און שפּעטער האָט ער
 עפעס געהערט, אַז זיי וואוינען אויף דער און דער גאַס.

איצט, אין זיין פארצוהייפלונג, איז אויפגעקומען אין זיין
ופרון דער נאָמען פון „דער און דער“ גאָס.
אַלטערל האָט באַשלאָסן זיי אויפצוזוכן.
ער איז צוגעגאַנגען צו אַ ווייבל און געפרעגט ווי אַזוי
מען גייט דאָ און דאָ.

האָט דאָס ווייבל, נישט האַבנדיק קיין צייט זיך אומצו-
קוקן, אים אָפּגעהאַקט מיט אַן ענטפער:
— דו ביזט דאָך דאָ און דאָ.

און איידער זי איז אַנטרוינען אין טויער, האָט אַ צוויי-
טער, אַ ייד, וואָס אַלטערל ווייכט נישט פון וואַנען ער איז
דאָ אויסגעוואקסן און ווי ער האָט זיך איינגעהערט זיין פרעגן,
אַריינגעוואָרפן:

— וועלכן נומער דאַרפסטו אויף דער גאַס.
אַלטערל האָט נישט געוויסט, וואָס אַזוינס עס האָט צו-
טאָן אַ גאַס מיט אַ נומער און ער איז געבליבן שטיין אָן
ענטפער.

איז דער ייד אַוועקגעאַנגען און אים איבערגעלאָזט:
— מעגסטו זוכן פון היינט ביז מאָרגן.
און אַז עס זענען צוגעקומען נאָך מענטשן און האָבן
גענומען אויספרעגן אַלטערלעך וועגן דעם מענטש, וואָס ער
זוכט, האָט ער געוויסט נאָר בלויז איינס צו ענטפערן:
— איך ווייס נישט.

מען האָט אים באַשאַטן מיט פראַגן:

— ווי אַזוי זעט ער אויס?

— ער איז אַ לאַמער.

— ער גייט אויף קויליעס?

— ניין, ער הינקט נאָר.

האַבן די פאַרזאַמלטע גענומען אויסרעכנען אַלע הויג-
קענדיקע, וואָס וואוינען אין דער און דער גאַס און וועגן
לאַמען נאָטע האָט זיך קיינער נישט געקאָנט דערמאָנען.
אייער האָט געפרעגט:

— ווי זעט ער אויס?

האָט אַלטערל געענטפערט:

— זיין ווייב האָט גרויסע, פאַרשוואַרצטע ציין.

דער ערשטער ייד איז צוריקגעקומען און זיך נאָך גע-

בייזערט:

— אז מען ווייסט נישט קיין נומער פון אַ הויז, ווי אזוי

קאָן מען זוכן.

אין אַידער ער איז אַוועקגעגאַנגען האָט ער אים צו-

געלייגט אָן עצה:

— גיי פון הויף צו הויף און פרעג זיך נאָך, אפשר וועט

מען וויסן.

דאָס רעדל איז זיך פאַנאָדערגעגאַנגען. קיינער האָט

נישט געפרעגט אָדער געוואָלט וויסן צי האָט ער, אַלטערל,

ווי צו גיין שלאָפן און צי האָט ער וואָס געהאַט אין זיין

מויל. עטלעכע האָבן אים אַפילו יאָ געפרעגט פון וואָנען ער

איז און ווי לאַנג ער איז שוין הי. אָבער קיינער האָט זיך

וועגן מער נישט אינטערעסירט.

אַלטערל האָט געשאַלט און אָנגעהויבן גיין פון הויף

צו הויז, פון טויער צו טויער און וועמען ער האָט געזען,

וועמען ער האָט געטראָפן, האָט ער געפרעגט:

— וווּ וואוינט דאָ דער לאַמער נאָטע, וואָס האָט אַ ווייב

מיט פאַרקאָטשעטע ציין?

נאָר קיינער האָט נישט געוואוסט וואָס צו ענטפערן און

אַנדערע האָבן אַפילו נישט געוואָלט אויסהערן.

אזוי איז ער געגאַנגען ביז אין דער טיפער נאָכט

אַריין. ביז די גאַס האָט אָנגעהויבן ליידיקער ווערן, די גע-

וועלבלעך האָבן זיך צוגעמאַכט און די גאַז-לאַמפן, וואָס האָבן

געלויבטן מיט אַ גרין פאַריתומט פייערל, ענדלעך צו זיין גע-

מיט, זענען נאָך שאַטענדיקער און טונקעלער געוואָרן.

און אז ער האָט שוין געהאַט זיך מיאָש געווען און אָנ-

געהויבן זוכן וווּ אַ שטיין, זיך אַוועקצוועזן און צומאַכן די

אויגן, האָט ער ענדלעך געטראָפּן אַ יינגל, וועלכער האָט אויף
זיין פּראָגע געענטפּערט מיט אַ צווייטע פּראָגע:

-- וואָס טוט ער?

אַלטערל האָט נישט געוואוסט וואָס צו ענטפּערן.

האָט יענער פאַר אים געענטפּערט:

- ער לערנט מיט מיידלעך?

אַלטערל האָט נישט גענוי געוואוסט צי יאָ, נאָר געענט-

פּערט האָט ער „יאָ“, ווייל אַזוי האָט ער זיך אין דער רגש
משער געווען.

דער יינגל האָט אים געזאָגט, אַז אַזאָ אין אַזאָ מענטש

מיט אַזאָ און אַזאָ ווייב וואוינט אין דעם און דער נומער, און

אַלטער האָט זיך געלאָזט אַהין, וווּ דער אומבאַקאַנטער האָט

אים אָנגעוויזן.

דער פאלאז...

דער הויף פון דעם און דעם נומער, האָט מיט זיך פאַר-
געשטעלט אַ געדיכט קליין שט טל.
צום ערשט איז אַלטערל אַריין אין אַ טויער, וואָס האָט
געשמעקט מיט פאַרלעגענער פייכטקייט. עס איז געווען פינצ-
טער, ערגעץ וווּ פון אַ ווינקל, פון צווישן שפינוועבס האָט זיך
גערויכערט אַ לעמפל אין אַן אָן שוויבנדיקן לאַמטערן. ווען
אַלטערל איז אַרויס דורכן טויער פון דער צווייטער זייט, האָט
ער פאַרנומען אַ געשריי פון קינדער און ער האָט שוין גע-
קריגן דעם איינדרוק ווי אַ מחנה זשאַבעס קוואַקען ערגעץ אין
די זומפיקע בלאַטעס.

פון די אָפענע טירן, וואָס זענען געווען אין דער נידער
און האָבן אויסגעזען ווי די הערינג-קרעמלעך ביי אים אין
שטעטל, האָט זיך געהערט אַ ויח פון ריישעכק, געשרייען
פון טאַטעס, געוויינען און געלעכטערט פון קינדער. אין מיטן
הויף איז געשטאַנען אַ רעדל מיט יידן און געשמועסט גייעס.
אַלטערל האָט אָנגעטראַפן אַ יידענע און האָט זי דרייטט גע-
פרעגט אויף דעם, וועמען ער זוכט.

און אַז די יידענע האָט שוין גוט געהערט, ווי דאָס
יינגל פרעגט זיך אויף דעם לאַמען נאַטע, האָט זי זיך איבער-
געפרעגט :

— דער לאַמער נאַטע?

האָט אַלטערל צוגעגעבן פאַר זיכערקייט:

און דאָס ווייב האָט גרויסע אַרויסגעשטאַרצטע ציין.
די יידענע האָט געהאַלטן אין איין איבערפּרעגן:
— דאָס ווייב האָט גרויסע אַרויסגעשטאַרצטע ציין?
האָט אַלטערל ווידער פאַרפּעסטיקט:
— און ער לערנט מיט מיידלעך.
און די יידענע האָט ווידער געפּרעגט:
— וואָס לערנט ער?

האָט דאָס מידע יינגל געענטפּערט און געוואַרט אויף
אָן ענטפּער:

— איך הייס?

האָט די יידענע אים אָפּגעשיקט צו אַ ייד און אַליין
האָט זי נישט קיין צייט געהאַט ווייטער אים אויסצוהערן און
איבערפּרעגן.

און דער ייד איז שוין געשטאַנען אָנגעגרייט מיט אַ
פאַרטיקן ענטפּער אויף די ליפּן, און קוים האָט זיך די יידענע
אָפּגערוקט, האָט ער גלייך אַלטערלעך דערלענגט שלום-עליכם
און געוואַלט וויסן:

— צוים לאַמען מלמד?

און איידער אַלטערל האָט געענטפּערט „יאָ“, האָט דער
ייד אים שוין געהאַלטן פּעסט אין דער האַנט, אַזוי, אַז עס
האָט אויסגעזען ווי ער האָט אים צופּלייסנט געגעבן שלום-
עליכם, פּדי ער זאָל אַריינקריגן זיין האַנט, דער ייד איז גע-
גאַנגען האַלטנדיק אַלטערלס הענטל איינגעשלאָסן אין זיינער,
ביז ער איז צוגעקומען אין ווינקל הויף פאַר אַ גרויס שוואַרץ
לאַך, וואָס איז געווען אויסגעהאַקט אין דער וואַנט, דאָרט
האָט ער אים אַריינגעשטופּט און געזאַגט:

— פאַמעלעך גיי אויף די שטיגן, ביז דו וועסט אַרויפ-
קומען אויבן, אויפן העכסטן גאַרן.

אַלטערל האָט געקלעטערט אויף די שטיגן און מיט זיין
טראַט דערפּילט, ווי די טרעפּ דרייען זיך אונטער זיינע פּיס.
ער האָט זיך אָנגעהאַלטן אָן דער וואַנט און אויסגעוויזן האָט
זיך אים, אַז עס וואַקסן אים אויבן נעגל, און די נעגל עסן

זיך איין אין דער מויער, וואָרים ווען נישט, וועט ער זיך אויסגליטשן און אַראָפּפּאַלן ערגעץ אין אַן אָפּגרונט צווישן שוואַרצע קעץ און פּלעדערמיזן...

אַז ער האָט שוין מער נישט געפילט קיין טרעפּ אונדער טער זיך, האָט ער ערשט גענומען שאַרן מיט די פיס, ווי ער וואָלט געוואָלט אויספרוון, צו איז עפעס דאָ אַזוינס אויבן, וואָס איז שנייך צו אַ באַדן, צי וועט ער נישט בלייבן אַזוי שוועבן אין דער רופּט...

און שאַרנדיק אַזוי מיט די פיס און טאַפּנדיק אַזוי מיט די הענט, האָט ער דערוויל געעפנט אַ טיר און אַ טונקעלער שיין פּון אַ פאַרהושעכט לעמפל האָט זיך אַרויסגעשטאַכן און צוזאַמען מיט דעם אַ קול, ווי פּון אַ פאַרשטיקעניש אַרויס: - ווער איז דאָרט?

האָט אַלטערל זיך דערשראָקן פאַר דעם, וואָס ער דער-שרעקט אַנדערע און געענטפערט ווי מיט אַ געבעט: - ס'איז איך.

דאָס קול פּון דער טיר אַרויס האָט זיך נאָך מער אויס-געלענקט און כמעט אויסגעשריגן מיט פּחד: - ווער איז דאָס איך?

און אויף יענעם קול האָבן זיך באַוווּן נאָך קעפּ צע-שויבערטע, איינגעהילטע אין שאַטנס און האָבן זיך געקלעפט איינער צום אַנדערן און אַ סאך קולות מיטאַמאָל האָבן ווי געדברענט אינם הושך אַריין.

- רופּט זיך אָן, ווער איז?

און אַז די קעפּ מיט די פּנימער האָבן זיך גענומען רירן, אַרויסרוקן זיך פּון דער טיר און איבער איינעמס אַקסל האָט זיך שוין אויך באַוווּן דאָס פאַררויכערטע לעמפל מיט אַ צו-געקלעפט שטיקל פּאַפּיר אויפן גלעזל, האָט אַלטערל אָנגעהויבן צו וויינען און אַרויסצייטערן מיט זיין שטים:

- ס'איז איך. לאָזער יצחק'ס אייניקל... הינדע די פּעד-

דער-שלייסערן.

נישט פאַר אַלע האָט דער נאָמען אַזוי היימיש געקלונגען,

ווי פאָר דער בלאַטער קאָפּקע, וואָרום די בלאַטע קאָפּקע, וואָס
האַט זיך קאָפּויער געהויבן אויפן ווייבלס קאָפּ, האָט זיך אַראָפּ-
גערוקט טיף ביז איבער די אויגן און אין דער אייגענער צייט
האַט זיך דאָס לעמפל אויפגעהויבן הויך איבער אַלע קעפּ, אַז
מען האָט אַזש געקענט זען, ווי דער רויך צעשפּרייט זיך אויפן
בעליק, ווייל ער האָט שוין גישט געהאַט וווּ העכער צו גיין.
אַלטערל האָט דערווייל שוין דערקענט די ציין, די אַרויסגע-
שטאַצטע ציין, האָט ער זיך משער געווען, אז דאָס איבריגע
פון דער געשטאַלט מוז שוין געהערן צום לאַמען נאָטעס ווייב,
האַט ער זיך דערנענטערט צו די זוכנדיקע.

די זוכנדיקע האָבן אים נישט געזען, נאָר אָנגעטאַפט,
זיי האָבן אים ממש אַריינגעכאַפט אין זייערע הענט ווי מען
כאַפט אַ שפּאַרבער, ווען ער רייסט זיך אַריין אין אַ געסט
פון פייגעלעך, נאָר אומגעריכט פאַר אַלעמען, אַפילו פאַר אַל-
טערלעך און פאַר זיך אַליין אויך, האָט דעם לאַמען נאָטעס
ווייב געגעבן אַ געשריי אַרויס:

— אוי, אַ בראַך איז צו מיר, דאָס איז דאָך גרשון. אַל-
טערל דער יתום!

אין עטלעכע רגעס אַרום איז שוין אַלטערל געווען אין
„שטוב“ פון זיינע געזוכטע און באַגערטע מענטשן, ביים לאַ-
מער נאָטע, דעם בלינדן זרח'ס זון, זיין געוועזענעם מלמד.
די שטוב פון לאַמען נאָטע איז באַשטאַנען פון אַ לאַנגן
בוידעם, צו וועלכן מען האָט נאָר צוגעשטעלט דאָס פּאָדערש-
טע ווענטל און אין אַ ווינקל. צו דעם געמויערטן קוימען,
וואָס טראָגט אַרייס דעם רויך פון די אונטערשטע שטאַקן, האָט
מען אויך דאָ צוגעשטעלט אַן אייזערן אייוועלע און אַריינגע-
שטאַכן אין דעם קוימען אַ בלעכענער רער.

אויסציען אַ האַנט הויך איבערן קאָפּ האָט מען נישט
געקענט. מחמת דער בעליק מיטן דאָן איז געלעגן איבערן
קאָפּ, און ווען דער הייכער הויז-פאַרוואַלטער פלעגט יעדן
„אַכטן“ פון תורש אַרויפקומען נאָך דירה-געלט, פלעגט ער מוזן

שטיין איינגעבויענערהייט. אין די פריערדיקע צייטן, ווען דער
לאַמער נאָטע פלעגט אים באַצאָלן פינקטלעך צו דער צייט,
פלעגט זיך דעם פאַרוואַלטערס געמיט אויסגלייכן און ער פלעגט
שוין זאָגן:

— אַהאָ — מען מוז שטיין פאַר אייך מיט אַ געבויענע-
נעם קאָפּ, כדי צו קריגן דירה-געלט...

נאָר דאָס זענען געווען די פריערדיקע צייטן. איצט צאָלט
שוין דער לאַמער נאָטע נישט אַזוי פינקטלעך. די זעקס רובל
אַ חודש איז איצט נישט אַזוי גרינג אַרויסצונעמען, און דער-
צו האָבן די שכנים פון הויף אויף אים פאַריבל געהאַט, וואָס
ער איילט זיך אַזוי פונקט דעם זאַכטן צו צאָלן, זיי קאָנען באַ-
שטיין צו צאָלן דעם אכט און צוואַנציקסטן, מען טאָר אַ ווירט
נישט אַזוי צעלאָזן די קישקעס...

וואָס דער לאַמער נאָטע געפאַלגט, מיט שכנים קאָן מען
זיך נישט איינרייסן. ביסלעכווייז איז דאָס געוואָרן אַ רגילות,
און היינט דאָנקט דער פאַרוואַלטער גאָט, אויב ער קריגט
ארויס די זעקס קאַרפּן דעם צווייטן זאַכטן, וואָרים פאַר נטען
זענען שוין נישטאָ די גוטע צייטן פון אַמאָל, די מאַמעס ווילן
בעסער שיקן זייערע מיידן צו אַ רבצין איידער צו אים, צום
מלמד.

האַט ער זיך מיישב געווען און פאַרדינגען אַ האַלבן
„צימער“ צו אַן אַנדער פאַר-פאַלק מיט דריי קליינע קינדער,
וואָס דאָס גרעסטע איז נאָך קלענער פון קלענסטן, ווייל עס
קאָן נישט גיין און רוקט זיך כסדר אויף איין פיסל און ווייל
עס איז בלייך און האָט אונט-גרגעשוואַלענע בלויע רעדער אונט-
טער די אויגן און אַז עס פאַ-היסט זיך פאַרקייכט עס זיך.
מזו מען האַלטן פאַרהאַנגען דאָס לאַך, וואָס איז געמאַכט גע-
וואָרן, אַז טויבן זאָלן דאָרט אַריינפליען און איצט איז עס אַ
פענסטער.

דער „סוב-לאַקאָטאַר“ שטאַמט פון אַ קליין שטעטל, וואָס
ליגט, ווי אַן אַרבעטל נעפּן דעם שטעטל, פון וואָנען אַלטערל
און דער לאַמער נאָטע קומען. ער קאָן דעריבער דעם גאַנצן

חוס פון אַלטערלעך און האָט ווינציק דרך-ארץ פאַרן לאַמען
נטע, וואָרום ווען נישט דאָס, וואָלט ער דעם ווינקל אין האַלבן
צימער, וואָס ער האָט געדונגען ביי נטען פאַר דריי רובל אַ
חודש, נישט אָפּפאַרדונגען צו אַ שוועסטער מיט אַ ברודער - אַ
ווינקל, אין וועלכן מען שטעלט דאָרט אויף יעדן אָונט צוויי
איזערנע בעטלעך...

נטען וואָלט עס נישט אַזוי פאַרדראַגן, ווייל מיט דער
שוועסטער און ברודער איז גאַנץ היימלעך אין „שטוב“. די
שוועסטער, אַז זי קומט פון דער אַרבעט, וויל זי צושטעלן אַ
טעפּל אויף דעם קעכעלע פאַר דעם ברודערס וועגן. די
הויפט־באַלעבאָסטע פון „הויז“, נטעס ווייב וויל דאָס נישט ליידן,
מישט זיך אַריין דעם סובלאַקאָטאַרס ווייב, הויבן זיך ביידע
אָן צו קריגן, דערנאָך אַראָפּרייסן די קאַפּקעס און נאָך דער-
נאָך - אויספליקן די האָר. און ביז די מענער קומען, זענען
שוין די טעפּלעך איבערגעדרייט און די „שטוב“ איבערגעקערט.
נעמט זיך יעדעס ווייב שעלטן איר מאַן און נאָר דער ברו-
דער מיט דער שוועסטער זענען שטיל, און, נעמען פאַר לויב,
דערמיט איבערצובעטן דאָס פאַרפאַלק און זען, עס זאָל ווידער זיין
שלום. פאַרדריסן פאַרדרייט נאָר נטען, וואָס דער שכן נעמט
ביי זיין שכן גאַנצע צוויי און אַ האַלבן רובל דירה-געלט, אַזוי
אַז ער וואוינט שוין כמעט בחינם.

די לעצטע צייט האָט דער „ברודער און די שוועסטער“
אויפּגעהערט צו אַרבעטן, האָבן זיי נישט געצאָלט קיין דירה-
געלט. און אַז זיי האָבן נישט געצאָלט קיין דירה-געלט, האָט
שוין דער שכן אויך נישט געצאָלט, האָט נטע שוין אויך נישט
געהאַט קיין חשק צו צאָלן. דער פאַרוואַלטער האָט אָבער נישט
געוואָלט וויסן פון קיין זאך, ער האָט געפאַדערט דאָס זייניקע,
די גאַנצע זעקס קאַרבן דירה-געלט, און נטען האָט זיך נישט
געגלוסט צו באַצאָלן פאַר אַנדערע לאַקאָטאַרן, אַזוי האָט מען
זיך געהאַלטן אין איין קריגן, אין איין אַרומרייסן און... קאָכן
פון די זעלבע טעפּלעך און שלאַפּן אונטער דעם זעלבן
שטיקל דאָך...

ווען מען האָט אַריינגענומען אַלטערלעך, האָט מען גע-
האַט פאַרגעסן, אַז ערשט מיט עטלעכע מינוטן האָט מען זיך
געקריגט איבער דעם, ווער עס האָט היינט געדאַרפט אַריי-
גיפן נאָפּט אינם לעמפל, און אַזוי ווי יעדער האָט געהאַלטן,
אַז דאָס געהערט צום אַנדערן, און אַזוי ווי יעדער אַנדערער
האַט נישט געוואָלט צוגעבן, האָט דער ערשטער געוואָלט אויס-
לעשן און דער צווייטער האָט עס נישט געוואָלט ליידן, האָט
מען זיך אַזוי לאַנג געאַמפּערט ביז דאָס גלעזל האָט געפלאַצט,
און עס וואָלט אַוואַדאי געווען הימל עפּן זיך, ווען אַלעערלעך
אַרומשלייכן איבערן בוידעם וואָלט נישט אַלע פאַרינטערעסירט. דאָס
ערשטע האָט מען געמיינט, אַז דאָס איז אַ גנב, אין אַזוי ווי
יעדע פּון די דריי שכנות האָט געהאַט הענגען אַ ביסל וועט,
האַט מען געמיינואַם דערשפּירט די סכּנה און זיך געלאָזט אינ-
איינעם פאַרטיידיקן זייער ביסל האָב און גוטס...

איצט האָט מען שוין אַלטערלעך אויסגעפרעגט ווי אַזוי
ער קומט אַהער, און וואָס ער טוט דאָ? און ווי אַזוי האָט ער
זיך דערפּרעגט, און מען האָט זיך געגרויסט, אַז דאָ איז נישט
דאָס קליינע שטעטל, און אַז מען וויל איינעם אויסגעפינען,
מיז מען האָבן יענעם נומער און אַז מען ווייסט נישט איז
טאַקי שולעכט.

אויסגעפרעגט זיך וואָס מען הערט אין שטעטל, איז אויפ-
געשווומען די פּרעג וווּ וועט אַלטערלעך שלאָפּן, אַז קיין פּיצל
ערד איז אַפּילו נישטאָ, און דאָ איז שוין שפּעט אויך, איז
געבליבן מען זאָל אים אַריינלייגן צום „ברודער“ צופּיסנס,
מחמת נישט צופּוסנס, איז שוין געשלאָפּן אַן אַנדערער, אַ ייד
אַ סטאַלער, וואָס האָט געצאָלט די „שוועסטער און ברודער“ אַ
האַלב קאַרבל אַ חודש דירה-געלט, פאַר שלאָפּן מיט אים
אין בעט.

אַלטערל ווערט אז אַרבעטער

דער אינדערפרי איז אין נאָטעס „הויז“ געווען אָנגעצויגן און פאַרכמורעט.

געווען האָט עס זיך דערפון, וואָס דער סטאַלער איז אַיפגעשטאַנען אָן אומצופרידענער און וואַשענדיק זיך דאָס שטיקל פנים מיט אָן אַיינגענעצטער האַנט, האָט ער געברומט: – איך בין אַ ייד, אָן אַרבעטאַרער, און אז מען קאָן נישט אויסציען קיין פוס אַ גאַנצע נאַכט, וואָס טויג עס? און אז אַלע האָבן געשוויגן, האָט ער שוין העכער צוֹ געברומט:

– אז איך צאָל, דאַרף איך האָבן וווּ אָויסצוציען אַ פוס... נישט גענוג, וואָס מען קוועטשט מיר אָפּ די זייטן... האָט שוין דאָס דעם לאַמען נאָט. ס'ווייב נישט געקענט פאַרטראַגן, און וויפל עס האָט זיך ביי איר אָנגעקליבן ביי טאַרניש צום לאַקאַטאַר, האָט זי אויסגעשאָסן מיט רוגז: – אַר דעם האַלבן קאַרב אַ חודש, ווילט איר אפשר דאָס בעט אַליין פאַר זיך?

ביי אָן אַנדער געלעגנהייט, וואָלט דער לאַקאַטאַר געווען צופרידן, וואָרום אים אַליין האָט עס אויך פאַרדראָסן, וואָס זיין סובֿ-לאַקאַטאַר, דער „ברודער מיט די שוועסטער“ לאָזן זיך וואויל-גיין און פאַרדינגען אַ חלק פון זייער בעט, נאָר דאָס מאַל האָט ער נישט געוואָלט צוגעבן גערעכט זייער „הויז-באַ-לעבאָס“ און ער האָט זיך אַיינגעשטעלט פאַר זיין סובֿ-לאַקאַטאַר:

אין אז איר צאלט אינגאנצן נישט קיין דירה-געלט!
 האָט דאָס פאַרדראָסן אי נאָטען, אי זיין ווייב. האָט מען
 זיך גענומען רייסן, שרייען און שעלטן. אין מיטן דערניצן איו,
 דער ייד - דער סטאַלאַר אַרויס צו דער אַרבעט און שוין
 נישט געטרונקען דאָס ביסל וואַרים וואַסער, וואָס ער שטעלט
 זיך אַליין צו. האָט דאָס די שוועסטער נישט געקאָנט פאַר-
 טראָגן, וואָס אָן עלנדער מאַנספּיל מוז אַוועקגיין אומאיבער-
 געביכן, האָט זי געכאַפט אַ נאַסע שמאַטע און פאַרשטאַפט די
 רער פון אייזערנעם אויוועלע, אַזוי, אַז דער רויך האָט גענו-
 מען געדיכט צוריקציען און זיך אַוועקגעלייגט אונטערן בעליק.
 חצן דער טשאַד האָט גענומען רייסן אין די העלזער, איז גע-
 וואָרן נאָך מער אַ געשריי, האָט נאָטעס ווייב מיט די אַרויס-
 געשטאַרצטע ציין, גענומען דאָס אייזערנע בעטל פון דעם „ברוי-
 דער“ און עס געוואָלט אַרויסשטעלן אין דרויסן. האָט דאָס די
 סובלאַקאָטאַרין נישט געוואָלט דערלאָזן, האָט זי אויפגעריסן נאָטעס
 ציכן פון בעטגעוואָנט, האָבן זיך גענומען שיטן ברודיקע פּע-
 דערן, האָבן זיך די געשרייען דערווייל פאַרשטאַרקט, די קולות
 פאַרנרעסערט און די קללות פאַרמערט...

דערווייל האָט מען אין הויף דערהערט די געשרייען,
 אָבער אַזוי ווי מען איז צוגעוואוינט געווען, אַז אויף דער „פּא-
 ציאַטקע“ - דעם דאָך-שטיבל, זאָלן זיך אָפט הערן קריגערייען,
 האָט עס קיינעם נישט געאַרט. אָבער ווען די נאָטעכע האָט
 דערשפּירט אַ פּליסיקייט אויף איר שטערן פונם ראַנדל מיט
 רי זעקס אייזערנע פּיסלעך, וואָס איז איר געפּלויגן אין שטערן
 צריין, האָט זי געמאַכט אַ געוואָלד, אַז מען שעכט. דאָמאָלט
 ערשט האָט דער הויף אויך נישט געקאָנט בלייבן שטיל, און
 גענומען זיך אַרויפּטראָגן איבער די צעקרוּמטע טרעפּ אין דער
 געדיכטעניש פון רויך און פּעדערן. ערשט ווען מען האָט צע-
 ריסן דאָס בינטל געשרייען, וואָס האָט זיך געהאַט צענויפגע-
 וויקלט אין איין קנול, אָפּגעריסן איינס פונם אַנדערן. האָבן די
 קולות און קללות זיך געלאָזט הערן פון פאַרשירענע ווינקעלעך.
 אַלטערל האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָס אַליץ איז געשען

איבער אים, כאָטש אָן אים האָט שוין קיינער נישט געדענקט
זי אָן איבעריקער דאָ אויף דער „שמחה“ האָט ער זיך אַרויס.
געשאַרט, דורכגעשוּפּט דורך די מענטשן, וואָס האָבן באַלייגט
די שטיגן, אַ שטייג געטאָן אַ ביסל פּרישע לופט אויסגעמישט
מיט פייכטן מיסט, וואָס האָט זיך געדעמפט אין גרויסן מיסט-
קאָסטן אויסן הויף, אויפגעשטעלט דעם קאָלנער און אַרויס
דורכן טויער צוריק אין דער גאַס אַריין, צוריק אין זיין נייער
וועלט.

דער הונגער, צו וועלכן אַלטערל איז צווי צוגעוויינט
געווען, און וואָס ביי אָן אַנדער געלעגנהייט וואָלט עס אים
נישט צווי שטאַרק געמאַטערט, האָט אים איצט נישט אָפּ-
געלאָזט.

די גאַס, וואָס ער האָט נעכטן אויסגעמאַסטן אין דער
גאַנצער לענג, האָט איצט געהאַט אָן אַנדער אויסזען. עס זענען
געווען דאָרט אָן אַ שיער מענטשן, מען איז געשטאַנען אויף
די טראָטוואַרן, מען איז געזעסן אויף שטייבער, אויף טרעפלעך
פון געוועלבער, אויף וועגעלעך און אַפילו אין די פענטער.
און די אַלע, וואָס זענען דאָרט געזעסן אָדער געשטאַנען זע-
נען נישט געווען ליידיק, נאָר האָבן געהאַט עפעס צו פאַר-
קויפן. איינע - פּרישע ברוינע בייגל, מיט מאָן אָנגעשאַטן
אויף די פּיעכטלעך, אַז אַלטערל האָט אַזש געפילט דעם פּרישן
טעם זייערן אויף זיינע ציינדלעך, אָן אַנדערע האָט געהאַט
אַ קוישל מיט געקאַכטע עפל, אַ דריטע - היימיש געמאַכטן
קעז-קוכן, אויף אָן אַנדערן אָרט האָבן זיך גאָר געבראַטן קאַר-
טאָפּל, און אויף אַ בלעכענעם טעלער דערביי איז געלעגן אַ
צעשניטענער הערינג...

דערנעבן זענען געשטאַנען גאָרקוכן אין מיטן גאַס; ביי
טישן זענען געווען אויסגעזעצט מענטשן, זיך געבלאָזן אין די
הענט אַריין און געגעסן שיסעלעך מיט זופּ. אַלטערל האָט
דערקענט וואָס פאַר אַ זופּ דאָס איז, פשוטע קליסקעלעך מיט
אַרבעס און פאַריישט מיט אָנגעברוינטע ציבעלעס... ער האָט
זיך אַוועקגעשטעלט מחמת נייגעריקייט, וואָרום קיינמאָל האָט

ער נאָך נישט געזען, מען זאָל זיצן אין מיטן גאַס ביי אַ טיש
און מען זאָל עסן וואַרים געקעכץ...

און קונדיק אזוי זענען די געברוינטע ציבעלעס אים
אַריינגעקראַכן אין נאָז, און פון דאָרט - ביז צום שטערן, ווי
טוטסעס ווערימל, געשפאַרט זיך ביז צום מוח און אים אַזש
אונטערגעהויבן דעם שאַרבן...

ער איז אַוועקגעגאַנגען און אַ ביסל ווייטער האָט ער
דערזען ווי אויף אַ פּאַן פּרעגלען זיך שטיקלעך קישקע. צום
ערשט האָט ער געמיינט, אַז דאָס איז גויאישע „קאַלבאַס“,
אַבער באַלד האָט ער געזען ווי עס קומען צו אידענעס אין
וואַרעמע שובעס, מסתמא סוחרטעס, און זיך געהייסן דערלאַנג-
גען אַ הייס קישקעלע - האָט זיך שוין דאָס שפייזעכץ גענומען
נאָך מער גאַווערן פון זיינע ליפן...

אין אַ רינשטאַק איז געלעגן אַן עפל. אַלטערל האָט זיך
אַוועקגעשטעלט וואַרטן און זען, צי וועט אימיצער אויפהויבן
דעם עפל צי נישט.

ער איז געשטאַנען און געהלומט, ווי ער האָט שוין דעם
עפל אין האַנט, ווי ער בייסט אים איין, ער איז זיס... ער
האַט שוין אַפילו געפילט דעם טעם דערפון, אַבער, אַז ער האָט
זיך אַליין ווי אויפגעכאַפט פון זיין פאַרטראַכטקייט, האָט ער
געזען ווי קיינער האָט דעם עפל נישט אויפגעהויבן. ער האָט
זיך ענדלעך אַנגענומען מיט מוט און איינבויגנדיק זיך, אַז
דאָס בליזט האָט אים געשלאָגן אין פנים האָט ער אויפגעהויבן דעם
עפל און ערשט דערזען, אַז ער איז געווען אַפגעביסן און
אַרומגעפילט.

פונדעסטוועגן האָט זיך אַלטערל נישט אַפגעזאָגט פון
דער מציאה, ער האָט נישט אַוועקגעוואָרפן דעם עפל, נאָר
בלויז אים אַרומגעווישט מיט זיין אַרבל, אַרומגעצופט מיט די
נעגל דאָס פאַרפילטע און אויפגעגעסן.

דערווייל האָט ער זיך געשלייכט דורך גאַסן און סקווערן,
דורך געסלעך און דורכגאַנגס-הייף. ער האָט נישט געהאַט קיין
ציל און זיך געטראָגן ווי אויף הפקר-פליגל. אַמאָל האָט ער

פאטראכט עפעס אַ נייגיריקע זאך, מיט וואָס די גרויסע שטאָט
 איז פול. אמאָל האָט ער זיך אָפגעשטעלט זען, ווי איינער
 האָט געשפילט אויף אַ האַרמאָשקע, און אַ פּאַפּוגיי האָט אַרויס-
 געגעבצט עפעס אָן אומפאַרשטענדלעך וואָרט, און ווען איינער
 האָט געגעבן עפעס אַ מטבע דעם, וואָס האָט געדרייט מיטן
 שפּיל־קאָסטן, האָט די פּאַפּוגיי אַרויסגעצויגן עפעס אַ געל צעטעלע...
 אַלְטערל איז געווען אויסגעטון פון געדאַנקן, ווייל ער
 האָט מורא געהאַט צו טראַכטן. אין אָנהויב איז אים איינגע-
 פּאַלן דער געדאַנק, ווי וועט ער היינט נעכטיקן? נאָר עפעס
 אין זיך איז אויפגעשטאַנען אַ בטחון, אַ זיכערקייט, אַז ער
 וועט נישט פאַרפּאַלן ווערן.

דער טאָג איז שוין געשטאַנען נידריק, די אָנקומענדיקע
 נאַכט האָט גענומען אָנזאָגן די גרויע בשורה, אָבער דעם יינגל
 איז געווען פיל לייכטער ווי נעכטן, בעת ער האָט זיך געלֶאָזט
 זוכן דעם אומבאַקאַנטן אַדרעס פון דעם לֶאָמען נאַטע. איצט
 האָט ער שוין נישט געזוכט, נאָר איז געווען זיכער, אַז עמין, אַ
 אומבאַקאַנטער, אַ קיינמאָל נישט געזעענער טראַגט זיך איצט
 אַרום איבער די גאַסן פון אָט דער גרויסער שטאָט, און ער-
 גען ביי אַ צענויפקום פון גאַס מיט גאַס וועט ער אים געפונ-
 נען און יענער וועט אים מיטנעמען און אים געבן אַ געלעגער
 אונטער זיין קאַפּ, אַ ביסן ברויט אין זיין שוין פאַרשמאַכטן מויל.
 און אַזוי ווי ער האָט געטראַכט, אַזוי איז געשען.

עפעס אַ ייד אין אַ לֶאָנגן כאַלֶאַט, וואָס האָט אויסגעקערט
 די גאַס אַרום די טריט, מיט אַ גאַר ברייטן היטל, ווי אַ קיין
 קיילעכדיק טישר, האָט זיך פּלוצלינג פּאַוויון פאַר אים. ער
 האָט אַפילו נישט געזען פון וואַנען דער ייד האָט זיך דאָס
 פּלוצלינג גענומען. דער ייד האָט געקיקלט אַ פעסעלע פון
 ביר מיטן פּוס, און דאָס פעסעלע האָט דוקא נישט געוואָלט
 זיך קאַלערן גלייך, ווי דער פּוס פונם ייד האָט געוואָלט, נאָר
 זיך פאַרקירעוועט אין דער זייט, אָפטמאָל זיך אַפילו אויסגע-
 דרייט אויף צוריק, אָדער גאַר זיך אַראָפּגעלֶאָזט פונם טראַ-
 טואַר אין דערבייאיקן ראָוו.

פלוצלינג מאַכט דער ייד צו אַלטערלעך, צו וועמען דאָס
פעסעלע האָט זיך צוגעקייקלט: „וויססט פאַרדינען אַ פאַר גראַשן“?
און נישט וואַרטנדיק אויף קיין ענטפער, האָט ער באַפוילן,
ער זאָל נעמען דאָס פעסעלע אויף די אַקסעלען און מיט אים
מיטגיין.

אַלטערלעך האָט גענומען דאָס פעסעלע אויף זיך און גע-
פילט ווי דער טריט זעצט זיך אים אַראָפּ, פונדעסטוועגן איז
ער נאָכגעלאָפּן די שנעלע שפּרייזן פונם ייד, און דער שווייס
האָט אים ווי אַ רעגן נאָס געמאַכט.

אין מיטן וועג, אַז ער האָט זיך געשטעלט אַפּרווען, האָט
זיך דער ייד אויסגעפרעגט:

- ביזט נישט קיין היגער?

- ניין.

- ביזט עפעס אַ בעל־מלאכה?

- יאָ.

- אַ שטייגער וואָס?

- אַ באַהעלפער.

- ביי אַ מלמד?

- יאָ.

- נו, פאַרוואָסווע טוסטו גאַרנישט?

- כ'האַב נישט קיין חדר.

- דער ייד האָט זיך פאַרקרימט:

- אי, וואָס טויג דיר אַ חדר. וואָלסט געוואָלט דינען

אויף אַ שטעלע?

אַלטערלעך האָט פאַרזיכערט:

- יאָ.

דער ייד האָט אים נישט געלאָזט איבערקלערן און באַפוילן
נייט אים מיטציגיין.

די עטלעכע גראַשן האָט דער ייד אַלטערלעך נישט באַ-
צאָלט, נאָר אָנשטאַט דעם, האָט ער אים מיטגענומען ערגעץ
אויף אַ פּלאַץ, וואָס איז געווען ל'ה'וטיין ניי פאַר אַלטערלעך.
דער ייד האָט אים אַריינגעפירט אין עפעס אַ פאַבריקל, וווּ

עס האָבן זיך געדרייט רעדער, געשלענגלט לעדערנע פּאַסן, שטיינער האָבן זיך געריבן אויף שטיינער און פון אונטער דעם זענען פונקן געפליגן געדיכט ווי פון אַ שרפה. עס האָט גערוישט און געזשומעט. יינגלעך און יידן זענען געשטאַנען אין לעדערנע פאַרטוכער, אויף זייערע האָר און ברעמען זענען געלעגן שטיקער לייים-שטויב, זיי האָבן געטראָטן מיט די פיס אויף טראַט-ברעטלעך, געדרייט מיט די הענט די רעדלעך, זיך מיטגעבויגן און זיך מיטגעוויגט.

דער ייד האָט באַפּוילן:

— טו אויס די קאַפּאַטע!

האָט אַלטערל געפּאַלט, אויסגעטאַן זיך דאָס קאַפּאַטקעלע און זיך דורכגעשפּאַרט צו אַ טישל, וואָס איז געשטאַנען מיט די פּיסלעך אַריינגעראַבן אין אַ הויפּן לייים. דאָרט האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט און לויטן אַנווייז גענומען רייניקן מיט אַ שמאַטע פּיר-קאַנטיקע שייבלעך און רונדיקע שפיגעלעך.

אַטערס ערשטער וואַרשטאַט אין דער גרויס-שטאַט איז געווען אַ שפּיגל-שלייפּעריי. אָבער אַזוי גיך האָט מען אים נישט צוגעלאָזט צו די שליף-שטיינער. ער איז אַזוי אָפּגעשטאַ-נען לאַנגע טעג ביי דעם ברעט-טיש און געווישט די פּאַר-בלאָזיקטע שפיגעלעך, וואָס זענען אַרויסגעקומען פון אונטער די שטיינער. ער האָט געווישט מיט פּוונה, מיט פלייס און מיט ליבשאַפט; אים איז גוט געווען דערפון, וואָס ער האָט זיין ווינקל, וווּ צו שטיין, זיין שמאַטע, מיט וואָס צו אַרבעטן און דער עיקר — וואָס די שליף-שטיינער גיבן אַרויס אַ סך שפי-געלעך, אַ סך שייבלעך, וואָס ער דאַרף רייניקן און אַרומ-ווישן.

אים איז גוט געווען, וואָס ער קומט אָן אויסגעהונגערי-טער צום טיש פון זיין באַלעבאָס און דאָס עסן באַקומט אים. אַלטערל האָט געוויסט, אַז ער ברענגט נוצן אויף דער וועלט; ווען ער האָט אַ קוק געטאַן אויף די נעגל פון זיינע פינגער, האָט ער געזען, אַז זיי וואַקסן שוין נישט אַזוי גיך און אַזוי ווילד אַרויס. ער האָט פּאַרשטאַנען, אַז דאָס קומט

פון דער אַרבעט. און אָט דאָס דאָזיקע, דאָס אומבאַקאַנטע
פאַר אים - אַרבעט - האָט אַרויסגערוּפֿן ביי אים אַ נייַם
קוואַל פֿון אינערלעכער שמחה. ער האָט געטאָן מיט חשק יע-
דע זאָן, נישט בלויז ביים טישל מיט שפּיגעלעך, נאָר אויך
אין קיך, ווען ער האָט צוגעהאַלטן דער באַלעבאַסטע ביים
וואַשן די דיילן, און ביים אַרויסטראָגן די קוישן מיט לייים.
זיין שטים האָט זיך ווידער אָפּגערוּפֿן אין זיין האַלדז.
אַלטערל האָט זיך צעזינגען, הויך, קלינגענדיק, אַז עס האָט
זיך אויסגעוויזן ווי די רימצנס, די רעדער און די שלייה-שטיי
נער זינגען מיט:
שוועסטער און ברודער פֿון אַרבעט און נויט - - -

דאָס געלעגער

ביז ס'איז אַרויסגעקומען אַ ברוגז צווישן מאַן און ווייב
איבער דעם לערן-יינגל-אַלטערן.

צום ערשט איז עס אַזוי געווען:

דער באַלעבאָס האָט נישט געוואָלט לייַדן, וואָס די באַ-
לעבאָסטע האָט אַלע רגע אַוועקגערוּפֿן דעם לערן-יינגל פֿון זיין
אַרבעטס-טיש און אים אַוועקגעשטעלט אין קיך וואָשן דאָס גע-
פעס, שאָבן קאַרטאָפֿל, רייבן דעם דייל און אַפֿילו האַקן פֿיש.
און אַממייסטנס האָט ער געצאָרנט, וואָס אין מיטן ערב
שבת האָט זי אים אַוועקגעשיקט מיטן טשאַלנט צום בעקער,
ווי ער האָט זיך פֿאַרווימט אַ האַלבן טאַג.

און ער האָט געטענהט:

- וואָס איז ער אַ דינסט-מויד, צי אַ לערן-יינגל?

האָט זיך דאָס ווייב אַוועקגעזעצט זיפֿצן, אַז זי האָט נישט
קײן כּוח צו לעבן און קאָכן די „טעפּ“ פֿאַר אַזוי פֿיל געזעלן,
אַז זי קאָן נישט דערוואַשן די דיילן פֿון אַזוי פֿיל אָנגעטראָ-
טענע בלאָטע, און אַז זי האָט זיך שוין די הענט
אָפּגעריבן פֿון וואַשן וועט פֿאַר פּרעמדע יינגען, די אַרבעטאָ-
רערס. סוף פֿל סוף וועט זי זיך אַוועקלייגן קראַנק און די
גאַנצע האַרעוואַנזיע וועט גיין פֿאַר אַנדערע...

דער מייסטער האָט איינגעזעען, אַז זי איז גערעכט, נאָר
אַזוי ווי אַ ווייב טאָר מען נישט נאָכגעבן, האָט ער זיך ווי
פֿאַרענטפֿערט:

--אז דאָס ייגג' איז אַ וואויל' יינגל, אַ פלייסיק יינגל, האַרכט און פאַלגט, נאָר וואָס דען, אַז ער איז מער אין קיך ווי אין פאַבריק, וואָסזשע קאָן מען האָבן פאַר אַ נוצן פון אים? האָט אים ס'ווייב פאַרזיכערט:

— זאָל ער זיך בעסער נישט אַזוי גיך אויסלערנען און דיך ל'אָזן שטיין ווי אַ נאָר אויפן מאַרק; אַז ער וועט נאָר קאָנען זיך צוכאַפן צום שלייפּשטיין, וועט אים שוין עמיץ אַנ-דערש אויסכאַפן, און מיר וועלן האָבן אים אָנגעפאַשעט פאַר אַן אַנדערן...

האָט דער מייסטער געזען, אַז די יידענע איז ווידער גערעכט, האָט ער געשוויגן אין זיך געגעסן פון פאַרדראָס. אָבער פּלוצלינג איז געשען אַט וואָס: איינמאָל, נאָך אַ שווערן טאָג אַרבעט, ווען די עלטערע געזעלן זענען אַוועקגע-גאַנגען און אַלטער'ל האָט נאָך געהאַט אַרויסצוטראָגן גאַנצע קאַס-טענס מיט ליים און פולע פעסער מיט שיטערע, געלע בלאָטע, און נאָכדעם ווי ער האָט אַרומגעשאָפן די מאַשינען, אויסגע-ווישט דעם דיל פון פאַבריק, אויסגעטרוקנט און אָנגעשאַטן מיט פרישן טרוקענעם זאַמד, האָט דעם באַלעבאַסיס ווייב נאָך איידער זי האָט אים געגעבן אַוונט-מאַלצייט, אים געהייסן אָפּ-פּוצן די מעשענע לייכטער, די קופּערנע פיש פאַנען, אַז אַליץ זאָל בלאַנקען, און פאַר אַ צוגאַב האָט זי אים אויך געגעבן דאָס מעשענע חנוכה-לעמפל, וואָס האָט זיך אַליין אַרומגעצירט מיט אַ פאַרשימלטער גרינקייט. כדי צו זיין זיכער מיט זיין אַרבעט, האָט זי אויסגעגאָסן עטלעכע פאַמשעפּלעך מיט רעגן-וואַסער אויף דעם דיל און אַליין האָט זי, כדי ווייזן אַז זי העלפט צו, מיט אַ דאַרן בעזים גענומען רייבן די בלאָטע. נאָר אַזוי ווי אויף דער קיך האָט גענומען עפעס לויסן, האָט זי איבערגעלאָזט דעם דאַרן בעזים און זיך געלאָזט צו די טעפּלעך. דעמאָלט האָט אַלטער פאַרשטאַנען, אַז זיין רוקן וועט זיך שוין היינט נישט אויס-גלייכן פון דער אַרבעט, און נאָך מער: די שיך זענען צעווייקט געוואָרן פון וואַסער און ליים. אַז די זיילן האָבן זיך קודם אָנגעבלאָזן און נאָכדעם צעווייקטערהייט אַוועקגעפאַלן. אַלטער'ל

האַט פּלוצים אַוועקגעוואָרפֿן דעם בעזים און זיך צעוויינט, אַז
אים הוננערט...

די באַלעבאַסטע איז אַריינגעקומען צו לויפֿן און אויס-
געלאָזט אַלדי ביזע חלומות צו זיין קאַפּ און די שונאים הענט
און פיס. זי האָט געמיינט, אַז ער האָט זיך געקוילעט, צום
סוף גאַר, ווי לאַנג איז עס, אַז זי האָט אים געגעבן צוויי
שיסלען מיט געדיכטע גרויפֿן-גריקן?...

נאָר סיי ווי האָט זיך עס שוין אָנגעהויבן. אַלטערל איז
געווען צורייצט נישט פֿון הונגער, נאָר וייל די שווערע אַר-
בעט האָט אים געשטאַכן אונטער די פּאַכזעס. ער האָט אַקייגן
גערעדט און אַפילו שאַרף געגעבן אַנצוגעהערן, אַז ער איז נישט
קיין דינסטמייַדל...

האַט די באַלעבאַסטע אויפגעכאַפט, אַז דאָס איז דעם
„מייסטערס“ רייד און אים אַרויסגעוואָרפֿן, פשוט ווי מען וואַרפט
אַרויס אַ זאָך, וואָס האָט זיך אָפּגענוצט און מען קאָן שוין
דערמיט גאַרנישט טאָן. און דעם גאַנצן „חורבן“ האָט זי אַזוי
געלאָזן, זאָל ער קומען דער „מענטליק“ אירער, דערמאָן און
זאָל ער זען מיט זיינע אייגענע אויגן דעם חורבן.

שפעט אין אָונט איז דער מאָן געקומען. ער האָט אין
דער פינסטערניש פֿון פּאָדער-הויז אָנגעטאַפט מיט די אויגן
עפעס אַ לעבעדיקע זאָך, ווי אַן אָפּגעריסענער שאָטן וואָלט
געבליבן פֿון צמיצן הענגען אויף דער וואַנט.

— ער האָט אַ געשריי געטאָן:

— ווער איז דאָס?

עס איז געווען שטיל. ער האָט נאָר געהערט אַ שטיל
כליפֿען און אַן אָפּגעהאַקט אַטעמען.

נאָכאַמאָל:

— ווער איז דאָס?

דאָס כליפֿען האָט אַרויסגעוואָרפֿן אַן ענטפֿער:

— ס'איז אַיך.

דער מייסטער האָט צום ערשט געמיינט, אַז דאָס האָט
מען אונטערגעוואָרפֿן עפעס אַ קינד. ער האָט געטאַפט אין

אלע זיינע קעשענעס צו געפינען א שוועגערע, און אז ער
האָט נישט געוואָנען, האָט ער אויפגעפראַלט די טיר, הגם אויך
פון דאָרט האָט אַרויסגעיאָגט אַ פינסטערניש. עס איז אים
עפעס געוואָרן אויפפאלענדיק, און פֿרֿי נישט אָפּצולאָזן דעם
שאַטן, מיט וועלכן ער האָט גערעדט, האָט ער אַלץ געהאַלטן
אין איין איבערפֿרעגן „ווער איז דאָס“?

און אז ער האָט ענדלעך דערווען ביים שיין פון פֿייער
שטיין דאָס יינגל, ווי אַ הילפֿלאָז פֿייגעלע, האָט זיך דער
מייסטער שטרענג אַ פרעג געטאָן:

— וואָס טוטטו דאָ אין פֿאָדער-הויז?

אַלטערל האָט געהאַלטן אָנגעגרייט אָן ענטפֿער:

— מיך הונגערט!

דאָס ערשטע האָט דער באַלעבאָס געוואַלט וויסן, אויב
ער האָט נישט געגעסן קיין מאַלצייט, און אז אַלטערל האָט
געשוויגן, גלייך ווי דאָס וואַלט געווען זיין אייגענע שולד, וואָס
ער האָט נישט געגעסן, האָט דער מייסטער צוגעלייגט:

— דו ווייסט נישט, וווּ דאָס ברויט ליגט?

אויף דעם האָט זיך דאָס קול פֿון דער באַלעבאָסטע אָפּ-
גערופֿן פֿון דער טיפֿער פינסטערניש אַרויס. דער באַלעבאָס
האָט אויפֿגעהויבן דעם לאַמפֿ העכער איבער זיין קאָפּ און גע-
זען ווי זי ליגט שוין אין בעט מיט אַן אַרומגעבונדענעם שטערן.
אין צימער איז געשטאַנען אַ נעץ נאָר אַרומצושוומען, האָט
ער פֿאַרשטאַנען, אז מען האָט שוין דאָ געמאַכט אַן ערבֿ שבת,
און פֿרֿי אָנצולערנען זיין ווייב, האָט ער אַ פרעג געטאָן דעם
יינגל שאַרף:

— וווּ האָסטו דיין קאַפּאָטע?

אַלטערל האָט נישט פֿאַרשטאַנען די ווערטער, אָבער ער
האָט געפֿילט דעם באַלעבאָס כּוונה. ער האָט געשוויגן און דער
באַלעבאָס איז געוואָרן שטרענגער:

— גיי צו דיין משפּחה. דאָ האָסטו קיין פֿלאַץ נישט מער. און
נישט צו וואַרטן אויף אַן ענטפֿער פֿונם יינגל, האָט ער אויפֿ-
געעפֿנט ברייט די טיר און איבערגעחזרט: — דאָ האָסטו קיין

פֿלאַץ נישט. דאָס ייִנגל איז אַרויסגעגאַנגען געהאָרכזאַם און מיט באַדויערן און ערשט אין פּאָדער-הויז האָט ער געהערט ווי די טיר האָט זיך גענעפן אַ מאַך צו, אַז די שוויבן אונטער די צוגעלענטע לאַדנס האָבן זיך אָזש צעקלונגען.

* * *

די שפּעטע שעה האָט אַריינגעוויינט אין אַלטערס גע- מיט. עס איז געווען אַ נאַסע קעלט. דער שניי, וואָס האָט געשאַטן איז ערגעץ וווּ אויסגעגאַנגען. עס איז געבליבן ליגן אָן עסצדיקע נאַסקייט, וואָס האָט געפיסן די פּיס. אַל- טערל איז צוגעגאַנגען צו דער טיר פון פּאָדער-הויז. וואָס איז געווען אַנשטאַט אַ טויער צו דער שטוב, וווּ זיין מייסטערס פּאַבריקל פון געשליפּענע שפּיגלען איז געווען. ער האָט אַרויס- געקוקט. די נאַס איז שוין געווען אָפּגעליידיקט און די גרינע פייערלעך פון די נאַז-אַמטערן האָבן געשטאַכן ווי מיט שפּיז- לעך איינגעטונקען אין גאַל...

ווי צו גיין איצט, האָט ער נישט געהאַט און זיך נישט דערוועגט. ער האָט געהאַט אַ סאַך בעקאַנטע, ער האָט צו יעדן איינעם שוין געטראַפּן. אָבער ער האָט זיך געשעמט, וואָס מען האָט אים אַרויסגעוואָרפּן פון דער „שטעל“ און חוץ דעם, איז דאָך שוין אויך געווען שפּעט. ערגעץ אַנדערש זענען שוין די טויערן פּאַרמאַכט, און דאָס פּאָדער-טירל וועט דער נאַכט- היטער אויך צו מאַכן. אַלטערל האָט נישט געטראַכט נאָר באַ- שלאַסן, אַז ס'בעסטע וועט זיין, ווען ער וועט זיך זעצן אויף די טרעפּ פונם קעלער, אָט דער קעלער, צו וועלכן ער איז געוואוינט, דאָרט וווּ זיין באַלעבאַסטע האַלט קאַרטאַפּל, מיירן, קוילן און דאָס פּסחדיקע געפעס. דער קעלער איז נישט פּאַר- שלאַסן, ווייל ער קומט אויס ביי דער טיר פון זייער קיך. דאָס בעסטע וועט זיין דאָרט איבערצוויצן די נאַכט, קיינער וועט אים נישט זען און קיינעם וועט ער נישט שטערן. באַלד אינדערפרי וועט ער זיך אַרויסכאַפּן און אַוועק צו זיינעם אַ חבּר, אָדער גאָר אין קליינעם בית המדרש, וווּ עס איז וואָ- רים און אומעטיק.

ער האָט פּאַמעלעך אויפגעמאַכט דאָס הילצערנע טירל
פּונם קעלער, גוט צוגעדריקט די זאַוויאַזעס זיי זאָלן נישט
שרייצן און זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם ערשטן טרעפּל, וואָס
ער האָט דערפילט, אַז עס שניידט אים זיין קנעכל.
נאָר עפעס איז געשען. ווי נאָר ער האָט זיך אַוועקגע-
זעצט, אַזוי האָבן עפעס הימערס אָנגעהויבן צו שלאָגן אין די
שלייסן. אין קאָפּ האָט זיך אים אָנגעהויבן צו מישן. ער איז
געשלאָסן און אויפגעווען. הלוּמות האָבן זיך גענומען וויקלען
אַרום זיין האַלדז און אים געשטיקט.

אינצווירשנצייט

ווער עס איז געווען דער, וואָס האָט אויפגערוידערט דאָס הויז, האָט אַלטערל נישט געוואוסט. וואָרום ווען ער האָט זיך אויפגעכאַפט פון זיין „געלעגער“ אויף די שטיגן פון קעלער, איז שוין געווען געדיכט אַרום אים מיט מענטשן. אַלע האָבן גערעדט אינאיינעם, אים געריסן און געטרייסלט פאַר די אַקסלען. ער האָט אַפילו געהערט נאָך אין שלאַף, ווי אַ פאַליציאיש פייפל שניידט זיך דורך דער לופט, און ווען ער האָט געעפנט די אויגן, האָט ער דאָס ערשטע געזוכט דאָס פייפל, אָבער חוץ אַ מעשענעם בלעכל אויפן הויז-היטערס היטל, האָט ער אַרום זיך קיין שום מענטשן נישט דערקענט.

און ווער האָט אים טאַקע אנפגעוועקט, נאָכדעם ווי מען האָט אים געטראָפן ליגן ווי אַ קריכוואָרם, איינגעוויקלט אַזוי, אַז דער קאַפּ איז אויסגעקומען גיפער איינגענורעט צווישן די קני? פאַרשטייט זיך, אַז די ערשטע איז געווען וולאָדיסלאָוואַ, דעם הויז-היטערס ווייב, בעת זי האָט געוואָלט אַרונטערגיין אין קעלער נאָך קוילן. (שפעטער האָט די באַלעבאַסטע געזאָגט, אַז דאָס איז געווען פשוט אַ גליק, וואָס דעם הויז-היטערס ווייב האָט געהאַט אַ „טבע“ יעדן פאַרטאָג צו גיין אין קעלער און אַרויסגנבענען אַ קיבל מיט קוילן...) האָט זיך איר טריט אָנד געשטויסן אָן עפעס אַ ווייכער זאַך, און ווען זי האָט מיט אַן איינגעהאַלטענעם אַטעם, געגעבן אַ שטאַרך מיטן שפיץ פון אירע שיך די ווייכע זאַך, האָט זי זיך אַראָפגעקייקלט פון די עטל

לעכע טרעפ און געגליבן ליגן אויף דער ליימיקער ערד, ווי א צונויפגעקוילערטער, שטייפער שלאנג, זי האָט אין איין שרעק געמאַכט אַ שפּרייז אויף צוריק איבער אַלע טרעפלעך, און אַרייַן פּאַלנדיק אין איר שטיבל, האָט זי זיך אַ לאַז אַראָפּ געטאַן פאַר דעם בילד פון דער „הייליקער מאַריע“ און ערשט נאָכדעם, ווי זי האָט זיך צעצלמט, האָט זי ערשט געמאַכט אַ געוואַלט. איז זיך צונויפגעלאָפּן דער גאַנצער „הויף“ אין שלאַף-קופּקעט און אין שטעק-שיך. ווייבער אָנגעטאַן אין שטיוול און מענער איינגעהילט אין דאַרעס. אַלטערל האָט געעפּנט די אויגן, נאָר דער מאַרך איז געווען פאַרשלאָפּן. אין די אויגן זענען געלעגן איינגעשניטן די קעלער-טרעפּ און אין די אויערן איז געשטאַנען אַ פייכטע וואַנט, וואָס האָט נישט צוגעלאָט צו זיין מוח קיין וואָרט.

נאָר פּונדעסטוועגן, אַז מען האָט אויסגעבייטלט אַרדיי פיינע חלומות צו זיין לעבן און צו זיינע הענט און פיס, האָט ער, ווי ער איז געשטאַנען און געאַנגען זיך אַרויסגעשאַרט אין גאַס אַריין. און אין נעבלנדיקן פאַרשאַג, אין פייכטן דרויסן האָט ער זיך אויפגעשטעלט דעם קאַלנער און זיך געלאָזט גיין ווהיין די אויגן האָבן געוויזן און די פיס האָבן געטראַגן.

עס איז געווען גוט פאַר אַלטערלעך, וואָס ער האָט נישט געטראַכט פון דער געפאַר, וואָס לויפערט אויף אים, און וואָס דער טאַג, כאַטש ער האָט אים געוואַלט אויסציען, האָט זיך גענומען אַפּרוקן, און איידער וואָס און איידער ווען, זענען שוין יידן זיך צונויפגעקומען צו מנחה-מערב אין בית המדרש, ווו אַלטערל האָט זיך געמאַכט זיין טאַג-היים.

אין גאַס איז ער נישט געגאַנגען. עס איז אים געווען דורכגעמענדיק קאַלט. עפעס אַ ברעכעניש איז געשטאַנען אין זיינע ביינער און פון צייט צו צייט האָט אַ ציטער מיט אים אויפגעשוידערט.

האָט ער געזען ווי עס לערנען יינגלעך, אַזוי אַלט און אַזוי גרויס ווי ער, האָט ער זיך אויך צוגעזעצט צו אַ גמרה

אויפגעמישט די בלעטער און צו דערזעלבער צייט אויפגעמישט די בלעטער פון זיין אייגן לעבן. יעדעס וואָרט, וואָס ער האָט אַרויסגעקערעכצט, האָט אויסגעזונגען אַ ליד פון זיינע יונגע אויסגעמאַטערטע טעג. עס איז אים געוואָרן נאָנט און אייגן זיין „פאַרגאַנגענהייט“ ווען ער האָט נאָך געגעסן טעג און געטראָגן די יינגלעך אין חדר אַריין.

איינער אַ ייד, וואָס האָט אויסגעזען ווי אַ טויבער, צו-ליב די גרויסע שטיקער וואַטע, מיט וואָס זיינע אויערן זענען געווען פאַרקאַרצוועט, איז אָן טענות ומענות צוגעגאַנגען צו אַלטערלעך, אויסגעשטרעקט זיין האַנט און געפרעגט: „שלום עליכם“? .

אַלטערל האָט די האַנט אָנגענומען און צוריק געענט-פערט, ווי אַ באַיאָרטער מענטש: „עליכם שלום“ און ווייטער גענומען זיך „פאַרטופן“ אין דער גמרה.

האָט דער ייד געוואָלט וויסן:

— ביזט נישט קיין היגער?

— ניין.

— פון וואָנען איז אַ ייד?

אַלטערל האָט זיך אַריין עפעס נישט דערקענט. וואָס עפעס רופט יענער אים „ייד“? מאַכט ער אַ לענות פון אים? צי אפשר איז ער נישט ער? ער האָט נישט געענטפערט. נאָר דער פרעמדער איז גלייך צוגעשטאַנען:

— האָסט שוין היינט עפעס געהאַט אין דיין מויל?

אַלטערלעך איז ווידער אויסגעקומען מאַדנע די פראַגע

און ער האָט נישט אויפגעהויבן די אויגן צו אים.

דער פרעמדער, וואָס האָט זיך געהאַט צוגעזעצט צו אים מיט די פלייצעס און נאָר דאָס פנים אויסגעבויגן צו אים הינטערוויילעכץ, האָט זיך אויסגעגלייכט, זיך עפעס מיט געווען, דערנאָך זיך ווידער אויסגעדרייט צו אים, אָבער דאָס מאַל האָט ער שוין געהאַט אַ פאַפירן שקאַרמיצל אין דער האַנט, דערלאַנגט עס אַלטערלעך אָון געזאָגט:

— מאַך אַ בורא פרי העץ!

אַלטערלעס האַרץ איז געווען פאַרהלשט, און אים האָט זיך געדאַכט, אַז אַלץ שווימט אין אים אַרום פון דעם וואַכער, וואָס ער האָט געהאַלטן אין איין טרינקען, כדי איינצושטיין דעם הונגער. ער האָט זיך אָנגעכאַפט אָן שקאַרמיץ, ווי אָן אַן אבן טוב, נאָר צו עפענען עס איז ער נישט דרייסט געווען. דער פּרעמדער האָט צוריקגענומען דעם שקאַרמיץ און אַרויס-גענומען פון דאָרט עטלעכע געטרוקנטע פּלוימען, און נאָך אַמאָל דערמאָנענדיק וועגן אַ ברכה, האָט ער געזאָגט:

— לען זיך אונטער —

אַלטערלע האָט געגעסן און אים האָט זיך געדאַכט, ווי ער שליינגט פאַרטרוקנטע שטיקלעך בלאָטע. וואָרום די פּלוימען האָבן קיין טעם נישט געהאַט. נישט זיס און נישט זויער, נישט ביטער און נישט ווייניק. דער ייד איז אַלץ געזעסן אויסגע-דרייט צו אים מיט דער פּלייצע, זיך אַוועקגעשאַקלט פון אים און עפעס אונטערגעברומט. אַלטער האָט נישט געקאָנט כאַפּן, וואָס ער האָט געזאָגט, צי דאַונט ער, צי לערנט ער און אפשר רעדט ער גאָר מיט זיך אַליין. ענדלעך איז דער ייד פאַרטיק געוואָרן און זיך צו אים אָנגערופּן:

— וווּ צו שלאָפּן האָסטו דאָך מסתמא נישט?

אַלטערלע האָט געשוויגן.

— וואָסווע זיצטו? קום.

דער ייד האָט זיך אויפגעוויבן. טיפער אַריינגעשרויפט די וואַטע אין די אויערן, פאַרפעסטיקט דאָס היטל אַרום דעם שטערן, אויפגעשטעלט דעם קאָלנער און פעסטער אַייגן-געצויגן דעם וואַרטל אַרום זיין בויך, זיך גרייט געמאַכט ווי מען גייט ערגעץ אַרויס אין די ווילדע ווייטענישן. ער איז אַרויס און דאָס יינגל נאָך אים. און איידער די נאָז האָט נאָך באַוויזן געפּרוירן צו ווערן, זענען זיי שוין ביידע געווען אין דער היים.

די „היים“ פון דעם אומבאַקאַנטן, פּרעמד-היימישן ייד, איז באַשטאַנען פון עטלעכע חדרים. דאָס ערשטע איז מען אַריינגעקומען אין אַ קיך, אָנגעפילט מיט פאַרע, און אין דער

פארע האָט זיך געטראָגן אַ ריח פון געפרעגלטע ציבעלעס.
אַלטערל האָט געהערט, אַז אין קיך פּאַרקען זיך אַרום
מענטשן. דאָס האָט ער אויך דערקענט פון דעם, וואָס עטלעכע
פּאַר לײַפן האָבן עפעס געזופּט, אָבער מחמת דער געדיכטעניש
פון דער פּאַרע, האָט ער קיין פנים נישט אַרויסגעזען.
דער ייד האָט זיך נישט אָפּגעשטעלט אין קיך, געגאַנ-
גען ווייטער און אין צווייטן צימער האָט ער שוין געזען דייט-
לעכער, עס זענען געשטאַנען פיר בעטן ווי אַ שלאָס־מעס -
און אַ חוץ די בעטן - אַ קאַנאַפּע.

דערנאָך איז ווידער געקומען אַ צימער, וואָס איז גע-
ווען גרויס אין גרויס. לײַדיק און קאַלט. דאָרט, אין יענער
שטוב האָט זיך דער ייד אויפגעשטאַפּט די אויערן, אַראָפּגע-
לײַגט דעם קאָלנער, אויפגעאַרטלט זיך, אָפּגעווישט די הענט
אין די גאַסע שויעבן און דערנאָך צוריקגעגאַנגען מיט אַלטער-
לען אין קיך אַרײַן, זאָגנדיק צו עמיצן:

- טוטס אַ מצווה און גיט דעם יינגל אַ לעפל געקעכץ.

האָט זיך אַ מיידעלש קול גלײַך אָפּגערופּן:

- זאָל ער זיך וואַשן און זעצן צום טיש.

דערויף האָט פון דער פּאַרע אַרויס אַ הייזעריק קול

באַפוילן:

- לײַג דאָס ברויט אויפן טיש.

צי ווייל די פּאַרע איז שיטערער געוואָרן, צי ווייל אין
אַלטערס אויגן איז לײַכטיקער געוואָרן, נאָר ווי מען נעמט
אָוועק עפעס אַ נעפל פון זײַנע אויגן, האָט ער אָנגעהויבן צו
זען דײַטלעכער און קלאָרער. ערשט איצט האָט ער געזען, ווי
אין שטוב זענען פּאַראַן עטלעכע מענטשן. בײַם טיש זיצט אַ
ייד אין אַ קוטשמע און זײַן באָרד איז אײַנגעטונקען אין דער
שיסל, אַזוי, אַז זי מישט זיך אויס מיט די ברעקלעך ברויט, וואָס
דער ייד האָט אַרײַנגעשניטן אין דער זופּ. אַנדערע יידן האָבן
זיך געדרייט איבער דער שטוב און דורכגעוואָרפּן זיך מיט ווערטער.
דאָס מיידל, וואָס האָט זיך געפרעגט צי ער זאָל זיך
וואַשן איז געגאַנגען אָנגעטאָן אין אַ רויט סטאַניקל און די

עלענדיגנס האָבן פון דאָרט אַרױסגעפלאַצט. דער קאַפּ און
האַלדז איז געווען אײנגעהילט אין אַ דאַרקעלע, און אויף די
פּיס האָט זי געטראָגן צוויי גרויסע נישט פאַרשנורױעטע קאַ-
מאַשן. אַלטערל בעת ער האָט אונטערגעשטעלט זײנע געפּרוי-
רענע הענט אונטער דעם װאַסער-קראַן, האָט געטראַכט, צי איז
דאָס אַ קלײן מיידעלע צו אַ פּלע-מויד?
און װען אַ רעפּטל ברויט מיט אַ שיסל זופּ האָט זיך
געפונען זײן זײנע געדעריים. איז אים סתם לײכטער און פּריי-
לעכער געװאָרן.

א תכלית

דאָס ערשטע מאָל אין זיין ייגן לעבן איז אַלטערל
געשלאָפּן אין אַ וואַרעם בעט מיט אַ ווייך אונטערבעט פון
פעדערן און אַ גרינג איבערבעט מיט פּוּך.
אמת טאַקי, נישט אַליין איז ער געשלאָפּן, נאָר מיט דעם
ייד צוזאַמען אין איין בעט, אינם אַלקער.
דאָס יינגל איז געווען אַזוי דורכגעפרוּרן, אַז ווי נאָר
ער האָט זיך געלייגט, האָט ער זיך איינגענורעט אין דער טי-
פּער ווייכקייט פּון די איבערדעקן, אַז פּון זיין אַייגענע, דער-
וואַרימער פאַרע איז אים געוואָרן הייס און נאַס. אויפגע-
שטאַנען אינדערפרי איז ער אַן אויסגעווייקטער אין שווייס
און געפילט זיך גרינג אין געמיט, פריש און אויסגערוט.
דאָס מיידל איז אַלץ געאַנגען מיט נישט צוגעשנור-
וועטע שייך און אַ פאַרבוּנדענעם קאָפּ מיט אַ דערע, ע. ערשט
שאַרגאַכט, ווען זי האָט אָפּגעאַסן אין אַ באַזונדערע שיסל
דאָס וואַסער פּון די געקאַכטע לאַקשן, האָט זי געגעבן אַ בינד
אָפּ דאָס פאַרטשיילעכל און אַריינגעוואָרפּן צום ערשטן איר
קאָפּ אין דעם הייסן וואַסער און דערנאָך אַ כאַפּ געטאַן
אַטערס קאָפּ, איינגעטונקען אים און גענומען אויסרייבן מיט
זייף, וואָס איז געקראַכן אין די אויגן אַריין און געריסן...
דערנאָך האָט זי מיט אַן אַלטע שמאַטע אי אירע האָר אי
אַלטערס קאָפּ גוט אַרומגעווישט און אָפּגעטרוקנט.
האָט אַלטערל געזען ווי דאָס מיידל איז העכער פּון אים

אפשר מיט צוויי קעפ, נאָר אַ פנים האָט עס אַזאַ יונגס, אַזאַ
קינדערישעס, אַז עס האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז אָט וועט
זי זיך אַוועקזעצן מיט אים אויף דער ערד און שפּילן אין
סטרוֹל־קעס...

נאָר דאָס מיידל האָט זיך נישט געזעצט און נישט גע-
שפּילט. זי האָט זיך געהאַלטן ערנסט מישענדיק מיט אַ גרויסן
הילצערנעזע לעפל אין די פאַרשידענע טעפ, וואָס האָבן גע-
צוואַלעוועט מיט געקעכץ. זי האָט נאָר געהאַלטן אין איין
בעטן אים:

- זינג עפעס, יינגל.
- וואָס זאָל איך זינגען?
- וואָס דו קענסט.
- אַז איך קאָן גאָרנישט.
- דו זאָגסט נישט אמת.

האָט אַלטערל געשוויגן און אַ הנעה האָט אים געטאָן,
וואָס ער זאָגט נישט אמת, וואָס זי ווייסט, אַז אין דער אמת
קאָן ער יאָ זינגען.

נאָך וועטשערע זענען אַרויפגעקומען אין שטוב אַ סך
מענטשן. די מערסטע יינגלעך מיט מיידלעך. פון זייערע רייד,
האָט ער דערקענט, אַז דאָס זענען דינסטן, וואָרום יעדע האָט
געהאַט צו דערציילן עפעס פון איר „מאָדאָם“ און נאָך יעדן
דערציילן האָבן אַרע געלאַכט.

יערעס מיידל האָט אַלטערלעך צוגערופן צו זיך, אים
געפרעגט צו ער וויל זיך עפעס קויפן. די יינגען האָבן אים
געזעבן אפילו צו קאָפּיקעס ער זאָל זינגען, נאָר זינגען האָט
ער בשום אופן נישט געוואָלט, כאָטש עס האָט אים אַליי
באַנג געטאָן און פאַרדראָסן, פאַרוואָס ער זינגט נישט...

עס זענען אַוועק נאָך עטלעכע טעג, און אַלערל האָט
אַרץ נישט געוויסט דעם תכלית פון זיין זיין דאָ, און נאָך
וואָס מען האַלט אים דאָ. ער האָט געפילט, אַז דאָס גוטסקייט
וועט זיך גיך אויסלאָזן, און אַז תמיד וועט מען אים נישט
האַלטן אין וואַרימען בעט. ער האָט אַפילו געהערט, ווי דער

ביישלעמער האָט האָט אין שלאַף געקרעכצט, ווי ער, אַלטערל, וואָלט אים צוגענומען אַ חלק פון דער וואַרימקייט. דאָס עסן וואָס ער האָט באַקומען, האָט זיך אים אויך אויסגשוויזן, ווי ער נעמט עמעצן צו, און אַז עס קומט אים נישט און ער האָט שוין גענומען טראַכטן וועגן אַוועקגיין און מער נישט צוריקקומען...

נאָר אומגעריכט איז אַזוי געשען :

די בחורים זענען געקומען צו אים און זיך געשאַפט מיט אים, ווי מיט אַן אייגענעם. דאָ האָבן זיי אים געהייסן, ער זאָל פאַר זיי אַראָפּרופן די מיידלעך פון די קוכן, און דאָ האָט מען אים געשיקט קויפן פאַפּיראַסן און דערפאַר האָט מען אים עפעס באַצאָלט, און דאָ ווידער זענען די מיידלעך געקומען צו אים און פאַרלאַנגט, ער זאָל פאַר זיי שרייבן בריוולעך פון אַ בריוונשטעלער אַרויס. אַלטערל האָט געקאָנט גוט ליינען עברייטייטש פון אַ בריוונשטעלער און אַפילו פאַרטייטשן די לשון קודשדיקע ווערטער. מיט דעם האָבן זיך די דינסט - מיידלעך באנוצט און דערפאַר האָבן זיי אים אָנגעברענגט גאַנצע טוצן אַלטע הויזן פון זייערע מאַ- דאַמענס קינדער, שאַליקלעך, זאַקן, וואָס האָבן זיך נישט געד פאַרט און הענטשקעס, וואָס די מערסטע פון זיי זענען גוט געווען נאָר אויף איין האַנט...

ער איז געוואָרן היימיש אין הויז פון זיינע נייע, פריינט, און ווען די מיידלעך מיט די בחורים זענען זיך, נאָך אָונט-מאַלצייט צענויפגעקומען, האָט מען שוין אים נישט אים געדאַרפט בעטן, ער זאָל זינגען. זיין הילכיק שטימעלע האָט זיך געדרייט ווי אַ שרויפנציער אַרויף צום בעליק און האָט אָפגעקלינגען, אָפגעציטערט אויף די שויבן. אַלע האָבן אים מיטגעהאַלפן, מיטגעזונגען און אַ זיסע רו האָט זיך ווי אויס- געבעט און אַריינגעלייגט אין זיין געמיט. אים איז גע- וואָרן גוט און אָנגענעם. עפעס האָט מען זיך אים אָפגע- געבן און אַריינגענומען אין רעדל, ווי אַ גאָר גרויסן. ער האָט זיך אַפילו פאַרשטעלט און געמאַכט גרימאַסן. ער האָט אויסגעזונגען גאַנצע שטיקער פון „אחשורוש שפיל“ און פון

„יוסף מיט זיינע ברודער“ און פון א „חסיד און א אפיקורות“,
ער האָט געזונגען דעטן מיט אַנדערע, און פון דער גאַנצער
גאַס איז מען געקומען הערן ווי אַלערל זינגט.

צווישן די, וואָס האָבן אים געהערט איז אויך געווען
איינער, אַ געגרייטער שוסטער. ער איז דאָרט אַרויפגעקומען
אין הויז זיך טרעפן נישט מיט קיין דינסטמיידל, נאָר מיט אַ
„פאַלעבאַטיש קינד“, אַ רייכער טאָכטער.

די באַלעבאַטישע טאָכטער איז געווען פאַרליבט אין דעם
געגרייטען שוסטער און נאָך מער – אין דעם, וואָס ער זינגט
אין יידישן טעאַטער. זי טרעפט זיך מיט אים נישט אָפט, און
דער וואָס פאַרבינדט זיי, איז נישט געווען קיין אַנדערער ווי
אַלערל. ער טראָגט עס די ברייולעך פון איר צו אים און
פון אים צו איר. דערפאַר קריגט ער פון אים אַ קאָפּיקע און
פון איר – אַן איינגעפאַקטע האַלבע, געבראַטענע הויז...

דער געגרייטער שוסטער האָט זיך שוין לאַנג פאַרנו-
מען צו מאַכן פון דעם „יאַט“ אַ לייט. אָבער וויפּל מאָל ער
האַט גערעדט מיטן „דירעקטאָר“ פון יידישן טעאַטער, האָט
יענער אים געגרעפצט אין מויל אַריין און נישט געלאָזט קומען
צום פּסוק. דער שוסטער האָט דערציילט פאַר דער גאַנצער
טרופע, וואָס פאַר אַ לייכטיק קולעכל דאָס יונגל האָט, אָבער
ער האָט אַפילו קיין פרייען „פאַכפאַרטו“ נישט געקאָנט קריגן
פאַר אים, ער זאָל זען ווי מען שפּילט טעאַטער.

און אַז דער ייד פון אַלקיר האָט געזען, אַז די דינסט-מיידן
מיט די שוסטער-געזעלן האָבן אַריינגענומען דעם יונגל אין זייערע
הענט אַריין, האָט ער פאַרשטאַנען, אַז קיין גוטס וועט שוין פון
דעם נישט אַרויסקומען, אַז קיין תּכּלית וועט שוין דאָ נישט זיין.
ער האָט גענומען קלערן דעם יונגל אַוועקצוגעבן צו אַ
בעל-מלאכה, אָבער עס האָט זיך נישט אונטערגערוקט עפעס
אַזוינס. וואָס זאָל ראוי זיין פאַר אַזאַ וואויל קעפל, ווי ער האָט.
ער האָט זיך נאָכגעפרענגט, נאָכגעפאַרשט און נאָכגעזוכט, ביז
דער גורל איז געפאַלן אים אַוועקצוגעבן צו אַ בעקער.
ער האָט מיט קיינעם נישט איבערגערעדט. אַוועקגעט.

גאנגען צום בעקער, זיך אַוועקגעשטעלט אין אויוון-גרום,
געצײלט ווערטער, ווי ער וואָלט זיי אַרויפגעצײלט אויף דער
לאַפעטע, דער בעקער האָט אויסגעהערט, צוגעשאַקלט מיטן
קאָפּ, אַריינגערוקט אַ לאַפעטע מיט פלעצלעך אינם אויוון
אַרײן און געוואָרט, ווי דעם יידס ווערטער וואָלטן זיך צום
ערשט געדאַרפן אָפּפאַקן, פּדי ער זאָל באַנעמען, וואָס ער וויל
פון אים.

דער ייד האָט געטנהט:

— עס איז אַ גרויסע מצוה. אַ איידל קינד, אַ טײער קינד
און אַ גוטער לערנער אויך. אַ קאָפּ, ממש אויף שרויפן.

האָט דער בעקער צוריקגעטענהט:

— אַז וואָס דאַרף איך זײן קאָפּ. אַ פּאַר אַקסלען האָט ער?
אַ פּאַר הענט פאַרמאָגט ער? אַ קויש מיט געבעקס וועט ער
קאָנען טראָגן צו די זיצערקעס?

האָט דער ייד צוריק באַשטעטיקט:

— וואָס הייסט? אַ געזונט יינגל, איר זאָלט אים נאָר
געבן צו עסן.

האָט דער בעקער אַרויסגעצויגן די לאַפעטע פלעצלעך,

זײ באַזאָלצן און צוריקגעענטפערט:

— עסן? אַפילו צוועצטערהײט. זאָל ער נאָר קענען

טראָגן אַ האַלב זעקל מעל, אַניוואָרפן אַ אויוון האַלץ און אַנגיסן
אַ בײט וואָסער. וועט ער שוין האַבן צו עסן.

איז דער ייד באַשטאַנען. זיך משה געווען. גאַנצע פּופּצן

קאַרבן אַ זמן, אין פאַר טשאַלנטער באַזונדער. מען האָט זיך

צוגעוואונטשן און דער ייד איז אַוועקגעלאָפן אַנזאָגן אַלטערלעך

די בשורה, אַז ער האָט אויסגעפונען אַ תּכּלית פאַר אים.

ביים בעקער

אין אן אינדערמרי האָט דער ייד אַלטערלעך אַוועקגעפירט
צום בעקער און אים דאָרט איבערגעלאָזט אָן אַ זיי געוונט.
דער בעקער האָט אים באַטראַכט, ווי מען באַטראַכט אַ
יונג פּערדל, מיט די אויגן אויסגעפרוווט זיינע אַקסלען, קוקן-
דיק צו דער זעלבער צייט אויפן גרויסן, ברוינעם געפלאַכטענעם
קויש, וואָס איז געווען אָנגעפולט מיט בייגל און פלעצלעך.
כאָטש אַלע האָבן געוויסט, אַז ער הייסט אַלטער, האָט
אים דער באַלעבאָס גערופן „חסידל“ און די געזעלן - „חזן“...
פאַרוואָס, חזן ווייסט ער נישט, נישט ער האָט געזאָגט
פאַר זיי און נישט ער האָט געזאָגט, אַז ער קאָן זינגען.
שפעטער האָט דער באַלעבאָס אַליין שוין אויך אויפגע-
הערט רופן אים חסיד און גלייך מיט אַלע זיך געשאַפן מיט אים:
- חזן, ברענג אַריין אַ פאַר אַרימס האַלץ!
- חזן, גיס אָן וואַסער!
און אַזוי פּסדר. חזן, מאַך פייער, שיט אַריין אין בייט
דאָס מעל, קלאַפּ אויס די זעק, קראַץ אָפּ די לאַפּעטעס און
- גיי ברענגען די טשאַלענטער!...
און אַלטערלעך האָט געפּאָלגט. אין עטלעכע טעג אַרום
האָט ער שוין געהאַט פאַרגעסן אָן דער פּרייער וועלט. אויס-
געמעקט איז געוואָרן פאַר אים די „בערוזע“, וווּ ער פלעגט
קומען יעדן שבת נאָכן עסן און זיך טרעפן מיט נאָך אַזוינע
יינגלעך ווי ער. ער האָט נישט געוויסט נאָך וואָס ער איז

געגאנגען אהין און וואָס ער האָט דאָרט צו טון. אָבער חברים
האָבן אים מיטגענומען. ער האָט געזען ווי גרויסע, דערוואַק-
סענע בחורים מיט לאַנגע, געדיכטע האָר דרייען זיך פאַרביי
אים און זיינע חברים. ער האָט אויפגענומען זייערע שעפּטע-
רייען אין אויער:

— דריי זיך אַוועק... וואַרט אין ראָג... עס זענען דאָ
אויסקוערט.

און ער, גלייך מיט אַנדערע, האָט זיך אַוועקגעדרייט.
מורא געהאַט און פאַרט געגאַנגען. אים האָט הנאה געטאָן,
וואָס די גרויסע גיבן אים אַמאָל די האַנט און הייסן קומען
אין קרויזל...

אָבער דאָס איז געווען דאָמאָלט, ווען ער האָט געאַרבעט
ביים שפּיגל-שלייפער. דאָרט איז געווען דער לאַנגער לייבל,
וואָס איז געווען אַזוי הויך, אַז ער, אַלטערל האָט געפרוּווט,
ווען ער איז געווען גוט אויפגעלייגט, אַדורכגיין דורך זיינע פיס,
ווי מען גייט דורך אַ טויער... דער לאַנגער לייבל האָט
אים איינמאָל געזאָגט אַזוי:

— אַלטער, דו ביזט אַ אַרבעטאַרער, און דו מוזט קומען
זיך פאַרייניקן...

ער געדענקט אַפּילי, ווי אויף דער „בערזע“, וואָס האָט
פאַרנומען אַ שמאָלן טראַטוואַר פון איין געסל ביזן אַנדערן.
האָט מען גערעדט וועגן אים, אַלטערלען, וואָס דער באַלעבאָס
האָט אים צוגענומען, ווי אַ קנעכט אויף דריי יאָר. מען האָט
דאָמאָלט אַפּילו גערעדט, אַז מען וועט עס נישט דערלאָזן,
און אַלטערל האָט באמת געציטערט, טאַמער קומט מען צו
דעם באַלעבאָס טענהן וועגן אים, וועט דער באַלעבאָס גאָר
אינגאַנצן אים אַוועקטרייבן...

גאָר געקומען איז מען קיינמאָל נישט. ס'קאָן זיין, ווען
מען האָט אים אַרויסגעוואַרפן, האָט ער געדאַרפט גיין אויף
דער בערזע זיך פאַרקלאָגן, ער איז אָבער נישט געגאַנגען.
דעם לאַנגן לייבל האָט ער קיינמאָל מער נישט געזען, און
אַנשטאָט דעם, איז ער גאָר אַריינגעפאַלן צו דעם ייד אין

„הינערשטייג“ און זיך אָפּגעגעבן מיט אַנדערע, מיט יונגען און מיט מיידן, וואָס האָבן געזונגען לידער נישט פון „אַרבעט און נויט“ נישט „שוועסטער און ברידער“, נאָר פון „אַ ליבע איז גוט צו פירן“, פון „עקדת יצחק“ און „פאַריאַמערט און פאַרקלאַנט“...

אַלטערל ווייסט קלאָר, אַז ווען נישט יענער ייד, וואָלט ער איצט נישט געווען קיין בעקער-יונגל. ער זעט איצט באַ- שיימפערלעך, אַז עס איז אים שלעכט, אַז ער קאָן זיך ממש אויף די פיס נישט העלפּטן, אַז דער שלאָף ליגט אים אין העלדו ווי אַ שטיק לייכעכק, וואָס ער קאָן נישט אויסשפייען... ווען אַלטערל איז אָנגעקומען דעם ערשטן טאָג צום בעקער איז נאָך געווען גאַנץ פרי. אין בעקעריי איז נאָך קיינער נישט געווען חוץ דער באַלעבאָס. אָבער פון די טייג-ברעטער, וואָס זענען געשטאַנען משופּע, ווי לייטערס, אָנגעשפּאַרט אין פיע- קעליק און אין אויוון-גרוב, האָבן אַראָפּגעשנאָרכט עלטעכע יונגען. דער באַלעבאָס האָט אים אָנגעוויזן אויף אַזע ברעט און געזאָגט:

— איצט גיי לייג זיך צו.

האָט ער געענטפּערט:

— מיך שלעפּערט נישט.

— עס וועט דיך שוין שלעפּערן.

אַלטערל איז אַ שאַד געווען דאָס טילפּל, וואָס אַ דינסט- מיידל האָט אים געשאַנקן פון איר מאַדאַמישעס יונגל, און וואָס ער האָט מורא געהאַט, אַז ס'זאָל זיך נישט איינמעלן. אָבער אַ ווייסער שטויב פון אַן איבערגעקערטן ליידיקן זאַק פון מעל, האָט גלייך באַזייטיקט אַט די מורא. ער, צוזאַמען מיט זיין טילפּל, זענען אין איין רגע ווייס געוואָרן, ווי אַ ווייטער ווינט וואָלט מיטאַמאָל אַ שניי אָנגעטראָגן.

דער באַלעבאָס איז אַרויסגעגאַנגען. און כאַטש אַלטערל איז געווען זאָט, האָבן אים אָבער געלאָקט די פרישע בייגלן וואָס זענען געלעבן אין קויש און ער האָט געטראַכט, צי זענע. זיי געציילטע, צי אומגעציילטע. ער האָט געוואָלט פאַרווכן, אָבער אים האָט געשראָקן דאָס פייפן פון די יונגענס געזער.

עס האָט אים נישט געלָאָזט איינלייגן. ער איז אַרומגעגאַנגען,
באַקוקט די בעקעריי און אַרומגעזוכט די גריל, וואָס האָט פֿון
ערגעץ אַ באַהעלטעניש געזשומעט...

ווען די יונגען זענען אויפגעשטאַנען האָבן זיי אַלטערלעך
נישט אָנגעקוקט פֿאַרווונדערט. פֿאַרקערט, אַלטערלעך האָט נאָך
אויף זיי געעפנט זיינע אויגן. די יונגען זענען געווען אָן הויזן
און אָן אויבערלייבלעך. זיי זענען געגאַנגען אין גאַטקעס, אין
העמדער, וואָס האָבן געהאַט אַ קאָליר פֿון אַש; די האָר זייערע
זענען געווען פֿאַרפֿאַפט פֿון סאַזשע און מעל. זיי האָבן זיך
געקראַצט מיט אַלע נעגל אונטער די אַרעמס. איינער האָט
פֿאַרשלאָפֿן אַרויסגעקראַעכצט:

— אַ נייער יונג?

אלטערלעך האָט געשוויגן. און אָן אַנדערער האָט צוגעגעבן:

— טו זיך אָן אַ זאַק.

אַ דריטער האָט אַלטערלעך פשוט צוגעשטופט צו דער
וואַנט. אים אַראָפּגעצויגן די הויזן, און אַ פֿערטער האָט אים
דערלאָנגט אַ זאַק מיט אַ שטריק און געזאָגט:

— דאָ דאָרף מען נישט קיין פֿאַצעטן.

אַלטערלעך האָט זיך אַרומגענומען מיטן זאַק און טרערן האָבן

זיך געשטעלט אין זיינע אויגן.

דעם גאַנצן טאָג האָט ער געהאַלפֿן טון, דאָס וואָס מען

האָט אים געהייסן, און אַלע האָבן זיך געשאַפֿן מיט אים.

עס איז געוואָרן נאַכט. דער אויוון האָט אויפגעפֿלאַצט,

דאָס פֿייער האָט געקנאַקט און געשפּריצט אינעווייניק מיט

פוינקן. אַלטערלעך האָט גראָד דאָס לייב געהאַט צו באַטראַכטן,

אַבער יעדעס מאָל, ווען ער האָט זיך אָפּגעשטעלט קוקן, איז

אים אַ זאַק פֿון מעל אָדער אויסגעמישט מיט סאַזשע, געפֿלוין

אין קאָפּ אַריין...

ער איז געשטאַנען, גלייך מיט אַלע אַנדערע יונגען, אויף

די פֿיס אַ גאַנצע נאַכט, כאַטש ער האָט נישט געהאַט אַזאַ

אַרבעט, ווי די אַנדערע. צו די בייטן האָט מען אים נישט

צוגעלאזט, טייגלעך מאַכן האָט מען אים נישט געגעבן, ער איז בלויז געשטאַנען מיט אַ פֿלעדערוויש, איינגעטונקען אין גלאַזונע-וואַסער און געשמירט איבער די בייגל, וואָס האָבן זיך געהאַט צוגעברוינט קעגניבער דעם פֿלאַם פֿון אויוון.

דעם ערשטן פֿאַרטאַג איז אים שווערער געווען ווי תמיד. אין דרויסן האָט נאָך געברענט די לאַמטערן פֿאַר דער בעקעריי, ווען ער איז געשטאַנען מיט אַ גרויסן קויש געבעקס אויף די אַקסלן, גרייט עס פֿאַנאַנדעראַצטראַגן איבער די באַזאָרן צו די מאַרק-זיצערקעס.

עס איז געווען קאַלט און דער ווינט האָט יעדע וויילע אויפגעוויקלט דעם זאַק, וואָס איז געווען אַרומגענומען אַרום זיינע לענדן. דער קויש איז געווען שווער און האָט זיך אַריינגעשניטן מיט דער לאַסט אין זיינע אַקסלען.

איינער פֿון די געזעלן איז געגאַנגען פֿאַרויס און אים געוויזן די קונויב, ער איז נאָכגעגאַנגען און געקרעכט. אַלע ווייל האָט ער זיך אָפּגעשטעלט, ווי ער וואָלט געוואָלט אי דעם זאַק פעסטער אַרומנעמען אי דעם קויש איבערצייטן. אָבער איין האַנט זיינע האָט געמוזט דינען פֿאַר אַן אָנשפּאַר, אויף וואָס דער קויש זאָל זיך קענען האַלטן, און מיט דער אַנדערער האָט ער געמוזט צוהאַלטן דעם ראַנד פֿון קויש אויבן איבערן קאַפּ, איז ער ווייטער געגאַנגען, אַז דער אַטעם האָט אים פֿאַרפעלט.

עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטענדיקע פֿיין פֿאַר אים. די אַרבעט איז געווען שווער און נודנע פֿון נישט שלאָפֿן. די בעקער-יונגען האָבן אים געטריסט, אַז פֿרייטיק-צו-נאַכטס זעט ער זיך שוין אויסשלאָפֿן. פֿון זעקס פֿאַרנאַכט, ווען מען דאַרף זיי אַרויסרוקן. און טאַמיר איז דאָס נאָך ווייניק – קאָן מען זיך שבת נאָכן קוגעל אויך אויסציען אויפֿן פּיעקעליק און שלאָסן ביז מען צינדט אָן אַ ליכט.

אַלטערל איז שטאַרק ביי זיך אַראָפּגעפּאַלן. די וועלט איז פֿאַר אים געווען פֿאַרשלאָסן. וואָרום ווי האָט ער זיך געדאַרף קאָנט ווייזן פֿאַר דער וועלט, ווען ער גייט אָנגעטאָן אַ זאַק

אויף זיך. ער האט אָפּטמאָל באַגעגנט די, מיט וועמען ער
איז באַקאנט געווען נאָך פון פריער, בעת ער האט געאַרבעט
אין שפיגל-פּאַבריקל. ער האט זיי אויסגעמיטן. אויף זיין מאַטן,
אויסגעמאַטערטן פנים, האט זיך אָנגעצויגן די בושע.

אַבער איינמאָל האט זיך דער געגרייזטער שוסטער פון
ערגעץ אָפּגעזוכט. דאָס איז געווען אַ שבת פאַרן עסן. ער האט
געטראָפּן אַלטערלעך און אויסגעשמירטן און אויסגעפעצטן, טראָגן-
דיק אַ שוואַרצע, אייזערנע דיניצע, וואָס איז געווען פול מיט
וואַסער, פעטס, קאַרטאָפּל. די שטאַרץ איז געווען אַרומגעקלעבט
מיט פאַרברויגטן פּאַפּיר. אַלטערל איז געגאַנגען און עס האט
געפּליאַכקעט. ער האט געהאַט „זיינע“ באַלעבאַסטעס, וואָס
האַבן אים געגעבן עטלעכע גראָשן פאַר ברענגען און אַפּטראָגן
דאָס טשאַלענט, און דער עיקר-אַפהיטן עס זאָל נישט פאַרביטן
ווערן מיט אַן אַרעמען טאַפּ גרויפן... דער געגרייזטער שוסט-
טער האט אים אָפּגעשטעלט:

— וואָס מאַכסטו יאָט ?

אַלטערל האט אים נישט דערקענט.

-- רייב איין — האט דער שוסטער אים אויסגעשטרעקט

אַ האַנט — קאָנסט מיך נישט ?

אַלטערלעך איז דאָס בלוט געקומען אין פנים אַריין. ער
האט זיך געוואָלט אויסרייסן און אַנטלויפן. נאָר דער געגרייז-
וועטער שוסטער האט אָנגעכאַפט דעם טשאַלענט-טאַפּ:

— וואָס איז, וואָס וואַרפט דיך דאָס קדחת ? איך האָב

דיר עפעס צו זאָגן, צדיקל.

אַלטערל האט געהערט:

— מיר גייען שפּילן אַ שטיק אין טעאַטער, היינט עס
דאָס „פינטעלע ייד“, אַ גרויסאַרטיקע זאַך. דאַרף מען האָבן
קליינע זינגערלעך, מיט גוטע שטימען. מען האט דיך געהייסן
ברענגען. ווילסטו ?

— איך האָב מורא !

— אויף מיין קאָפּ זאָל דאָס פאַלן, אויב ס'וועט דיר עפעס

פעלן, ווילסטו ?

- און דער באַלעבאַט?
 - לאָז אים לויפן. ס'וועט דיר זיין וואויל און ליכטיק.
 ווילסטו?
 - ער וועט מיך שלאָגן.
 - זאָל ער נאָר אַ פינגער צוילייגן צו דיר.
 דער געגריוועטער שוסטער האָט אַרויסגענומען דעם טאַפּ
 פון אַלטערס הענט און אים אַוועקגעשטעלט אויף אַ יאטקע-קלאָץ:
 - זאָלן די הינט האָבן אַ גוטן שבת. קום!
 אַלטערל האָט נישט ווילנדיק אַ קוק געגעבן אויף זיך,
 אויפן זאַק. דער געגריוועטער שוסטער האָט דאָס באַמערקט
 און באַדויערט:
 - אַ תכלית האָט מען דאָס געמאַכט פון דיר. וווּ האָסר
 טו די הויזן?
 - ביים באַלעבאַט.
 - קום מיט מיר.
 - איך האָב מורא, האָט אַלטערל געטענהט און זיך צו-
 ריקגעלאָזט צו דער דיניצע.
 דער שוסטער האָט אים אָנגעכאַפט.
 - פייף אויף זיי, אויף זייערע הויזן. קום, וועסט זיין
 אַ פריץ - ווי מיין מאַמע איז מיר טייער.
 ער האָט אים אָנגענומען ביי דער האַנט און אים ער-
 געץ וווּ אַוועקגעצויגן.
 אַלטערל האָט זיך אומגעדרייט און געזען, ווי צוויי הינט
 פאַרען זיך שוין אַרום דעם טשאַלענט-טאַפּ.

די באכר'יונג

געשפילט האָט מען אין טעאָטער „דאָס פינטעלע ייד“ און אַלטערלעך האָט מען נאָך מיט וואָכן פריער אויסגעלערנט זינגען אין קינדער־כאָר.

אין דער צייט פון לערנען האָט ער איבערגעלעבט דאָס אייגענע, וואָס אַמאָל בעת דער פרעמדער חזן איז געקומען מיט די משוררים אין זיין אָפגעברענט שטעטל.

מיט אַ פאַרכאַפט האַרץ, האָט ער זיך געגרייט אויף דעם, וואָס עס וועט זיין און זיך געשראַקן רערפאַר.

ער האָט נישט געקאָנט שלאַפן, גלייך ווי ער וואָלט מורא געהאַט, אַז שלאַפנדיק וועט די צייט בלייבן שטיין אויף איין אָרט, און ער האָט געוואָלט, אַז עס זאָל שוין וואָס גיכער געשען. דער געגריוועטער שוסטער האָט אים אין דער צייט, וואָס ער האָט זיך געלערנט, געהאַלטן ביי זיך. אַזוי ווי ער האָט נישט געקאָנט פועלן, אַז דער דירעקטאָר זאָל אַלטערלעך באַר־נייען און באַשוּכן (וואָרום אַוועקגענומען האָט ער דאָך אים פון בעקער אין איין... זאק) האָט ער אים דערוויל אָפגעגעבן אין דער לער צו אַ שטובן־מאַלער און טאַפּעטן־קלעבער.

דער באַלעבאַט, וואָס האָט אים געהאַלטן, נאָר פּדי ער זאָל אים העלפן טראָגן אַ לייטער, איז דווקא געווען גוטמוטיק און אויפגעלייגט און אין די הייזער, ווו ער איז געקומען מאַרן די שטובן, פלעגט ער אַרויסשטעלן זיין „געזעלן“ ווי אַ שילד, אַז די שטוב וועט זיין שייך אויסגעמאַלט וווּ ראיא, ער - דער

געזעלן, איז א זינגערל און וועט אינגיכן שפילן א ראָלע אין טעאָטער.
ער פלעגט אין אַזעלכע גוטמוטיקע שעהן טענהן:
- וועסטו אונז, אַלטער, כאָטש אַרייננעמען אָן געלט זען
די קי"ץ?

זי באַלעבאָסטע, וואָס האָט געוואָלט זיין אַ „מאָדאַם“, האָט
עס געאַרט הלמאי ער, דער באַלעבאָס, דער מייסטער זאָל זיך אַזוי
לייכט באַגיין מיט זיין „מענטש“, אַז קיין ברעקל רעספּעקט זאָל ער
צו אים נישט האָבן. און דער „מייסטער“ פלעגט איר צוריקהאַלטן:
- גיי, שוטה, אַ קינד...

און די „מיינסטראָווע“ ווידער, וואָס האָט טאַקע געוואָלט
ווייזן, וואָס אַ קינד הייסט, האָט באַשטימט פאַר אים נישט
מער, ווי אַ רעפּטל ברויט אַ טאַג:

- זומער, אַז ס'וועט זיין מער אַרבעט, וועסטו קריגן
מער - האָט זי אים געטרייסט מיט הבטחות.

און כדי דאָס זאָל אים אויך נישט באַקומען האָט זי צוגעלייגט:

- און מיט די קונצנמאַכער וועסטו נישט קיין צייט
האַבן זיך צו פאַרנעמען...

דער מייסטער איז געווען זיכער, אַז דערפאַר, וואָס ער
האַלט אויס דעם „יונג“ אין די ווינטער-חדשים, ווען קיין
אַרבעט איז נישטאָ לרוב, וועט עס אים זומער קאָסטן ביליקער.
און דאָס ווייב זיינע האָט אים געהאַלטן אין איין פאַרוזיכערן:
- אַז מיט דיין צוגעלאָזנקייט וועסטו אים גאָר האָבן

בחנים אָנגעפאַשעט, אַן אַנדערער וועט האָבן נוי פון אים.
נאָר דערווייל איז דער געגריוועטער שוטטער געקומען
יעדן טאַג נאָך אים, גענומען צו רעפּעטיציעס און אים צוריק-
געברענגט. און אָנגעזאָגט האָט ער אים:

- למען השם זאָלסט אינדערהיים נישט זינגען.

און וויפּל מאָל דער באַלעבאָס האָט זיך געבעטן (מערסטני-
טיילס, ווען ער האָט געהאַלטן זיינע פיס אין אַ שיסל קאָכנדיק
וואַסער און זיך אויפגעטייעט די פאַרפּורירענע פינגער) „זינג
עפעס, לאָמיר הערן וואָס די קאָנסט“, האָט זיך אַלטערל אייג-
געעקשנט און געשוויגן.

האַט דאָס אָפּילו אויך די „מייסטראָווע“ אויפגעבראַכט און
זי האָט צוגעבורטשעט:

— גיב דאָס צו פרעסן... און ס'זאָל אָפּילו ווייזן, וואָס
עס קאָן — פאַר אונזער ברויט...

אַזוי האָט עס זיך געצויגן ביז צום אָוונט פון דער פאַר-
שטעלונג. האָרט פאַר דער פאַרשטעלונג האָט זיך די באַלעבאַסטע
איינגעשפאַרט, זי לאָזט אים נישט גיין און טו איר עפעס.
אַלטערל האָט געוויינט. אַלע זיינע אויסגעהלומטע וועלטן
האַבן זיך פּלוצים גענומען טרייסלען.

דער באַלעבאַסט האָט נישט מסכים געווען, נאָר אַז ער
האַט געשוויגן, האָט זיך די באַלעבאַסטע געפילט תקיף.
פאַר דעם יינגל האָט זיך, ווי דער שטייגער איז, אָנגע-
נומען דער געגריווערטער שוסטער. די באַלעבאַסטע האָט ענד-
לעך אַרויסגעפלאַצט:

— אַז איר ווילט אים, גיט מיר צוריק, וואָס ער האָט
מיך געקאָסט. — דאָן איז דער שוסטער אַוועק און איז באַלד
צוריקגעקומען צוזאַמען מיטן דירעקטאָר. דער דירעקטאָר איז
נישט אַרויפגעגאַנגען אויפן פערטן גאַרן, וווּ דאָס „שנעקל“
האַט זיך געפונען. ער האָט פּלל נישט געוואָלט אַרויסווייזן, אַז
ער דאַרף אַזוי נויטיק האַבן דעם זינגערל און ביי יעדער גע-
לעגנהייט אויסגעדריקט זיין אומצופרידנהייט, וואָס מען האָט
אים מטריח געווען. דאָס האָט דעם געגריוועטן שוסטער געאַרט,
וואָרום ער האָט געוויסט, אַז דאָס, וואָס דער דירעקטאָר זאָגט
איז שאו ושקר, ווייל אָן אַלטערל'ן קאָן ער זיך נישט באַגיין.
בעת דער דירעקטאָר איז צוגעקומען פירן „אונטערהאַנד-
לונגען“ מיט דעם „מאָדאָם“, איז ער נישט אַראָפּ פון דער
דראַשקע, ער איז געזעסן אָנגעשפאַרט די האַנט אויפן ביינערנעם
קאָפּ פון שטעקן, וואָס האָט געשטעקט, ווי אַן אַרויסגעוואַקסענער
סלויפּ פון צווישן די קני, און געוואָרט.

די מאָדאָם האָט אויך נישט געוואָלט ווייזן, אַז זי איז
עפעס אַזאַ נאָכגיביקע, האָט זי זיך אויך נישט געאיילט.
דער געגריוועטער שוסטער האָט זיך ממש פון דער הויט געריסן,

זי האָט גאַנץ גוט געוואָסן, אַז דער דירעקטאָר וועט אַזוי גיך
נישט אָפּלאָזן דעם יינגל, נאָר מחמת גדלות וועט ער זיך
אוועקפּאַרן און איבערלאָזן אַלטערלעך מיט זיין טיפּן עגמת נפש.
דער דירעקטאָר האָט אַלזאָ אַ מאַך געטאַן מיט דער האַנט
און נאָך איידער דער געגרינוועטער שוסטער האָט צייט געהאַט
צו זאָגן דער מאַדאַם, אַז דאָס איז דאָס לעצטע מאָל, וואָס מען
ווענדעט זיך צו איר, איז די דראַשקע אַוועקגעפּאַרן און דער
שוסטער איז געבליבן שטיין, ווי אַ נאַר אויפן מאַרק, איבער-
לאָזנדיק אַלטערלעך אין אַ פאַרגאַנגען כליפּן...

די מאַדאַם איז ענדלעך אַראָפּגעקומען פונם פּערטן גאַרן
אויך מיט עגמת נפש צוליב דעם, וואָס די „אונטערהאַנדלונגען“
האַבן זיך געענדיקט מיט גאַרנישט. זי איז געווען ביי, אַזוי אַז
דעם געגרינוועטן שוסטער האָט זיך אויסגעוויזן, אַז איר פנים,
אינגאַנצן איז געוואָרן ווי אַ רויטער מייער. זי האָט אונטער-
געשטופּט אַלטערלעך ער זאָל אַרויפגיין, ווי מען שטופּט אונטער
אַ יונג קעלבעל, נאָכדעם ווי מען האָט די קו, די מאַמע,
פאַרקויפט און צוגענומען.

אַלטערלעך צער האָט קיין ברעג נישט געהאַט. שוין ביי
דער טיר פון דער ווינונג איז דער שוסטער אונטערגעשפּרונגען
און אויסגעבראַכן, אָנכאַפּנדיק דערווייל אַלטערלעך ביי דער
פלייצע און שלעפּנדיק אים אויף צוריקוועגס:

— וואָס איז דאָ שקלאָפּן-האַנדל? נישט היינט מאַדאַמעש!
די מאַדאַם האָט זיך דערשראַקן און געפרוּווט שרייען,
געוואָלט גולנים! אָבער דער געגרינוועטער שוסטער האָט שוין
געהאַלטן זיין האַנט, וואָס האָט געהאַט איינגעסמאָלעטע פינגער,
אויף איר מויל, פּעסט און שטייף צוגעהאַלטן, אַז איר האָט זיך
געדאַכט, ווי ער פאַרשטאַפט מיט פּעך איר אָטעם, און ז
בלייבט ליגן אַ פאַרשטיקטע. ער האָט אַלץ געוואָרנט:

— וואָס מיינט איר, עס זענען די אַלטע צייטן, וואָס מען
האַט געדוּנגען אַ קנעכט און נישט געוואָלט אָפּלאָזן? איך גיב
איין איבער דער „בערזע“, וועט זיין וויי צו אייערע יאָר.
עס זענען אַרויסגעלאָפּן שכנים, אָבער דער שוסטער האָט

אַלץ געהאַלטן איין האַנט אויף דער באַלעבאַסטעס מויל און די
 אַנדערע - אויף אַלטערלס קאַלנער און געטענהט:
 - אַז אַ יינגל שטאַרבט דריי מאָל אין טאָג פאַר הונגער,
 און אַן אַ געוואַשן העמדל גייט עס, און די פינגערלעך פון די
 שיכלעך קוקן אַרויס, וועט איר אים נאָך האַלטן און פייניקן!
 די מאַדאַם האָט זיך קוים באַפרייט פון די סמאָליקע
 פינגער און געפרוּווט צוריקענטפערן:
 - אַז ס'איז נאָך קיין אַרבעט נישטאָ, טו איך אים אַן עוולע?
 הפּלד, אַהין און אַהער. מענטשן האָבן זיך אַריינגעלייגט.
 זי איז שוין באַשטאַנען אַלטער זאָל אַוועקגיין, אַז זיין געביין
 זאָל דאָ מער נישט זיין, אָבער דאָס וואָס זי האָט אַריינגעלייגט
 אין אים, דאַרף זי אַרויסנעמען.
 - אפּשר ווילט איר שמאַלץ אויף פּסח פון אים, האָט
 שוין דער געגריוועטער שוסטער זיך געפילט ווי אויפן זאָטל,
 נאָך דעם, ווי ער האָט געזען, אַז זי ווערט מרוצה אים אָפּצולאָזן.
 - אַ גאַנצן ווינטער געפאַשעט פאַר פרעמדעסוועגן -
 האָט זי זיך ווי פאַרענטפערט.
 דער געגריוועטער שוסטער איז געלאָפּן צום דירעקטאָר,
 ער זאָל כאַטש איר אָפּגעבן פאַר די „קעסט“, אָבער דער זיך
 רעקטאָר האָט פאַרשטאַנען, אַז זי וועט אַלטערלן אַזוי אויך
 נישט האַלטן, האָט ער זיך איינגעשפּאַרט און איינמאָל ניין...
 איז דער שוסטער צוריקגעקומען און געזאָגט, אַז ער איז
 געווען אויף דער „בערוזע“ און מען האָט איר צוויסן געגעבן, אַז
 אויב זי וועט נישט דעם יינגל באַפרייען, וועט זיין שלעכט מיט איר.
 האָט זי איינגעזען, אַז זי וועט גאַרנישט אויפטון, אַרויס-
 גענומען אַביסל שמאַטעס, וואָס איז געווען אַלטערלס אייגנס, עס
 אַ וואָרף געטאָן און נאָכגעשריגן:
 - פאַרנעם זיך אין גי! זאָל מען מיר אָפּגילטן, איך זאָל
 זיי נאָך אַמאָל אַריינלאָזן, די שונאָרעס.
 און דער שוסטער האָט גענומען אַלטערלן ביים האַנט
 און געגאַנגען.

איז טעאטער

זי קאָמפּן האָבן געברענט אונטער אַלטערלס פּיס אויף דער ביינע און האָבן ארויפגעשאָסן, ווי מיט טויזנט זונען אין זיינע אויגן.

איבערווייניק אין זאָל איז געווען ווי אַ בעפל. אַ וואַנט, אַ פּיכטיקע, אַ בלענדדיקע איז געשטאַנען פאַר אים. זי איז גע-ווען דורכזיכטיק און דאָך האָט ער באַרגישט געזען. פאַר זיך האָט ער באַר געזען, ווי דורך דעם געדיכטן גאַלרענעם בעפל הויבט זיך צו אים אַ שטעקעלע, ווי אַ פאַרפּישומטער שטראַל און דאָס שטעקעלע ציט ארויס פון זיין האַלז טענער, שאַרט אַראָפּ פון זיינע ליפּן אַ ניגון. אַ ניגון, וואָס ער האָט זי האָכן-לאַנג אויף די רעפּעטיציעס געלערגט און פאַרגעסן. און איצט גריבלט דאָס שטעקעלע צוריק אַרויס פון זיין זפרון אי דעם ניגון אי די ווערטער...

און אַלטערל זינגט. נישט אַליין, נאָר מיט אַנדערע, גרע-סערע און קלענערע יינגלעך. אַלע אין שוואַרצע, זיידענע קאַ-פּאַטקעלעך, אַלע אין סאַמעטענע יאַרמעלעקעלעך: זי מיט ווייסע שאַדיקלעך-טליתים אויף די אַקסלען. ער פּילט זיך אַנדערש און געהויבן: ס'איז נישט די וואָרע וועלט. אַלץ בלענדט און בליצט. ער פּאַלגט, וואָס דאָס שטעקעלע באַפעלט.

און אָט זינגט אַלטערל אַליין. זיין קוואַל גייט פאַרויס און נאָך אים שאַרט זיך דאָס שטעקעלע, ווי דאָס שטעקעלע וואָלט נאָכגעגאַנגען זיין טאַקט, און נאָך דעם שטעקעלע -

דער גאַנצער אָרקעסטער. מען גייט מיט מיט אים, מיט זיין יעדן טאָן, ווי מען וואָלט אים פון ביידע זייטן ציטערדיק אונ-טערנעהעלטן, ער זאָל זיך נישט אַראָפּגלייטשן פון שמאַלן גאַל-דענעם הענג-בריקל. און ער זינגט און דער כאָר באַגלייט... און אַלץ ווערט אַזוי זיכער, אַזוי זיס און פעסט, אַז אַט, קאָן ער זיך שוין באַגיין אָן דער קאַפּעלע און אָן דעם כאָר, ער קאָן אַליין טאָן אַ שוועב, אויפהויבן זיך. ער פרוּווט עס, גאָר דאָס שטעקעלע שטעלט זיך אין וועג און לאָזט נישט אַרויפ-רייסן זיך, אַוועקשוועבן, פאַרלויפן דעם וועג די קלעזמער.

און אַט ענדיקט ער. פאַר אים לאָזט זיך אַראָפּ די פאַר-האַנג. און דורך דער אַראָפּגעלאָזטער פאַרהאַנג הויבט ער אָן בעסער זען, דאָס בלענדעניש פאַר די אויגן פאַרשווינדט, אַבער די צעטומלעניש אין מוחל ווערט געדיכטער. פון יענער זייט אַראָפּגעלאָזטער וואַנט, הערט ער מען קלאַפט, ווי די ווענט וואָלטן איינגעפאַלן... און אין דער זייט - כאַפט מען אים אויף די הענט, מען פאַרשפאַרט זיך מיט אים אין די צימער-לעך, מען קניפט אים אין די בעקלעך. אין אַלעמענס אויגן איז אַנגעצונדן אַזוי פיל פרייד. ער ווייסט, אַז דאָס רעדט מען פון אים... אַז דאָס לויבט מען אים. מען הויבט אויף דעם פאַרהאַנג און דער געגריוועטער שוסטער כאַפט אים אַרויף אויף דער בינע און פון דער זייט שושקעט ער צו אים, ער זאָל זיך פאַרנייגן... נאָר אַלטערל שטייט ווי פאַרגאַפט און פאַר-גליווערט.

אין יענעם אָוונט איז אָפּגעפּסקנט געוואָרן, אַז דער „שמעלעלע“ וועט נאָך „פאַרקלינגען“ די וועלט.

דער דירעקטאָר האָט עס אַליין צוגעגעבן, וואַרים ער ווייסט שוין פון אַזאַ איינעם, וואָס זינגט פאַרן דייטשישן קיי-סער און נאָך איינעם. וואָס זינגט פאַר אָן אַ דערן קייסער.

און דער סופּלאָר האָט צוגעגעבן:

- איצט מוז מען אים היטן, מען זאָל אים נישט אַמאָל

צוכאפן און אָפּשמדן. וואָרים זיי קוקן נאָר אַרויס, אַז אַזעל-
כע חברה־לייטלעך זאָלן זיך באַווייזן. אַזעלכע זאָכן פּאַסירן...

און וואָס מער, דאָס פינטלע ייד" איז געגאַנגען, אַלץ
מער איז דער עולם געקומען הערן דאָס „זינגערל" און דאָס
זינגערל האָט געגעהויבן שם'ען אין דער גאַנצער גרויסער שטאָט.
חונים האָבן זיך גענומען נאָכפרעגן ווער און וואָס, און צוגע-
געבן, אַז אַ שאָד אַזאָ מנגדל זאָל אַריינפאַלן צו אַרומשלעפּערס
אין די הענט, אָבער גיי רעד, אַז מען ווייסט נישט ווער ער
איז, און וווּ אַ שטיקל משפּחה געפינט זיך, קאָן מען נישט
דערגיין.

האָבן די חונים געזוכט, גענישטערט ביז מען איז דער-
גאַנגען צום פעטער יאַנטשע. דער פעטער יאַנטשע איז געקו-
מען מאַכן אַ תּכּלית פּונם „שנעק", וואָרים מוּדיע געווען האָט
מען אים, אַז עס לויערט אויף אים חלילה דאָס בייזע אויג
פון שמד. נאָך דאָס פעלט אים, עס זענען פאַראַן אין דער
משפּחה מיידלעך שדוכים צו טאָן... אָבער ווען דער פעטער
יאַנטשע איז געקומען, האָט ער זיך דערוואַסט, אַז דער יתום
שטייט איין אין אַ הויז, וואָס צוצוקומען איז נאָר דורך לאַ-
קייען, אַז עמיץ, אַ זייער רייכער, וואָס האָט נישט קיין קינד
דער, האָט אים צוגענומען צו זיך און וועט אים שיקן אין די
קלאַסן. די מאַדאַם (מיט גרויע האָר און רויטע געקניפּטע
פאַרבן אין פנים, וואָס האָט נאָר גערעדט גויאיש) האָט
דעם פעטער זייער ליבליעך אויפגענומען, אַפילו געהייסן, אַז
די דינסט זאָל סערווירן גוטע זאָכן. דער פעטער יאַנטשע האָט
זיך אָפּגעזאָגט און געדאַנקט (אויך אויף גויאיש) און איינגע-
זען, אַז מען קאָן דאָ גאַרנישט מאַכן, סידן אַלטערלס פּאַטערס
זאָל אַליין קומען נאָך אים. נאָר דאָס איז נישט געווען מעג-
לעך, ווייל יענער איז שוין פאַרטוען מיט אייגענע צרות און
אייגענע קינדער, האָט ער אויפגעשטעלט דעם קאָלנער - אַ
היים געפאַרן און געזאָגט צו זיין הויזגעזינט:

- און אפשר, וועט ער נאָך אַמאָל זיין אַ גרויסער גביר

מיט עטלעכע חדשים שפעטער האָט זיך אַלטערל אַליין
נישט דערקענט. די שולע און די קאַנסעוואַטאָריע האָט אים
אַרומגעהיבלעוועט און אַרויפגעצויגן אויף אים אַ נייע הויט.
עס זענען נאָר דורכגעלאָפן ווי אַ ווייטער, בלייכער אָפּבלייך
שטיקלעך ליכט פון זיינע אַמאָליקע טעג. איצט איז ער אַרויף
אויף אַ נייעם שליאַך, צו אַ נייעם, אומבאַקאַנטן סודות-
פּוילן וועג. און דער וועג צייכנט זיך פאַר אים איצט נאָך
ווי אין אַ נעפל, אַט אַזאָ, ווי בעת ער איז דאָס ערשטע מאָל
געשטאַנען אויף דער בינע אין געוונגען אין די פּלאַמען אַריין,
וואָס האָבן זיך גענאָסן אין זיינע אויגן. איצט איז ער אויפן
וועג, נאָר דער וועג איז נישט גוט. דערווייל פּינדן אים גאַל-
דענע שטריק. דאָס לישון, וואָס ער רעדט, קאָן ער נישט און
פאַרשטייט נישט, כאָטש ער רעדט עס און פאַרשטייט עס. אין
די עטלעכע חדשים, וואָס ער געפינט זיך דאָ, האָט ער זיך
שוין אויסגעלערנט רעדן און זינגען. שרייבן און פאַרשטיין די
רייד, וואָס עס רעדן די מענטשן פון דעם הויז. נאָר דאָס הויז
איז צו אים קאָלט און פרעמד, אומהיימלעך און בייז.

פון וואָנען איז ער דאָ אַהערגעקומען? דאָס ווייסט ער
נישט און אפשר וועט ער זיך עס נישט דערוויסן. מען האָט
איב דאָ איבערגעגעבן. אפשר דער דירעקטאָר און אפשר דער
געגרינדערטער שוסטער. ער ווייסט עס נישט. ער איז זאָט,
נאָר די זאַטקייט האָט קיין טעם נישט. ער גייט אַרויס פאַר
דער טיר און ער זעט ברייטע, פריילעכע געפלאַסטערטע גאַסן,
אַבער עס האָט נישט דעם טעם פון דעם קרוימן געסל, וווּ די
בערזע איז געווען. ער וואָלט איצט געגאַנגען אַהין, ווייסט
ער, אַז ער וועט נישט טרעפן, כאָטש ער וואָלט יאָ געטראָפן.
און אין האַלדזש שטיקט דאָס ליד, וואָס ער האָט געזונג
גען פאַר די געזעלן און דינסט-מיידן ביי דעם "ייד" אין קיך.
און עפעס ווערט נאָנט דער קויש מיט געבעקס, וואָס ער האָט
נאָכגעטראָגן דעם בעקער און ער בענקט נאָכן זשום פון די
שלייף-שטיינער ביים שפיגל-מאַכער.

ער פילט, און צו דעם אַלעם וועט ער זיך נישט מער צוריקקערן, אפשר דאמאָלט, ווען ער וועט שוין זיין אויף דעם נייעם וועג, ווו ער גייט און שפּאַנט. ער לערנט זיך פּלייסיק אין שול און אין קאָנסעוואַטאָריע. אַט טאַנצן שוין זיכער זיינע פינגער אויף די קלאַווישן פון דער פּיאַנאָ, עס לאָקט אים און עס שרעקט אים. ער ווייסט נישט, צי וועט ער דער-גיין, צי וועט ער דערגרייכן. און דערגיין און דערגרייכן וויל ער, וואָרום דורך דעם דערגרייכטן וועט ער צוריקקומען צו דעם פּריערדיקן וועג.

אין קאָנסעוואַטאָריע איז האַלב ליכטיק. די פענצטער זע-נען גרויס און האַלב-קילעכדיק. פון אונטער די נרינע שיינען לייכטן אַראָפּ גאָלדענע פייערן און פּאַרן אויף די קליינע, הילצערנע שטענדערס מיט די נאָטן-בלעטער. עס איז קיינמאָל נישט שטייג: דאָ ברובירט מען, דאָ לערנט מען איין, און ער פארשטייט נישט, ווי איז דאָס מעגלעך פון אַט די אָפּגעהאַקטע שטיקלעך נגונים צונויפצושטוקעווען איין גאַנצע גרויסע זאַך. ער לערנט אויך. ער זינגט מיט. אַמאָל האָט ער שוין געקאָנט. אויף דער בינע האָט ער געזונגען, און דאָ לערנט מען אים, מען קוועטשט אַרויס איינמאָל און נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל אַ טאָן. אַ שטיקל געזאַנג. דאָס מאַטערט און פאַרמאַטערט אים, אָבער אַלטער ווייסט, און ער איז שוין נישט אין זיינע הענט, און זיין צונאָמען, אַלטער, האָט מען אויך פון אים צוגענומען, און איצט הייסט ער יאַשעק. פאַרוואָס דאָס איז אַזוי, ווייסט ער נישט. נאָר דער נאָמען, ווי אַלץ צוזאַמען איז אים דער-ווידער און ווייט.

און איינמאָל, אַ בלויער צופאַל איז דאָס געווען, און אויסגעפּוּצטער אין אַ מוּנדיר מיט קנעפּ מיט אַ פּרישער אויס-געגלייכטער הויט אויף די באַקן, איז ער אַוועק. אַוועק איבער די גאַסן, פון וואַנען ער איז געקומען. ער איז אַרויף אויף דער בערזע, אָב ר קיינעם נישט געטראָפּן. איז ער אַוועק צום „ייד“, פון וועמען ער איז שפּעטער אָנגעקומען צום בעקער. ער האָט אַלץ געטראָפּן, ווי עס איז אַמאָל געווען, מען האָט

אים אויפגענומען גוט, נאָר מען האָט מורא געהאַט, אַז אַ פּרעמדקייט האָט ער מיטגעברענגט מיט זיך. מען האָט אים מקנא געווען און יעדער האָט פּאַראויסגעזאָגט זיין נביאות, אַז ער האָט דאָס פּאַרויסגעזאָגט, אַז אַזוי וועט זיין מיט דעם „שלעפּערל“. ער האָט זיך אַלץ מער געפילט היימלעכער און נישט געוואָלט אַוועקגיין צוריק צו זיינע פּרעמדע רייכע מענטשן, אָבער דער געגרייטער שוסטער האָט אים אָפּגעפירט אַהיים און אויפן וועג געזאָגט:

— איצט גיי צוריק, דאָרט ביי דיינע רייכע וועסטו נישט בלייבן, וועסט אַמאָל צוריקקומען, אָבער איצט מוזטו גיין אויף דעם וועג, עס איז דיין מצרכה און אַנדערש קאָן עס נישט זיין. שפעטער וועסטו זיין מיט אינו און וועסט אינו צונוץ קומען. אַלטערל האָט זיך געפילט, ווי אַ גרויסער און דערוואַקסענער. ער האָט געבענקט נאָך פריינט און חברים. ער איז געגאַנגען געהויקערט און געבויגן און זיך געבעטן:

— ווער האָט מיך דאָרט אַהין געגעבן?

— עס איז דיר שלעכט?

— גיין, איך ווייס אָבער נישט צי עס איז מיר גוט.

— קיין אַנדער וועג איז נישט געווען פאַר דיר. וואָלסט

פּאַרפאַלן געוואָרן, וואָלסט געוואָרן אַ פּאַיאַץ, ווי מיר אַלע, מיטן דירעקטאָר אינאיינעם. מיר דאַרפן דיך האָבן. די געזעלן און די דינסט-מיידן, די בערזע און אַלע חברים. דערווייל קאָנען מיר דיר גאָרנישט געבן, סיידן דיך אַוועקשטעלן ביי אַ בעקער, געהרגט זאָל עס ווערן, אָבער נעמען קאָנען מיר אַ סך, אַ סך פון דיר.

אַלטערל האָט געפילט, אָבער נישט פאַרשטאַנען. ער האָט זיך איינגעשפּאַרט מיט דער עקשנות פון אַ קינד, וואָס פאַרד זוכט די קאַלטע וואַרימקייט פון אַ רייך הויז, נישט צוריקצוגיין. עס איז נישט זיין היים און נישט זיין טאַטע-מאַמע. קיין זאָך בינדט אים נישט און האָלט נישט געשפּאַנט, און ווען דער געגרייטער שוסטער וואָלט אים נאָר געזאָגט איין וואָרט, וואָלט ער אים אין מיטן גאַס איבערגעלעזט זיין מונד

דירל און די קאָקארדע פון דער קאָנסעוואַטאָריע און מיטגע-
גאַנגען מיט זיין גרויסן פריינט. אָבער דער געגרינעטער
שוסטער האָט אים אָפגעשלאָגן פון געדאַנק:

— וואָלט איך געהאַט אַ היים, וואָלסטו שוין אַ לייט
געוואָרן ביי מיר און איך וואָלט דיך אויך געשיקט לערנען.
אַזוי וואָס וועט ווערן? פאָלג מיך און גיי צו דינע מענטשן.
דורך דאָרט איז דער וועג צו אינז.

און צוגעגעבן האָט ער:

— ווי דו זעסט מיך לעבן.

אַלטערל איז געגאַנגען און געשוויגן. נישט פאַרשטאַנען.
ער האָט מסכים געווען, אַז ער מוז, אַז דאָס גייט ער אויף אַ
וועג, וואָס וועט אים דערפירן צו אַ נייעם, צו זיין וועג.